

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

**FRANTIŠEK ANTONÍN Z DITRICHŠTEJNA A JEHO DUCHOVNÍ
DRÁHA. CESTA ŠLECHTICE DO ŘAD TOVARYŠSTVA
JEŽÍŠOVA VE 2. POLOVINĚ 17. STOLETÍ**

Zuzana Orálková

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

Obor: Historie – Německá filologie

Olomouc 2017

Čestné prohlášení

Já, níže podepsaná prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci, 3. 5. 2017

.....
Zuzana Orálková

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucí mé práce, paní doc. Radmile Prchal Pavlíčkové, za její trpělivé vedení práce, cenné rady a připomínky. Mé poděkování patří rovněž panu doc. Jiřímu Kubešovi, panu dr. Jiřímu Havlíkovi, paní dr. Kateřina Bobkové-Valentové a dalším za poskytnuté rady a konzultace, Patriku Paštrnákovi a Kristýně Bernardové za pomoc se zapeklitostmi latinského, ale i českého jazyka, dále pak pracovníkům Moravského zemského archivu v Brně, pobočky Zemského archivu Opava v Olomouci, Vědecké knihovny v Olomouci, Knihovny UP a Österreichische Nationalbibliothek ve Vídni za ochotný, vstřícný a často nadstandardní přístup. Velký dík patří také mé rodině, partnerovi a přátelům za jejich podporu a povzbuzení.

Obsah

Obsah	3
Úvod.....	4
Rodinné zázemí Františka Antonína.....	9
Původ a postavení v rodině.....	9
Ditrichštejnové, katolická církev a duchovní kariéra	10
Šlechta a varianty církevní kariéry v 17. století.....	14
„Obvyklá“ církevní kariéra šlechty z českých zemí	14
Šlechta a řeholní život.....	17
Šlechta v rámci jezuitského řádu s důrazem na české země.....	21
Urození zakladatelé a světci řádu	22
Členové řádu z prostředí šlechty z českých zemí	24
Františkova příprava na církevní kariéru	30
Studium na vídeňské koleji.....	30
Římská vzdělávací cesta jako záměr 2 v 1 – studium a sociální strategie.....	32
Péče knížete Ferdinanda o bratrovu kariéru.....	40
Z kanovníka jezuitou – kariéerní obrátka Františka Antonína	48
Snahy knížete Ferdinanda o udržení kanonikátů	71
Františkova kariéra v jezuitském řádu a místa jeho působení	73
Noviciát v Římě	75
První roky ve Vídni.....	76
Rektorem linecké koleje	78
Opět ve Vídni.....	82
Rektorem v Pasově	83
Členem vídeňského profesního domu.....	85
Františkova korespondence a vztahy s bratrem po roce 1668	88
Reflexe urozeného původu v jezuitském elogiu	90
František Antonín pohledem elogia	91
Téma šlechtického původu v dalších elogiích urozených členů řádu.....	94
Závěr	99
Seznam pramenů a literatury	105
Resumé.....	115
Přílohy.....	117
Anotace	124

Úvod

Předkládaná magisterská diplomová práce se pokusí, jak už její název napovídá, představit životní příběh historiografií dosud téměř netknutého šlechtice,¹ jezuitu Františka Antonína Ditrichštejna. Tento nevlastní bratr knížete Ferdinanda z Ditrichštejna byl jako jeden z mladších mužských potomků v rodině předurčen k duchovní dráze, což byla v 17. století poměrně obvyklá a vyhledávaná varianta uplatnění mladších synů.² Podle původních plánů se měla Františkova církevní kariéra ubírat cestou studia v zahraničí, sbírání kanonikátů a budování prestižního postavení. To však mladého šlechtice dle dochovaných pramenů zrovna příliš nelákalo a vymohl si na svém bratrovi povolení ke vstupu do jezuitského řádu, což podle všeho v aristokratickém prostředí nebyla zrovna obvyklá záležitost. Text, který se pokusí představit alespoň část Františkova příběhu, by se tak rád stal střípkem do mozaiky zatím nepříliš rozsáhlého bádání o aristokracii v církevních řádech v prostředí habsburské monarchie, zejména v řádu jezuitském.

Co se týče dosavadního poznání této problematiky, lze říct, že téma ještě rozhodně není vyčerpáno. Domácí bádání o tuzemské šlechtě se zejména od 90. let 20. století rozvíjí s nebývalou silou a to i v dílčích tématech, která nějakým způsobem, byť v modifikované formě, rezonují i v osudu Františkově nebo osob jemu blízkých–

---

¹ Pokud nepočítáme zmínky ve starší, převážně jezuitské literatuře (STÖGER, Johann Nepomuk: *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis*. Vídeň 1855, s. 60, BACKER, Augustin - BACKER Alois: *Bibliothèque des écrivains de la compagnie de Jésus ou notices bibliographiques*. Liège 1859, s. 169, FEYFAR, Mathias Maria: *Die erlauchten Herrn auf Nikolsburg: Eine geschichtliche Studie auf Original-Urkunden begründet*. Wien 1879, s. 278.) či jednotlivé zmínky v literatuře novější (např. SMÍŠEK, Rostislav: *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.* České Budějovice 2009, s. 165 nebo ŠEJNOVÁ, Iveta: *Hrabě Maxmilián z Ditrichštejna (1638-1692). Osudy mladšího sourozence v 2.polovině 17. století*. Diplomová práce, Univerzita Pardubice 2014, s. 43 – v souvislosti s finančním darem bratrovi), je zatím jediným rozsáhlejším textem moje bakalářská práce, srov. ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta a římský studijní pobyt Františka Antonína z Ditrichštejna v letech 1662-1666 ve světle korespondence hofmistra Josefa Seima*. Bakalářská práce, FF UP Olomouc, 2014.

² Podrobněji o tomto „údělu mladších bratří“ např. MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*. Praha 2004, s. 518-520.

otázky šlechtické kariéry,³ strategií a rodové paměti,⁴ kavalírských cest⁵ za vzděláním a další. Stejně tak problematice církevních řádů v období raného novověku se intenzivně věnuje řada badatelů. Ve vztahu k Tovaryšstvu Ježíšovu, které nás v této práci zajímá primárně, lze zmínit porevoluční rozvoj a nové impulsy, které přinesla možnost bádání v centrálním římském jezuitském archivu.⁶ Výzkum dějin a života tohoto řádu se rozprostřel do šířky i do hloubky⁷ – od zkoumání fungování a života jednotlivých jezuitských institucí v české provincii, literární produkce, přes statistické a soupisové práce po zpracování osudů jednotlivých významných osobností.

Momentů, kdy by se obě oblasti protnulý, však v domácí, ale ani zahraniční odborné literatuře zatím nenacházíme mnoho. V oblasti zkoumání církevní kariéry raného novověku, jak ještě uvidíme v příslušné kapitole, byly u nás dosud zpracovávány většinou osudy osobností, které nějak vynikly v řadách světského kléru a často měly i značný společenský i politický vliv.⁸ Ve vztahu šlechty a řádů se řešila spíše rovina církevní řád versus šlechtic-laik,⁹ nežli problematika samotných urozených řeholníků. Jak podotkl Petr Maťa,¹⁰ který zatím ojediněle toto téma v souvislosti s církevní kariérou šlechty blíže otevřel, zatím se musíme spokojit se

---

³ Z bohaté literatury, zahrnující řadu případových studií, zmiňme alespoň základní dílo, v němž nalezneme bohaté odkazy na další literaturu, včetně německojazyčné produkce, která je v tomto směru pro české bádání velkým inspiračním zdrojem MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1550-1700)*. Praha 2004, kromě prací Petra Matě dále práce Rostislava Smíška, ve vztahu k Ditrichštejnům pak zejména SMÍŠEK, Rostislav: *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.* České Budějovice 2009 a SMÍŠEK, Rostislav: *Důvěra nebo nenávisť? Obraz Španěla v korespondenci císaře Leopolda I. s knížetem Ferdinandem z Dietrichsteina*. In: *Časopis Matice moravské*, 123, 2004, č. 1, s. 47-76.

⁴ Opět velice široké téma – práce Petra Matě, Rostislava Smíška, Jiřího Kubeše, Vítězslava Prchala, sborník BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (eds.): *Paměť urozenosti*. Praha 2007, pro pozdější období Radmila Švaříčková Slabáková, fenomén rodové paměti jako součást ikonografických programů výzdoby šlechtických sídel i tématem pro uměnovědné bádání (např. Tomáš Knoz, Radka Miltová aj.).

⁵ Z opravdu bohaté produkce zmiňme alespoň dvě větší monografie z nedávné doby HOJDA, Zdeněk - CHODĚJOVSKÁ, Eva - HAJNÁ, Milena - TESAŘÍKOVÁ, Alexandra: *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje. Svazek I., Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*. Praha 2014, KUBEŠ, Jiří: *Náročná dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*. Pelhřimov 2013.

⁶ Bohatá bibliografie je zahrnuta v PÁNEK, Jaroslav a kol.: *Ad fontes. Český historický ústav v Římě (1994-2014) v kontextu českého bádání v Itálii a Vatikánu v 19.-21. století*. Praha – Roma 2014.

⁷ Z badatelů jmenujme alespoň Annu Fechtnerovou, z mladší, aktuálně činné generace je to například Kateřina Bobková-Valentová, Ivana Čornejová (základní práce *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha 1995), Jiří Havlík, Markéta Holubová, Martin Svatoš a mnozí další.

⁸ Podrobněji v kapitole o církevní kariéře šlechty v raném novověku.

⁹ Například záležitosti nejrůznějších fundací apod., ve vztahu šlechty a jezuitů například otázky vzdělávání šlechty na jezuitských institucích - HAVLÍK, Jiří M.: *Česká katolická šlechta v jezuitské péči 1623-1773*. In: CHROUST, Václav – BURŠÍKOVÁ, Lenka – SVITÁK, Karel (eds.): *Dělám to k větší slávě Boží a chvále vlasti*. Bohuslav Balbín a jeho doba: barokní jezuitské Klatovy 2014 – sborník příspěvků. Klatovy 2014, s. 116-137, obecněji BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Praha 2006 a další.

¹⁰ MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 510-518.

statistickým konstatováním, že aristokratů z rodin, jako byli Ditrichštejnové a podobně vysoce postavené rody, do řádu v raném novověku nevstupovalo mnoho (což je vzhledem k postavení a možnostem jejich stavu poměrně logické) a o konkrétních příbězích lidí, kteří tak přece jen učinili, toho zatím mnoho nevíme - neznáme jejich životní osud, jejich motivaci ke vstupu do řádu, jejich postavení, vztahy s rodinou, a to často kvůli nedostatku pramenů.

Přesto v posledních letech postupně odpadá jeden z problémů takového výzkumu, a to ono pověstné „hledání jehly v kupce sena“. Díky vzniklé a neustále rozšiřované online databázi řeholníků,¹¹ která shromažďuje množství údajů přehledně na jedné platformě a z řádových pramenů vybírá i stěžejní informace o místech působení a funkcích jednotlivých řeholníků, je možné získat nejen přibližný statistický přehled o počtech řeholníků z řad šlechty, ale blíže se také zajímat (což je možná ještě podstatnější a zatím nepříliš jasné) o jejich postavení v řádu, v komunitě, eventuelně se od získaných dat odrazit a jít v konkrétních případech po informacích detailněji. Stále zde však zůstává zmíněný fakt, nad kterým si historik může mnohdy jedinečně odevzdaně povzdechnout – tedy limity v podobě absence pramenů osobní povahy, které by oživily a pomohly pochopit suchopárna data a čísla.

Případ Františka Antonína je tak právě v tomto směru skutečně zajímavý – hlavní hrdina této práce pocházel z jedné z nejvýznamnějších šlechtických rodin, prošel jezuitským vzděláním a během svého působení v řádu se sice nedostal na přední pozice řádové hierarchie, několik let však vedl řádové domy v Linci a Pasově, poté se (což zřejmě vyhovovalo jeho povaze) spíše stáhl do ústraní a dožil ve vídeňském profesním domě. Zároveň máme k dispozici prameny, které o něm mohou leccos bližšího prozradit. Odhodlání vstoupit do řádu ve Františkovi vzklíčilo během jeho vzdělávacího pobytu v Římě, kde v doprovodu svého hofmistra Josefa Seima a bratrance z druhého kolene, Viléma Leslie, studoval teologii na tamním Collegiu Romanu.¹² Jeho rozhodnutí, ne zrovna obvyklé v prostředí, z něhož pocházel, potom pochopitelně nabouralo veškeré dosavadní plány knížete Ferdinanda, nakonec však bylo Františkovu přání vyhověno. Pro téměř celé období těchto složitých vyjednávání máme dochovanou korespondenci, díky níž se můžeme pokusit zrekonstruovat a

---

¹¹ Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku, vzniklá v rámci grantového projektu „Postavení jednotlivce v řádových komunitách Čech a Moravy v raném novověku“ v letech 2009-2011, srov. <http://www.hiu.cas.cz/cs/databaze/bio-bibliograficka-databaze.ep/> [cit. 21. 3. 2017].

¹² Podrobněji o celém pobytu výše citovaná bakalářská práce.

alespoň částečně vysvětlit počátek Františkovy cesty do jezuitského řádu a reakce jeho nejbližšího okolí.

Práce si klade zejména následující otázky. Jaká kariéra byla Františkovi jeho rodinou předurčena a z jakých důvodů? Jakým způsobem probíhalo jeho studium a formace a jak se kníže Ferdinand snažil zajistit budoucnost svého mladšího sourozence? Rozborem korespondence se pak práce pokusí zdokumentovat období, kdy se František rozhodl vstoupit do jezuitského řádu. Jakým způsobem zdůvodňoval své rozhodnutí, jak na tuto novinku reagoval jeho hofmistr a zejména bratr a matka? Co ho mohlo v jeho rozhodnutí ovlivnit, či příklady ho mohly inspirovat? Jaké byly důvody nepochopení rodiny a jak celá situace vyústila? Co se dělo s kanonikáty, které byly pro Františka zajištěny? Jakým způsobem pak František prožil svůj život v řádu, kde působil a jak vypadala jeho kariéra? Dosáhl nějakého významnějšího postavení nebo „se ztratil v davu“, což by odpovídalo zmíněnému konstatování Petra Mati? Jakou perspektivou se na jeho existenci v řadách Tovaryšstva díval samotný jezuitský řád a o čem to vypovídá? Je možné se pokusit zasadit Františkův případ do nějakého přibližného, alespoň ve velmi hrubých obrysech naznačeného kontextu šlechty v rámci českých zemí té doby, která se také uplatila v církevním, respektive řádovém prostředí?

V první kapitole nejprve představíme Františka Antonína a jeho rodinné zázemí, zajímat nás také bude praxe církevní kariéry v ditrichštejské rodině. Další část se pokusí shrnout poznatky o církevní kariéře šlechty v českých zemích v raném novověku, včetně jejího uplatnění v řádech. Tento základní kontext jako podklad pro vyprávění Františkova příběhu se pokusíme alespoň trochu obohatit o další příklady šlechticů z celého spektra urozeného stavu, kteří se rozhodli vstoupit do jezuitského řádu, a pokusíme se vysledovat v těchto případech nějaké základní společné rysy či tendence.

V další části už se budeme věnovat jádru celé práce, kterým je budování církevní kariéry Františka Antonína (jež v sobě z jistého úhlu pohledu nezapře rysy jakéhosi „dlouhodobého podnikatelského záměru“ jeho bratra Ferdinanda) a zejména kompletní změna kurzu na základě vlastní vůle hlavního aktéra, tedy mladého hraběte Ditrichštejna. Pokusíme se sledovat celý tento proces, včetně jeho vyústění a důsledků. Poté se podíváme, jak se dále odvíjel Františkův vytoužený život v řádu. Podíváme se na to, jakým způsobem se rozvíjela jeho kariéra, jakých pozic v řádu dosáhl a částečně také, jak fungovaly jeho vztahy s bratrem.

V poslední kapitole se pak zaměříme na to, jak byl Františkův život a zejména jeho urozený původ reflektován v oslavném elgiu. Spolu s využitím dalších podobných pramenů se tak zamyslíme nad tím, jakou roli mohlo pro řád hrát to, že se v jejich řadách ocitnul urozený člověk z jedné z předních rodin monarchie.

K dosažení vytýčených cílů práce využívá několik druhů pramenů. Pro zdokumentování dob studií Františka Antonína včetně klíčového období, v němž se řeší otázka Františkova vstupu do řádu, text pracuje zejména s korespondencí Františka Antonína, knížete Ferdinanda, jejich matky a Františkova hofmistra Josefa Seima, která je uložena v Moravském zemském archivu v Brně. V souvislosti s kanonikáty jsou zahrnuty i další dokumenty a korespondence ze stejného archivu a olomoucké pobočky Zemského archivu v Opavě.¹³ Pro zdokumentování pozdějšího Františkova života v rámci řádu je využito jednak edic jezuitských evidenčních pramenů či jejich regist,¹⁴ jednak doplňkově i výročních zpráv rakouské provincie, v níž František Antonín působil. V poslední kapitole, věnované přemýšlení o tom, jak vnímali sami jezuité přítomnost urozených ve svých řadách a jak jí využívali, nám k tomuto účelu posloužila elgia z výročních zpráv jednak provincie rakouské (v případě Františka), jednak české (pro srovnání s dalšími šlechtici z českých zemí), které lze co do výskytu šlechty v jezuitském řádu a podobě její kariéry předběžně charakterizovat jako velmi podobné.

---

¹³ Srov. oddíl Prameny a literatura.

¹⁴ LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S.I.*, Bd. IV, V, VI, VII. Romae 1990, LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogus generalis seu nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551-1773). Pars I, A-H.* Romae 1987, RILL, Gerhard: *Linzer Regesten aus den Litterae annuae der Jesuiten in der Wiener Nationalbibliothek*, Bd 1-4. Linz 1954-1960.

Rodinné zázemí Františka Antonína

Původ a postavení v rodině

František Antonín z Ditrichštejna se narodil 23. května roku 1643 ve Vídni¹⁵ do mikulovské větve jedné z předních rodin monarchie jako syn knížete Maxmiliána II. z Ditrichštejna (1596-1655) a jeho druhé manželky, Žofie Anežky z Mansfeldu (1619-1677). Byl třetím z celkem šesti dětí, které vzešly z jejich svazku. Z předchozího manželství s Annou Marií z Lichtenštejna (1597-1640) měl kníže jedenáct potomků, z nichž se dospělosti dožilo šest dcer a dva synové.¹⁶ Když přišel na svět František Antonín, jeho čtyři dospělé, téměř o generaci starší sestry, se během několika následujících let postupně provdaly za významné aristokraty a opustily rodné hnízdo. Věkově blíže měl František ke svým dvěma nevlastním bratrům, Ferdinandovi (1636-1698), s nímž se počítalo jako s budoucí hlavou rodiny, a Maxmiliánu Ondřejovi (1638-1692). Jakožto třetí syn v rodině byl, v duchu obvyklé praxe, o níž bude pojednáno v další kapitole, patrně už v dětství předurčen duchovní kariéře.

Jejich otec, kníže Maxmilián II., byl vysoce postavenou osobou a významnou postavou na císařském dvoře. Věrná dvorská služba, ideál barokní šlechty,¹⁷ se také stala jakousi ditrichštejnskou reklamní značkou, s níž budovali svou image.¹⁸ Uplatnění ve vysokých dvorských postech mělo v rodině už delší tradici a také kníže Maxmilián II. postupoval ambiciózně po žebříčku nabízených úřadů. Tento aristokrat, který zdědil kromě knížecího titulu také rozsáhlé majetky po svém strýci, kardinálu a olomouckém biskupovi Františkovi z Ditrichštejna (1570-1636),¹⁹ se stal nakonec v roce 1650 i nejvyšším hofmistrem císaře Ferdinanda III.²⁰

---

¹⁵ Datum udává citovaná jezuitská literatura, avšak kopie Františkova křestního listu, pořízená za účelem administrativy kanonikátů, uvádí datum 22. května. Jeho křtu ve vídeňském klášterním kostele klarisek Marie, královny andělů, se prý účastnila i císařovna Eleonora Gonzagová a její vnuk Ferdinand, budoucí císař Ferdinand IV., srov. MZA Brno, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 083-084, 085-086.

¹⁶ Přehledný rodokment dostupný např. na <http://genealogy.euweb.cz/dietrich/dietrich6.html> [cit. 18. dubna 2017]

¹⁷ Podrobněji dnes už téměř klasické dílo MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha 2004, s. 364-439.

¹⁸ O vztahu Ditrichštejnů ke dvorské kariéře stručně v úvodní části knihy SMÍŠEK, Rostislav: *Císařský dvůr a dvorská kariéra Dietrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.* České Budějovice 2009, s. 77-103.

¹⁹ EVANS, Robert John Weston: *Vznik habsburské monarchie*. Praha 2003, s. 238-239.

²⁰ Podrobněji o jeho kariérním postupu SMÍŠEK, Rostislav: *Císařský dvůr*, s. 82-83.

Prakticky téměř stejných met se později podařilo dosáhnout i jeho synovi Ferdinandovi. Ten se poté, co kníže v roce 1655 zemřel, stal poručníkem Františka Antonína (a zřejmě i dalších svých nezletilých sourozenců) a společně se svou nevlastní matkou, kněžnou Žofíí Anežkou, pracoval na budoucím zabezpečení svého mladšího bratra, v čemž se postupem let snažil využívat svého rostoucího vlivu. Už v době, kdy se stal po smrti otce hlavou rodu a novým knížetem, byl významnou postavou v zemské správě – roku 1655 se stal moravským zemským komorníkem a postupoval stále výše.²¹

Co se týkalo Františka Antonína a jeho budoucnosti, vzhledem k postavení a reputaci rodiny, z níž pocházel, se v tomto prostředí pod pojmem církevní kariéra, jak ještě uvidíme, chápalo a považovalo za nejpříhodnější především uplatnění v některé z kapitul s případnými vyhlídkami na biskupský stolec, čehož si byla rodina určitě vědoma, i při vzpomínce památku jejich strýce Františka a dobu relativně nedávnou. Než se šlechtické duchovní kariéře v 17. století budeme věnovat podrobněji, podívejme se nejprve, jaká byla praxe v této konkrétní rodině.

Ditrichštejnové, katolická církev a duchovní kariéra

Jak to bylo s církevní kariérou v prostředí Františku Antonínovi nejbližším, totiž v samotném ditrichštejnském rodu? Nejzářnější hvězdou v tomto směru samozřejmě zůstával kardinál František z Ditrichštejna.²² Svá studijní léta v Římě, tentokrát na Collegiu Germanicu, strávil v 50. letech také další Ditrichštejn (ovšem z jiné větve rodiny), Ignác Adolf,²³ jehož osud se zpočátku podobal osudu o pár let mladšího Františka Antonína – studoval teologii v Římě, již během pobytu získal

---

²¹ V letech 1664-6 byl nejvyšším hofmistrem Markrabství moravského, od roku 1666 nejvyšším hofmistrem císařovny, od roku 1683 až do konce života nejvyšším hofmistrem císaře Leopolda, podrobněji v celé citované knize Rostislava Smíška.

²² František z Ditrichštejna (1570-1636), od r. 1599 olomoucký biskup, kardinál. Tuto významnou osobnost jak na poli politickém, tak kulturním etc. asi netřeba představovat, historiografická produkce je rovněž dosti bohatá, alespoň dvě práce z posledních pěti let: BRÁZDOVÁ, Lucie: *Hudba a kardinál Dietrichstein 1599-1636*. Olomouc 2012, PARMA, Tomáš: *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii: prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno 2011.

²³ Ignác Adolf z Ditrichštejna (1636-1664), olomoucký kanovník a vzdálený bratranec knížete Ferdinanda – jejich otcové Adam a Zikmund Jiří byli bratři. V mládí studoval na Collegiu Germanicu srov. SCHMIDT, Peter: *Das Collegium Germanicum in Rom und die Germaniker. Zur Funktion eines römischen Ausländerseminars. (1552-1914)*. Tübingen 1984, s. 235.

kanonikát v Olomouci.²⁴ Ignác Adolf ovšem na rozdíl od Františka na tomto postu setrval, nicméně jen několik let, neboť zemřel v poměrně mladém věku. Jak ještě uvidíme, právě s Ignácem Adolfem byl kníže Ferdinand v pravidelném písemném kontaktu a mohl se tak z první ruky dozvídat novinky z olomoucké kapituly, která jej v této době ze zjevných důvodů dost zajímala. Kanovníky se totiž měli v ideálním případě stát i někteří z jeho synů, což se ovšem v budoucnu nesplnilo, ať už vlivem událostí nebo jejich vlastní vůle.²⁵ Naopak jeho synovec Ondřej Jakub (1689-1753) to v závěru života dotáhl až na salcburský arcibiskupský stolec.²⁶

Co se týče samotného Tovaryšstva Ježíšova, nalezneme v celé ditrichštejské rodině (a teď máme na mysli skutečně ten nejširší okruh, zahrnující i větve z jiných zemí, než českých) v období trvání starého řádu, pokud je nám zatím známo, kromě Františka Antonína tři další řeholníky, vesměs neznámé a nijak obzvlášť významné členy rodu. V české provincii řádu působil o generaci starší vzdálený příbuzný František Zikmund (1618-1684),²⁷ který vstoupil do noviciátu již v 17 letech, byl koadjutorem a zemřel ve slezské Nise, kde působil na tamní jezuitské koleji.²⁸ V ditrichštejském rodinném archivu je k dispozici zpráva z roku 1663 o primici dalšího jezuita, o necelých deset let staršího Fridricha z Ditrichštejna (1634-1701).²⁹ Ten se stal novicem už roku 1650 ve Vídni, později složil i nejvyšší stupeň slibů a během svého života vystřídal velké množství působišť v rámci rakouské provincie³⁰, například v 80. letech působil ve vídeňském probačním domě u sv. Anny, tedy ve stejnou dobu, jako František Antonín na tamní koleji, takže je dost možné, že byli v nějakém kontaktu.

A konečně třetím a posledním jezuitou byl Ambrož z Ditrichštejna (1682-1717), který vstoupil do noviciátu v necelých 17 letech a poté studoval teologie

---

²⁴ K tomu zachována celá složka dokumentů, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1529, kart. 354.

²⁵ Tomuto osudu se nakonec vzepřel jeho čtvrtý syn, další „malý rebel“ v rodině, Walter Xaver, budoucí IV. kníže z Ditrichštejna (1664-1738), jemuž se momentálně ve své připravované dizertační práci s názvem *Walter Xaver z Dietrichsteina (1664-1738). Střet duchovních a světských motivů v životě barokního aristokrata* věnuje Lenka Maršálková z Univerzity Pardubice.

²⁶ Arcibiskupem se stal roku 1747.

²⁷ Jeho pradědeček Seyfried byl bratrancem Adama z Ditrichštejna, pradědečka Františka Antonína, tato větev rodiny žila v Korutanech, srov. genealogie <http://genealogy.euweb.cz/dietrich/dietrich4.html> [cit. 29. 3. 2017]

²⁸ BBDR, Dietrichstein, Franciscus de SJ, 1618-1684, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000145913> [cit. 29. 3. 2017]

²⁹ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1529, kart. 358.

³⁰ LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogus generalis seu nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551-1773). Pars I, A-H*. Romae 1987, s. 238-239.

v semináři v Římě. Roku 1716 složil čtvrté sliby, ale už v následujícím roce v Praze zemřel. Za svůj život se tak František Antonín alespoň hypoteticky mohl setkat se všemi ostatními „ditrichštejskými jezuiti“, přičemž vysoce pravděpodobné to je, jak jsme viděli, v případě Fridricha. V jiném než jezuitském řádě (alespoň co se týče české provincie) jsem zatím Ditrichštejny nenalezla.³¹

Ditrichštejnové měli obecně zřejmě velmi kladný vztah k novým církevním řádům, a to zejména k těm, které se zaměřovaly na vzdělání, tedy k jezuitům a piaristům.³² Byl to ostatně kardinál František z Ditrichštejna, který roku 1631 pozval piaristy na Moravu, aby zde právě na ditrichštejských panstvích v Mikulově³³ a v Lipníku nad Bečvou³⁴ založili jedny z prvních svých zdejších kolejí, jichž postupně přibývalo jako hub po dešti. Také velká část mladíků z moravské větve rodiny v průběhu 17. a první části 18. století získala vzdělání právě na jezuitských nebo piaristických školách doma i v zahraničí³⁵ přičemž František Antonín byl také jedním z nich.

Vzešel z rodiny, která představovala jednu z opor císařské moci a jejíž členové se tradičně se prezentovali jako věrní zastánci a zbožní obránci katolické víry. Františkův prastrýc a jmenovec, již několikrát zmiňovaný kardinál Ditrichštejn, byl jednou ze zásadních postav protireformace na Moravě a obecně jednou z významných figur své doby.³⁶ Františkův nevlastní bratr a hlava rodiny, kníže Ferdinand zase sbíral

---

³¹ S vědomím všech limitů, které se pojí s povšechným prohledáním citované databáze řeholníků, což je pro prvotní vhled do problematiky doufejme dostatečně ilustrativní.

³² Oba řády se staly oblíbenými a v jistém slova smyslu i konkurečními. Zajímavá studie Václava Bartůška ukazuje, jak často v jedné generaci v rámci jedné rodiny nalezneme jak příslušníka jezuitského, tak piaristického řádu, uvádí takové příklady mj. i v prostředí nižší šlechty, srov. BARTŮŠEK, Václav: *Jezuité a piaristé – sourozenci*. In: Acta Universitatis Pragensis : Historia Universitatis Carolinae Pragensis, 50, 2010, č. 1, s. 43-51.

³³ Zal. 1631, podrobněji např. BARTŮŠEK, Václav: První piaristé v Mikulově a kardinál Ditrichštejn (1631 až 1636). In: KORDIOVSKÝ, Emil – SVOBODA, Miroslav (eds.): Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba. XXIX. mikulovské sympozium, 11. - 12. října 2006. Mikulov 2006, s. 114-134.

³⁴ Zal. 1634. Nejen k Lipníku, ale obecně k rozvoji piaristických škol u nás např. Týž, Šíření piaristických kolejí a škol v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v 17. a 18. Století. In: BABIČKA, Václav (ed.): *Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze*. Praha 2003, s. 32-68.

³⁵ Studium u jezuitů je pro Ditrichštejny ostatně obvyklou záležitostí po celé 17. století, ať už se jedná o domácí koleje (Emilián a Julián z Ditrichštejna v Jihlavě, Karel Josef a Walter Xaver z Ditrichštejna v Brně) či zahraniční pobyty (Julián z Ditrichštejna, budoucí duchovní František Mikuláš z Ditrichštejna na Collegiu Germanicu). Na piaristické koleji v domovském Mikulově studovali např. Inocenc a Ondřej Jakub z Ditrichštejna (synové Ferdinandova bratra Maxmiliána Ondřeje), stejně jako jejich bratranec Jakub Antonín (syn knížete Ferdinanda), který se poté vydal do Bruselu. Podrobněji prameny ke všem uvedeným MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1529-1577.

³⁶ Blíže již citovaná literatura, srov. pozn. č. 1., dále např. KORDIOVSKÝ, Emil – SVOBODA, Miroslav (eds.): Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba. XXIX. mikulovské sympozium, 11. - 12. října 2006. Mikulov 2006.

body svou službou v nejvyšších zemských a dvorských úřadech, v nichž si získal skutečnou císařovu náklonnost.³⁷ Jako správný aristokrat své doby si byl vědom rodové kontinuity a zásluh svých předků, stejně jako své zodpovědnosti i nadále šířit vážnost a čest svého rodu, a tak se také, krácejíc šlépějích svého otce, knížete Maxmiliána II., prezentoval jako věrný služebník císaře a obhájce jeho zájmů.³⁸ Zároveň vystupoval jako správný ditrichštejnský obránce víry, jenž měl, dle apelu v testamentu jeho strýce kardinála, šířit „čest a slávu Boží“,³⁹ což v sobě neslo i potírání víry nepravé.

Toto deklarované poslání nejen jeho samého, ale celého rodu, výstižně reprezentuje grafika s alegorickou scénou, znázorňující vítězný boj Ferdinanda z Ditrichštejna a jeho rodu nad „luteránskou zhoubou“.⁴⁰ Mědiryt podle předlohy Antonína Lublinského zdobil frontispis knižního vydání univerzitních tezí, které při své obhajobě přednesl roku 1670 na půdě olomoucké (jezuitské) univerzity Rudolf Maxmilián Hassnigk, a to za přítomnosti knížete, kterému dílo i věnoval. Výjev, prodchnutý úryvky z knihy Zjevení, barokní metaforikou zápasu katolické a protestantské víry, v němž andílci stylově ditrichštejnskými vinařskými noži poráží luterství na hlavu,⁴¹ dedikovaný knížeti absolventem jezuitského vysokého učení, dobře demonstruje výše popsané sebepojetí ditrichštejnského domu.

Domácí atmosféra, rodinná tradice, pevný katolicismus, jezuitské vzdělání a léta strávená daleko od domoviny v mírně sterilním prostředí církevní smetánky s každodenní formací spirituality Tovaryšstva Ježíšova, jehož španělští zakladatelé byli ostatně také urozeného původu, to všechno nějakým způsobem ovlivnilo Františka Antonína v jeho směřování. Možná více, než si jeho bratr a matka představovali. Přesuňme se nyní od ditrichštejnské rodiny k tématu církevní kariéry šlechty v rámci českých zemí obecně.

---

³⁷ O jeho kariéře na dvoře Leopolda I. podrobně SMÍŠEK, Rostislav: *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.* České Budějovice 2009, s. 257-452.

³⁸ Oba tyto aspekty se hojně projevují i v jeho korespondenci a deníku, jak podrobně rozebírá SMÍŠEK, Rostislav: *Služba a paměť. Dvorská kariéra barokních Ditrichštejnů jako nadgenerační životní ideál.* In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (eds.): *Paměť urozenosti.* Praha 2007, s. 157-170.

³⁹ Tamtéž, s. 161.

⁴⁰ Příloha č. 3.

⁴¹ Podrobnější rozbor celého výjevu, který mj. v pozadí zobrazuje i ditrichštejnské statky Mikulov, Hranice a Helfštýn, včetně historického pozadí (Hassnigk byl absolventem lipnické piaristické koleje) poskytne TOGNER, Milan: *Mars Moravicus Antonína Martina Lublinského.* In: *Acta Universitatis Palackianae Olomoucnensis, Facultas Philosophica – Studia Moravica* 3, 2005, s. 125–133.

Šlechta a varianty církevní kariéry v 17. století

„Obvyklá“ církevní kariéra šlechty z českých zemí

Církevní kariéra v případě raně novověké šlechty byla většinou záležitostí mladších mužských členů rodiny, co do jejího obsahu a podoby se však jedná o hodně široký pojem. Jak tedy vypadala „obvyklá“ duchovní kariéra šlechtice, lze-li použít takovými přívlastek? Dobrým odrazovým můstkem a zároveň přehledem, co se týče šlechtické církevní kariéry v raném novověku a zejména v 17. století může být již citovaná stat' Petra Mati.⁴²

Nejčastěji se aristokraté uplatňovali ve sféře světského kléru, tedy na (většinou po ekonomické i reprezentativní stránce) atraktivních kanovníckých postech kapitul,⁴³ odkud se často vyhoupli na biskupský stolec. Na zajištění mladších synů se v ideálním případě pracovalo už od jejich útlého dětství. Ambiciózní otcové bedlivě sledovali možnosti a uvolnění kanonikátu vnímali jako hozenou rukavici, proto se často snažili (někdy úspěšně, jindy neúspěšně) s pomocí různých dispensů a příslibů na tyto posty dosadit své syny, jejichž věk ještě značilo jednociferné číslo. Nechyběli ani děštní biskupové, kteří pochopitelně zatím nevykonávali jim určené funkce. V ideálním případě se samozřejmě mělo jednat již o dospělé jedince, nejlépe s ukončeným vzděláním.⁴⁴ Od konce 16. století se v našem prostředí ustálil typický, vzorový kariérní model duchovní aristokracie – studium (nejlépe v zahraničí, např. na oblíbeném římském Collegiu Germanicu), postupná kumulace prebend v kapitulách a více či méně úspěšné ambice stran biskupského postu.⁴⁵

To byl případ také mnoha význačných osobností 17. století – například olomouckého biskupa Františka z Ditrichštejna (1570-1636),⁴⁶ pražského arcibiskupa

---

⁴² Tamtéž s. 478-522.

⁴³ Dobrou představu o sociálním skladbě obsazení kapitul lze získat např. u HERSCHE, Peter: *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert. I. Band.* Bern 1984.

⁴⁴ Například aktivity Jaroslav Bořity z Martinic líčí MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 503-504. Dále můžeme specifický případ mladého Habsburka, arcivévody Karla I. Josefa (1649-1664), který se v necelých 13 letech stal biskupem pasovským, dalšího roku pak také vratislavským a olomouckým, blíže o duchovních kariérách dětí z panovníckého rodu např. WEISS, Sabine: *Zur Herrschaft geboren: Kindheit und Jugend im Haus Habsburg von Kaiser Maximilian bis Kronprinz Rudolf.* Innsbruck – Wien 2008, s. 203-233. Podobné snahy koneckonců uvidíme i u knížete Ferdinanda v kapitole o Františkových kanonikátech.

⁴⁵ Tamtéž, s. 490-507.

⁴⁶ Olomoucký biskup oplýval dokonce šesti kanovníckými posty, podrobněji MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 495. K Ditrichštejnovi dále např. BALCÁREK, Pavel: *Kardinál František Ditrichštejn*

Jana Bedřicha z Valdštejna (1642-1694)⁴⁷ nebo jeho předchůdce Arnošta Vojtěcha z Harrachu (1598-1667),⁴⁸ jimž byly v posledních letech věnovány samostatné monografie, ale i mnohých dalších. V 17. století postupně šlechta převládla v nejvyšších kruzích světského kléru, i když se jednotlivé kapituly lišily nejen v tomto směru, ale také co do velikosti a majetku. Kanovníky pražské svatovítská kapituly v té době byli převážně vzdělanci měšťanského původu nebo příslušníci nižší šlechty a další kapituly v Čechách, jako například vyšehradská či litoměřická, po třicetileté válce zrovna neoplývaly bohatstvím.⁴⁹

Pokud se však čeští aristokraté chtěli vyšvihnout do vyšších sfér světského kléru, nabízely se bohaté a vyhlášené kapituly v Olomouci, ve Vratislavi nebo v Pasově či Salcburku. V jednotlivých kapitulách jsme tak svědky fluktuace šlechticů různé zemské příslušnosti, přičemž téměř všichni pražští arcibiskupové tohoto období také prošli některými zahraničními kapitulami.⁵⁰ Vysoké církevní posty v té době znamenaly také větší či menší politický vliv a pro šlechtice i jisté rozpolcení mezi příslušností k duchovnímu stavu a zároveň k rodině, z níž vzešli a k níž je i nadále pojily více či méně silné vazby.⁵¹

Podobný osud, tedy příslušnost k jedné nebo více kapitulám, měl čekat i Františka Antonína. Jak uvidíme v jedné z dalších kapitol, kníže Ferdinand měl na zřeteli nejen dobré zajištění svého nevlastního sourozence, ale jeho plány šly ještě o krok dál. Jako mladý otec několika synů v tomto směru viděl (a chtěl zachovat) určitou záruku do budoucna, že se jednou získané lukrativní posty už podaří v rodině udržet. V 17. století se právě praxe získávání kanonikátů úspěšně rozvíjela jako způsob, jak v případě většího počtu synů v rodině těmto zajistit nejen ekonomickou nezávislost, ale také prestižní postavení ve společnosti a v neposlední řadě též regulovat další větvení rodiny a s tím spojené štěpení rodinného majetku.⁵²

1570-1636. *Gubernátor Moravy*. České Budějovice 2007, 255 s., PARMA, Tomáš: *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii. Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno 2011, 636 s.

⁴⁷ Nejnověji HAVLÍK, Jiří M.: Jan Fridrich z Valdštejna. Arcibiskup a mecenáš doby baroka. Praha 2016, 277 s.

⁴⁸ CATALANO, Alessandro: *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008.

⁴⁹ MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 498-499.

⁵⁰ Podrobněji tamtéž, s. 497-507.

⁵¹ Petr Maťa však na některých případech ukazuje, že obvykle zřejmě o něco převážila nově nabytá identita, srov. tamtéž, s. 507-510.

⁵² Podrobněji o tomto „údělu mladších bratří“ např. tamtéž, s. 518-520.

František Antonín to však po svém tříletém pobytu v Římě viděl poněkud jinak. Rozhodl se, na rozdíl od obvyklé varianty, čili získání jednoho či více církevních obročí a případné cesty vzhůru na některý biskupský stolec,⁵³ k překvapení a nevoli svých blízkých pro jinou cestu, kterou se mu nakonec také podařilo prosadit. Ještě než se dostane ke slovu jeho konkrétní příběh, podívejme se alespoň ve stručnosti, k níž nás nutí dosavadní nepříliš rozsáhlý výzkum, jaká byla v 17. století situace, co se týče šlechty v církevních řádech.

---

⁵³ Což by v ditrichštejské rodině ostatně nebylo poprvé – je dost dobře možné, že měl kníže před očima památku svého prastrýce Františka z Ditrichštejna.

Šlechta a řeholní život

Co se týče šlechty z českých zemí a života v řádu jako varianty jejího uplatnění v církevní sféře, dosavadní poznání zatím ukazuje, že taková volba byla u vyšší a zámožné šlechty, která nás v souvislosti s naším Ditrichštejnem bude zajímat primárně, spíše výjimkou. U nižší šlechty, v případě méně významných rodin, které neměly tolik prostředků či vlivu, aby se jejich potomci mohli úspěšně ucházet o přední posty světského duchovního stavu, naopak volba vstupu do řádu byla častější.⁵⁴ Zde hrálo pravděpodobně značnou roli sociální hledisko, které ovšem u synů z předních rodin logicky postrádá významu a v jejich motivaci snad proto můžeme hledat o to více osobní a duchovní pohnutky k takovému kroku. Na druhou stranu, jak badatelé upozorňují, je třeba obezřetnosti, neboť nevyřčené intence, skryté v pramenech, které navíc u většiny případů ani nemáme k dispozici, často nedovolují určit, zda u toho kterého šlechtice převažovala vnitřní nebo vnější motivace, případně nakolik se obě slévaly dohromady.⁵⁵ Kromě toho byly jednotlivé řády svou spiritualitou, strukturou a fungováním specifické, dost odlišné tedy mohou být pohnutky mladého šlechtice, který se bude chtít stát karmelitánem, a jeho vrstevníka, jenž se rozhodne rozšířit řady maltézských rytířů.

Ostatně právě řád johanitů byl mezi šlechtou nejen v tomto období dost oblíbený a zřejmě nejvíce vyhledávaný,⁵⁶ byl ovšem velmi specifický a s klasickými řády, chudobou a kontemplativním životem toho neměl příliš mnoho společného. Bohatá strakonická komenda a funkce generálního převora byly i v 17. století naprosto doménou šlechticů, kteří často zároveň zastávali vysoké armádní funkce a žili vcelku

---

⁵⁴ V tomto ohledu lze zmínit zajímavou analýzu, zabývající se českou šlechtickou obcí a církevních kariérou okolo roku 1741- z 38 hrabat v řadách kléru pouze 18% vstoupilo do některého řádu, naopak 24% se stalo biskupy a 47% kanovníky, čím níže v hierarchii šlechty se pohybuje, tím více se poměr obrací (z rytířů se stalo kanovníky pouhých 5%, v řádech se uplatnilo celých 69%), srov. HASSENPFUG-ELZHOLZ, Eila: *Böhmen und die böhmischen Stände in der Zeit des beginnenden Zentralismus: Eine Strukturanalyse der böhmischen Adelsnation um die Mitte des 18. Jahrhunderts*. Oldenbourg 1982, s. s. 94-102, 288-305, 309n.

⁵⁵ MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 510-513.

⁵⁶ K dějinám a významným členům např. DAUBER, Robert L.: *Johanniter- und Maleseritter unter kaiserlichen Fahnen 1530–1918*. Gnas 2007, 272 s., k situaci českých komend např. ČERVENKA, Vladimír: *Maltézští rytíři v jihozápadních Čechách. Komendy Měcholupy, Obytce, Dožice a specifika jejich obsazování, držby a správy*. In: *Západočeské archivy*. Plzeň 2014, s. 26-40.

světským životem.⁵⁷ Podobného charakteru bylo i členství v řádu křižovníků s červenou hvězdou, jehož velmistři byli v 17. století pražští arcibiskupové.⁵⁸

Šlechticové se však vyskytovali i mezi „klasickými“ řeholníky, a to v nějaké míře v podstatě ve všech řádech.⁵⁹ Zde však při vynášení soudů zatím vstupujeme na nejistou půdu. Dosavadní literatura naznačuje, že takových šlechticů početně nebylo mnoho a jejich osudy představovaly spíše výjimku.⁶⁰ Pro velkou část z nich navíc máme k dispozici jen kusé informace, které nám nedovolují proniknout blíže k jejich životu, nedovedeme přesně vystihnout jejich motivaci ke vstupu do řádu či jaké bylo jejich postavení v řádových domech a podobně.⁶¹

Zdá se nicméně (a tomuto předpokladu bude odpovídat i zmínka v jednom z níže pojednaných pramenů), že řádové prostředí bylo mnohem více rovnostářské, než sféra nejvyšších příček světského kléru, jíž aristokracie dominovala.⁶² Většina z urozených řeholníků totiž v rámci řádu nedosáhla nijak zvlášť významného postu, např. mezi českými opaty první poloviny 17. století (a podobný trend trval nadále) nalezneme pouze jediného s urozeným původem, benediktina Zdislava Ladislava Berku z Dubé (1593-1648).⁶³

Naprostou výjimku v českém prostředí, příslovečně potvrzující dosud vyřčené, pak představuje Jan Karel Jáchym Slavata (1640-1712),⁶⁴ který se byl v 80. letech generálem karmelitánského řádu. Jeho osud v mládí v některých ohledech připomíná Františka Antonína a snad i některé povahové rysy (o Františkových bude ještě blíže řeč) měli podobné – oba byli introvertně a intelektuálně založení, spíš kontemplativní

---

⁵⁷ Například Rudolf Colloredo (1585-1657) byl císařským důstojníkem, podobně i Vilém Vratislav z Mitrovic (+1637), mezi dalšími šlechtici v rámci johanitského řádu lze zmínit Františka Augustina z Valdštejna (+1684), Adama Vratislava z Mitrovic (+1666) či Jana Václava Vratislava z Mitrovic (1670-1712) a další, podrobněji MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 481-482.

⁵⁸ Tamtéž, s. 501, k dějinám řádu BĚLOHLÁVEK, Václav: *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*. Praha 1930.

⁵⁹ Přehled včetně některých jmen přináší MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 510-511.

⁶⁰ MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 511. Leccos může koneckonců prozradit i prostudování databáze <http://reholnici.hiu.cas.cz>, kde skutečně nenajdeme mnoho aristokratických jmen.

⁶¹ Tamtéž. I po téměř třinácti letech od vydání knihy toto konstatování do značné míry zůstává platné.

⁶² Tamtéž, s. 510.

⁶³ Tamtéž, s.

⁶⁴ MAŤA, Petr: *Leopold I. a poslední Slavata. K osobní korespondenci panovníků raného novověku*, In: *Facta probant homines: sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové*. Praha 1998, s. 245-257. Slavatovi se ve své kapitole o církevní kariéře věnuje opět MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 513-518. Slavatovi věnoval svou diplomovou práci MATOUŠ, Petr: *Carolus Felix a S. Theresia: příspěvek k poznání karmelitánského řádu*, Diplomová práce, PdF JČU České Budějovice 1999, 89 s.

samotáři.⁶⁵ Slavata také prošel jezuitským vzděláním, studoval v zahraničí a na základě osobních pohnutek vstoupil v Římě do noviciátu. Roku 1663 složil slavné sliby a několik let žil v ústraní jako poustevník. Otec Karel Felix od sv. Terezie, jak znělo jeho řeholní jméno, byl ovšem v roce 1674 zvolen jedním ze šesti vrcholných představitelů řádu, jímž zůstal téměř nepřetržitě až do roku 1710, přičemž několik let byl dokonce generálním představeným karmelitánů.⁶⁶ Slavatův případ a jím dosažené postavení tedy v prostředí české aristokracie představuje ojedinělý úkaz.⁶⁷ Výjimečnost mu byla ostatně přisuzována už z minulosti, kdy pravdivé jádro událostí obalila známá legenda, která mladý šlechtic na lovu spadl do připravené pasti a během svého několikahodinového pobytu v jámě prý slíbil Panně Marii, že pokud bude zachráněn, oddá se zasvěcenému životu. Skutečnost byla ovšem prozaičtější – Jan Karel Jáchym byl nejmladším ze čtyř bratří, což v jeho rozhodnutí asi také hrálo nějakou roli.⁶⁸ Na to, že Slavatově neobvyklému osudu nebyla zatím věnována dostatečná odborná pozornost (až na stručné životopisy Slavatových současníků a legendy téměř hagiografického rázu), upozornil v roce 1998 Petr Maťa ve své studii, zabývající se zajímavou osobní korespondencí Jana Karla Jáchyma s císařem Leopoldem,⁶⁹ což je mimochodem také jedna z velmi mála prací, která se Slavatovi přímo věnuje.⁷⁰

Šlechtu nalezneme často mezi novými řády, mezi kapucíny, theatiny či jezuity, kde lze vidět kromě jejich prestiže a dobré reputace⁷¹ také souvislost s obvykle několikaletou formací šlechticů, kteří se vzdělávali právě v jejich školách nebo měli jezuitské vychovatele či zpovědníky.⁷² Velice oblíbené byly jezuitské vzdělávací

---

⁶⁵ Slavata, jak dokládá i jeho korespondence, prožíval sebenaplnění právě při pobytu v karmelitánské poustevně v Montevirginu, kde dokonce nechal vybudovat jednu poustevnu, podrobně MATOUŠ, Petr: „...Ať mi Bůh umožní, abych se mohl těšit ze samoty v mém srdci“. *Život v poustevně bosých karmelitánů Montevirgino v 17. a 18. století*. In: Kuděj, 2, 2000, č. 1, s. 14-25.

⁶⁶ Slavatově zajímavému osudu nebylo kromě životopisů soudobých či z 19. století (které nezapřou hagiografické zaujetí) mnoho prací, tou zřejmě největší je diplomová práce Slavatovi věnovaná svou diplomovou prací MATOUŠ, Petr: *Carolus Felix a S. Theresia: příspěvek k poznání karmelitánského řádu*, Diplomová práce, PdF JČU České Budějovice 1999, 89 s.

⁶⁷ MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 514.

⁶⁸ Tamtéž, s. 518. To, že nakonec ze čtyř bratrů na počátku 90. let zůstal sám a přesto se jako novoapečený slavatovský dědic rozhodl neopustit svůj řád (aby mohl na základě dispensu zachránit Slavatovský rod před vymřením po meči), to už je zase jiný příběh.

⁶⁹ Srov. pozn. č. 46.

⁷⁰ Srov. pozn. č. 47.

⁷¹ Nové řády (řečeno s nadsázkou) přinesly čerstvý vítr do plachet řádového života. Dobře organizované, otisk Tridentu nesoucí řády, často zaměřené na vzdělávání, si v katolické (a rekatolizované) Evropě rychle získávaly své místo, srov. tamtéž, s. 513.

⁷² Šlechtě, která získala vzdělání právě u jezuitů, ať už na gymnáziích či jinde, se přehledně věnoval HAVLÍK, Jiří M.: *Česká katolická šlechta v jezuitské péči 1623-1773*. In: CHROUST, Václav –

institute, což platí i pro vzdělání ditrichštejské omladiny druhé půle 17. století. Pokud už se ovšem někteří šlechticové rozhodli vydat cestou řeholního života v jednom z těchto řádů, pak velká část těchto urozených řeholníků, jak už bylo řečeno, za svého působení v řádu v jeho hierarchii příliš nevynikla a jen málo z nich zřejmě pocházelo z těch nejbohatších rodin, jako náš František Antonín.⁷³ Z řad jezuitů již několikrát citovaný Petr Mat'á⁷⁴ zmiňuje například Kryštofa (1627/8-1664) a Ivana Augustina (*1670) Vratislavy z Mitrovic⁷⁵ nebo Ferdinanda Viléma (1581-1639) a Václava Františka (+1659) Libštejské z Kolovrat.⁷⁶ Právě posledně jmenovaný Václav Kolovrat je zřejmě dosud také jediným českým šlechticem-řeholníkem, jemuž byla věnována samostatná monografie jezuita a historika Josefa Koláčka, stojící na pomezí historiografie a náboženské literatury.⁷⁷ Podívejme se nyní trochu blíže na vybrané urozené členy Tovaryšstva Ježíšova a jejich kariéru v rámci řádu.

BURŠÍKOVÁ, Lenka – SVITÁK, Karel (eds.): Dělán to k větší slávě Boží a chvále vlasti. Bohuslav Balbín a jeho doba: barokní jezuitské Klatovy 2014 – sborník příspěvků. Klatovy 2014, s. 116-137.

⁷³ Tamtéž, s. 510-513.

⁷⁴ Berka byl opatem kláštera u sv. Mikuláš na Starém Městě v Praze, srov. tamtéž, s. 511.

⁷⁵ SEDLÁČEK, August: *Vratislav z Mitrovic*, In: Ottův slovník naučný, sv. 26. Praha 1907, s. 1004, 1006.

⁷⁶ SEDLÁČEK, August: *z Kolovrat*, In: Ottův slovník naučný, sv. 14. Praha 1899, s. 60.

⁷⁷ KOLÁČEK, Josef: *Václav Kolowrat*. Roma 2002, 221 s.

Šlechta v rámci jezuitského řádu s důrazem na české země

Ačkoliv již bylo naznačeno, že vstup do jezuitského řádu byl v prostředí vyšší šlechty z českých zemí spíše neobvyklým krokem, je třeba si uvědomit, že toto konstatování nelze vztáhnout plošně na stav ve všech provinciích. I když v tomto směru v literatuře zatím chybí jakékoliv zevrubnější srovnání a podklady, o něž by se dalo solidně opřít,⁷⁸ zdá se, že naopak v italském a španělském prostředí byla šlechta v Tovaryšstvu Ježíšovu jevem častějším a nacházíme ji i na čelních místech řádu.

Zjevné je to například u jezuitských kardinálů, kterých ovšem tak jako tak nebylo mnoho – za celou existenci starého řádu, tedy do roku 1773, jich bylo jmenováno pouze dvanáct.⁷⁹ Všichni z nich pocházeli z urozených a významných rodin, přičemž osm z nich bylo italského či španělského původu. Jediný kardinál rakouského původu, Johann Eberhard Neidhardt zase dlouhá léta působil jako rádce a zpovědník španělské královny Marie Anny a dost srostl se španělským prostředím.⁸⁰ Jinak kardinálský klobouk získala už pouze jedna významná uherská osobnost, ostříhomský arcibiskup Peter Pázmány, a dva polští princové, Jan Olbracht Vasa⁸¹ a formálně i jeho bratr Jan Kazimír, budoucí polský král,⁸² kde však bylo zřejmě silnější politické pozadí.

Velice charakteristický je ovšem urozený původ také u zakladatelů řádu a u některých významných kanonizovaných nebo ve Františkově době zatím beatifikovaných osobností, které z řádu vzešly, z nichž téměř všichni pocházeli z urozeného prostředí (což je samozřejmě také široký pojem). Protože se jednalo o velmi známé postavy, jejichž památka nejen v řádu požívala velké úcty, dá se předpokládat, že se také František Antonín nějakým způsobem setkal s jejich odkazem

---

⁷⁸ Což by zřejmě vydalo na vydatnou samostatnou práci, my se v tomto směru spokojíme s malým „vykouknutím“ za hranice střední Evropy.

⁷⁹ Seznam včetně prokliku na jednotlivé životopisy dostupný na <http://www2.fiu.edu/~mirandas/relig-byorder.htm> [cit. 15. dubna 2017]. Z obsažených dat se opět nabízí zajímavá srovnání napříč jednotlivými řády a kongregacemi.

⁸⁰ STRNAD, Alfred A.: *Nidhard, Johann Eberhard*. In: *Neue Deutsche Biographie*, Band 19. Berlin 1999, s. 212.

⁸¹ Jan Olbracht Vasa (1612-1634), mladičkový princ, jako spousta dalších synů z panovnických rodin posbíral smetanu už v mládežnickém věku - v roce 1629 byl jmenován kardinálem in pectore a už v necelých 20 letech byl arcibiskupem krakovským a biskupem varmijským, zemřel však už roku 1634, srov. PROKOP, Krzysztof Rafał: *Polscy kardynalowie*. Kraków 2001, s. 113-119.

⁸² Jan Kazimír II. Vasa (1609-1672). Ten ovšem ani nezískal kněžské svěcení, obdržení titul v roce 1646 fakticky nepřijal, hned na jaře dalšího roku se jej vzdal, neboť měl nastoupit na trůn jako nový polský a titulární švédský král. Roku 1649 se pak oženil s Ludovikou Marií Gonzaga, která byla jeho švagrovou – vdovou po jeho nevlastním bratrovi Vladislavovi, po němž zdědil trůn, podrobněji o jeho zajímavém životě např. WÓJCIK, Zbigniew: *Jan Kazimierz Waza*. Wrocław 1997.

a jejich příběh pro něj mohl být příkladem či inspirací, která také dosti pravděpodobně sehrála roli v (nejen) jeho rozhodnutí vstoupit do řádu. Než tedy představíme některá další jména, „vyceděná“ z dat řeholnické databáze pro českou provincii, věnujme se alespoň krátce těmto výrazným osobnostem.

Urození zakladatelé a světci řádu

Když Ignác z Loyoly v roce 1534 se svými prvními spolupracovníky v Paříži začínal psát historii Tovaryšstva Ježíšova,⁸³ byla skupinka, kterou tvořili vedle tohoto muže středního věku o minimálně patnáct let mladší přátelé, co do původu poměrně rozmanitá – Petrus Faber, Diego Laynez a Alfonso Salmerón byli mladí vzdělanci, pocházející z obyčejných poměrů, kteří studovali nejprve v Alcalá a poté na Sorbonně, Simão Rodrigues de Azevedo byl portugalský šlechtic, který podobně jako výše řečení studoval filosofii a teologie, ale v Lisabonu.

Posledním ze skupinky byl František Xaverský,⁸⁴ budoucí světec a misionář, který se z Ignácových prvních spolupracovníků stal zřejmě tím nejznámějším. Podobně jako otec řádu Ignác, také František, první postava jezuitské misijní činnosti, pocházel z významné šlechtické rodiny. I další výrazné jezuitské osobnosti 16. století spojoval šlechtický původ a zajímavý životní příběh, který mohl rezonovat v mysli Františka Antonína.

Jednou z těchto postav byl vrstevník Františka Xaverského, svatý František Borgia,⁸⁵ vévoda z Gandie, vysoce postavený španělský šlechtic na dvoře Karla V., pravnuke papeže Alexandra VI. František byl ženatý a měl rodinu, velmi ho však oslovila spiritualita nově zformovaného jezuitského řádu. Poté, co ovdověl, se rozhodl tajně vstoupit do Tovaryšstva, v polovině 50. let se stal španělským provinciálem a roku 1565 generálem řádu.

---

⁸³ Z bohaté literatury vybíráme čtivě psanou monografii o životě sv. Ignáce, která se v následující části podrobněji věnuje i založení a prvním rokům existence Tovaryšstva - FELD, Helmut: *Ignatius von Loyola. Gründer des Jesuitenordens*. Köln – Wien 2006, s. 114-178.

⁸⁴ Vlastním jménem Francisco de Jaso y Azpilicueta (1506-1552), jeho příběh i počátky řádu podrobně mapuje starší, ovšem skutečně obsáhlá čtyřdílná monografie od SCHURHAMMER, Georg: *Franz Xaver, sein Leben und seine Zeit*. 4 Bände. Freiburg 1955-1973.

⁸⁵ Rodným jménem Francisco de Borja y Aragon (1510-1572), spoluzakladatel Collegia Romana a velký podporovatel zámořských misí, zejména ve Španělsku hojně monograficky zpracován, z české historiografie např. opět KOLÁČEK, Josef: *František Borgiaš. Z vévody jezuitou*. Roma 2014.

Dalším budoucím svatým byl Alois Gonzaga, italský aristokrat z rodiny mantovských vévodů, kterou asi netřeba příliš představovat, prvorozený syn. Osud tohoto muže, již roku 1605 blahoslaveného, mohl být pro Františka Antonína osobní vzpruhou v jeho situaci. Alois se nejprve potýkal s nesouhlasem své rodiny, která nechtěla pochopit jeho touhu vstoupit do jezuitského řádu, nakonec však jeho rozhodnutí dala své požehnání a tak mladík už ve svých sedmnácti letech mohl nastoupit do římského jezuitského semináře, kde o necelých sto let později pobýval i František Antonín. Zemřel při obětavém ošetřování nemocných při morové epidemii ve svých 23 letech v roce 1591.⁸⁶ O čtrnáct let později byl beatifikován a v roce 1726 svatořečen jako patron mládeže spolu s dalším v mládí zesnulým jezuitou, Polákem Stanislavem Kostkou.

Právě Stanislav Kostka⁸⁷ se svou nekompromisní touhou vstoupit do Tovaryšstva Ježíšova mohl být dalším vzorem pro Františka a nejen pro něj. Tento polský šlechtic byl poslán s bratrem na studia na jezuitskou kolej ve Vídni. Zde už ve velmi mladém věku zatoužil stát se jezuitou. Rodiče mu ovšem nechtěli dát své svolení, což se Stanislav rozhodl vyřešit poměrně radikálně – útekem v přestrojení do Říma, kde byl už zmíněným Františkem Borgiou v roce 1567, tedy ve svých 17 letech, přijat do noviciátu. Již v dalším roce však onemocněl a ve velmi mladém věku zemřel. Brzy se jeho ctná pověst začala rozvíjet ve svébytný kult a roku 1602 byl blahoslaven.

I když pro to nemáme žádné explicitní důkazy, lze předpokládat, že Stanislav se svým řešením mohl být vzorem pro další šlechtice. Například v elogiu již zmíněného Václava Libštejnského z Kolovrat⁸⁸ nalezneme reprodukován Václavův údajný výrok adresovaný společníkovi v situaci, kdy dosud neměl svolení vstoupit do řádu: *“Protože jsem byl tolikrát odmítnut, vydám se k nejvyššímu představenému Tovaryšstva, aby mě přijal mezi své, a všemožně budu naléhat; kdyby však věc nepostupovala k mé spokojenosti, tehdy se vydáme v přestrojení do Vídne. Kdybych byl i tam odmítnut, zamíříme do Říma, kde je prý snadněji vstoupit do Tovaryšstva.”*⁸⁹

---

⁸⁶ Alois Gonzaga (1568-1591), budoucí patron mládeže, o jeho životě, ale také vlivu v katolickém prostředí spolu s odkazem Stanislava Kostky JETTER, Christina: *Die Jesuitenheiligen Stanislaus Kostka und Aloysius von Gonzaga: Patrone der studierenden Jugend - Leitbilder der katholischen Elite*. Würzburg 2009.

⁸⁷ Stanislav Kostka (1550-1568), např. MAJKOWSKI, Joseph: *Saint Stanislaus Kostka : a psychological hagiography*. Rome 1972.

⁸⁸ KOLÁČEK, Josef: *Václav Kolowrat*, s. 23-24.

⁸⁹ Ponechme teď stranou, zda se daný citát zakládá na pravdě či ne, v prvním případě bychom mohli skrytý odkaz na Stanislava Kostku vložit přímo do mysli Kolovratovy, v případě druhém do rétoriky a ideového arzenálu pisatele elogia, potažmo žánru jako takového.

Členové řádu z prostředí šlechty z českých zemí

Následující část se pokusí o něco málo rozšířit množinu jmen, kterou citovala předchozí kapitola z knihy Petra Mati. Zajímat nás budou Františkovi „kolegové“, tedy příslušníci všech stupňů šlechtického stavu ze zemí Koruny české, kteří ovšem působili v české provincii, jež se odloučila od rakouské v roce 1623. Sledovaným obdobím bude přibližně doba Františkova života s přesahy na obě strany. Kapitola si v žádném případě nečiní nárok být kompletním, vyčerpávajícím přehledem, naopak, jedná se spíše o snahu alespoň trochu zmapovat terén s využitím databáze řeholníků.

Metodou byl prostý (ale zatím asi jediný účinný) výběr na základě příjmení, která korespondovala se se jmény identifikovatelných šlechtických rodin. U známých, významnějších rodů to většinou nebyl problém a lze říci, že takových případů nenalezneme zrovna mnoho. U nižší šlechty, která zahrnovala velké množství rodin a jejíž jména se v databázi obvykle objevují bez užití titulu či celého přídomku,⁹⁰ a jsou tudíž hůře odlišitelná od běžných příjmení, je situace komplikovanější. Je tedy nutné si přiznat, že při tvorbě kapitoly mohlo mnoho informací kvůli zběžnému přístupu proklouznout mezi prsty, je však určitě možné v tomto směru pracovat dále a podrobněji. Výčet jmen z řad vrstvy rytířů (i svobodných pánů) je tak spíše ilustrativní. Pokusíme se také vysledovat, jaké funkce šlechticové v řádu zastávali, v jakém věku a jakou cestou se k řádu dostali a podobně.

Již několikrát zmíněný Václav Libštejnský z Kolovrat (1634-1659) se narodil jako jediný syn císařského maršálka, hraběte Zdeňka Lva Libštejnského z Kolovrat roku 1634 v Praze. Podle dochovaného elogia jej i přes tuto skutečnost rodiče už jako malého přislíbili jezuitskému řádu, k čemuž Václav sám tíhnul a už v necelých 17 letech vstoupil v Brně do noviciátu.⁹¹ Později studoval v Praze a v Římě, kde na následky nemoci zemřel už na podzim roku 1659.⁹² Byl prý velice zbožný, zřejmě přehnaně skrupulózní povahy, úzkostlivě dbal na chudobu a vyznačoval se snahou o dokonalost po vzoru svatých.⁹³

---

⁹⁰ Což je v naprosté většině případů. V rámci základní řádové evidence tyto skutečnosti nejsou nějak systematicky zaznamenávány (což také v jistém smyslu vypovídá o perspektivě vnímání urozenosti v rámci řádu). U některých jedinců se například objeví titul eques, někde o původu napoví zachovalá předložka „de“. Pokud by chtěl případný badatel postupovat skutečně důsledně, bylo by nutné při každém „podezření na možný šlechtický původ“ zjištění konfrontovat s dalšími řádovými prameny.

⁹¹ Podrobněji v kapitole o elogiích.

⁹² <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000124241> [cit. 15. dubna 2017]

⁹³ Podrobněji v kapitole o elogiích.

Z hraběcí rodiny pocházeli také dva zástupci rozvětveného rodu Oppersdorffů. Prvním z nich byl Heřman z Oppersdorfu (1671-1729) ze slezské větve rodiny, usazené v Domanicích.⁹⁴ Do noviciátu vstoupil také v poměrně obvyklém, mladém věku osmnácti let.⁹⁵ Během života působil mnoho let jako rektor různých, převážně slezských kolejí – ve Vratislavi, Kladsku, v Nise dokonce dvakrát, ke konci života byl rektorem koleje v Chomutově, v letech 1717-1721 dokonce vedl pražský profesní dům na Malé Straně.⁹⁶

Jeho vzdálenější, přibližně o generaci mladší příbuzný František z Oppersdorfu (1693-1770) z chrudimské větve měl poměrně podobnou kariéru. Do noviciátu nastoupil v typickém věku 17 let. Od roku 1744 pak dalších dvacet let působil jako rektor kolejí v Litoměřicích, na Novém městě Pražském, v Kutné Hoře, Klatovech (po Praze největším jezuitském ústavu v Čechách⁹⁷) a v Brně. Stal se také doktorem teologie.⁹⁸ Od roku 1763 vedl pražský profesní dům a na úplném konci života stál v čele jezuitské rezidence v Chlumku u Luže a v Bohosudově.⁹⁹

Z panského rodu (i když ne z jeho hraběcí větve) pocházel také František z Vrtby (1637-1688), jehož matka byla mimochodem sestřenicí již zmíněného Václava Kolovrata.¹⁰⁰ František, který se narodil jako třetí a poslední syn,¹⁰¹ vstoupil do noviciátu zřejmě v závěru svých gymnaziálních studií v Klatovech už roku 1652. Později působil také ve funkcích rektora kolejí v Březnici, na Novém městě Pražském a v Telči, v letech 1683-6 vedl pražský profesní dům. Konec života strávil jako rektor koleje v Brně.¹⁰²

---

⁹⁴ BBDR, Oppersdorff, Hermannus SJ, 1671-1729, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000100782> [cit. 15. dubna 2017]

⁹⁵ Do noviciátu obvykle vstupovali mladí chlapci ve věku 17-18 let po absolvování gymnaziální části studia, blíže FECHTNEROVÁ, Anna: *Rectores Collegiorum Societatis Iesu in Bohemia, Moravia ac Silesia usque ad annum MDCCLXXIII iacentum*. Pragae 1993, s. 10-11.

⁹⁶ Tamtéž, s. 105, 145, 184, 452, 454, 524.

⁹⁷ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Jezuitské gymnázium počátku 18. století*. In: MRÁZ, Karel – CHROUST, Václav (eds.): *Barokní jezuitské Klatovy*. Sborník textů ze symposia v Klatovech. 27.-29. dubna 2007. Klatovy 2007, s. 100-110.

⁹⁸ Do svého díla o jezuitských učeních jej zahrnul i PELCL, František Martin: *Boehmische Maehrische und Schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten, von Anfang der Gesellschaft bis auf gegenwärtige Zeit*. Prag 1786, s. 190-191.

⁹⁹ BBDR, Oppersdorff, Franciscus SJ, 1693-1770, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000101401> [cit. 15. dubna 2017]; FECHTNEROVÁ, Anna: *Rectores*, s. 105, 145, 184, 452, 454, 524.

¹⁰⁰ Jitka/Judita Ludmila (1602-po 1654), roz. Libštejnská z Kolovrat, provdaná za Františkova otce, Jana Adama Hroznatu z Vrtby, srov. <http://genealogy.euweb.cz/kolowrat/kolowrat2.html#JLB> [cit. 15. dubna 2017]

¹⁰¹ Srov. rodokmen <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/gutstein3.html> [cit. 15. dubna 2017]

¹⁰² BBDR, Wrtba, Franciscus SJ, 1637-1688, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000100567> [cit. 15. dubna 2017]; FECHTNEROVÁ, Anna: *Rectores*, s. 53, 179, 220, 302, 357, 427.

Další osobností, která by si jistě zasloužila více prostoru, byl Jan Bruntálský z Vrba (1610-1664). Podle místa narození v Lipníku nad Bečvou se zřejmě jednalo o syna tehdejšího majitele panství, Jiřího Bruntálského z Vrba, který byl ovšem luteránského vyznání a za účast ve stavovském povstání mu bylo panství zkonfiskováno. Jeho pravděpodobný potomek ve svých 17 letech vstoupil do jezuitského noviciátu. Od druhé poloviny 40. let pak postupně vedl koleje v Litoměřicích, ve slezské Nise a na Novém městě Pražském. Poslední čtyři roky života stál v čele pražského profesního domu, přičemž v roce 1661 a 1663 vedl pražskou univerzitu.¹⁰³

Ze starobylé středočeské, původně vladycké rodiny, která byla v 17. století povýšena do panského stavu, pocházel další jezuita, Jan Voračický z Paběnic (1678-1723). Do řádu měl vstoupit podle evidence už v roce 1689, což se zdá být poněkud zvláštní a mírně nevěrohodné. Od roku 1721 zastával funkci rektora tří na Novém městě Pražském a poté čtyři léta v Hradci Králové. V posledním roce svého života byl představeným rezidence v Chlumku u Luže.¹⁰⁴

Ze zástupců drobnější domácí šlechty z vrstvy rytířů můžeme dále jmenovat například Ferdinanda Syrakovského z Pěrkova (1621-1669). V roce 1637 se stal novicem, později zřejmě studoval v Praze, protože jeho elogium zmiňuje jeho účast na obraně města před Švédy roku 1648.¹⁰⁵ Z této události si odnesl vážné zranění nohy, které se nepodařilo pořádně vyléčit, takže se celý život potýkal s vážnými zdravotními problémy, kterému mu zřejmě znemožnily aktivnější fungování v rámci komunity, nesložil ani čtvrté sliby. V roce 1656 byl nicméně evidován jako hudební prefekt brněnské koleje.¹⁰⁶

Z řad níže postavené šlechty můžeme dále jmenovat příslušníky původně rakouské rodiny Hartmann von Klarstein, která se však ve 40. letech 17. století usadila v Praze. Jednalo se o bratry Zikmunda Ferdinanda a Václava, jejichž otec Theodor v roce 1658 získal český inkolát a byl povýšen na svobodného pána.¹⁰⁷ Starší Zikmund

---

¹⁰³ BBDR, Wrba, Joannes de SJ, 1610-1664, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000101336> [cit. 16. dubna 2017]; FECHTNEROVÁ, Anna: *Rectores*, s. 175, 217, 252, 446.

¹⁰⁴ BBDR, Woraczicky, Joannes SJ, 1678-1723, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000101652> [cit. 15. dubna 2017]; FECHTNEROVÁ, Anna: *Rectores*, s. 225, 243.

¹⁰⁵ Srov. kapitola o elogiích.

¹⁰⁶ <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000107160> [cit. 15. dubna 2017]

¹⁰⁷ *Hartmann-Klarstein, das Grafengeschlecht*. In: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Band 8, Wien 1862, s. 18. Dostupné na https://de.wikisource.org/wiki/BLKÖ:Hartmann-Klarstein,_das_Grafengeschlecht [cit. 15. dubna 2017]. Dále rodokmen na <http://patricus.info/Rodokmeny/Hartmann.txt> [cit. 15. dubna 2017].

Ferdinand (1632-1681) zřejmě do noviciátu vstoupil ještě ve Vídni již roku 1647 a poté přešel do české provincie,¹⁰⁸ kde je v roce 1657 v Praze evidován jako student prvního ročníku teologie. Během svého života pak vystřídal různé funkce v rámci kolejí po celé provincii, zejména tedy jako profesor – pravidelně střídal svá působišťe ve Vratislavi, Olomouci a v pražském Klementinu.

Jeho mladší bratr Václav (1644-1706), poslední, jedenáctý potomek v rodině, se už narodil v Praze, kde se již v roce 1658 stal novicem. V roce 1672 je zachycen jako „*confessarius nobilium*“ v Tovačově, tedy jako zpovědník některého z členů rodiny Salmů, která tehdy zámek vlastnila. V dalších letech působil jako rektor kolejí v Českém Krumlově, na Novém městě Pražském, v Brně, Svídnici a Vratislavi. Od roku 1703 až do své smrti stál v čele rezidence na Svaté Hoře u Příbrami.¹⁰⁹

Zajímavým případem je také potomek slezské rytířské rodiny, zřejmě konvertita Jan Magirus z Logau (1672-1720). Jak uvádí jeho elogium, jeho rodiče byli protestantského vyznání – otec kalvínské, matka luteránské víry.¹¹⁰ Magirus jako jeden z mála zde uvedených šlechticů zřejmě (alespoň podle dostupných záznamů) nedospěl až ke čtvrtým slibům a zůstal na pozici koadjutora. Během své kariéry působil jako profesor různých předmětů na několika kolejích a posledního půl roku života byl rektorem jihlavské koleje.¹¹¹

Ze všech zmíněných osobností v rámci české provincie postoupil nejvýše zřejmě František Fragstein z Načeslavic (1661-1728), příslušník slezské rytířské rodiny. Do řádu vstoupil v Olomouci ve svých 20 letech. Od roku 1703 byl rektorem kolejí v Českém Krumlově. Poté několik let působil jako poradce provinciála, načež se v letech 1712-1715 sám stal českým provinciálem. Poté ještě od roku 1722 do roku 1724 vedl kladskou kolej.¹¹²

---

¹⁰⁸ V databázi je evidován duplicitně: BBDR, Hartmann, Sigismundus Ferdinand SJ, 1632-1681, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000142013> a BBDR, Hartmann, Sigismundus Ferdinand SJ, 1632-1681, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000110404> [cit. 15. dubna 2017].

¹⁰⁹ BBDR, Hartman, Wenceslaus SJ, 1644-1706, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000100683> [cit. 15. dubna 2017]; FECHTNEROVÁ, Anna: *Rectores*, s. 80, 220, 358, 507, 522.

¹¹⁰ *Litterae annuae provinciae Bohemiae Societatis Iesu a. 1720*, ÖNB, Cod. 12306, fol. 49v: „*Perillustribus is satus Progenitoribus, e quibus Pater Calvini, Mater vero Lutheri errores ante initum matrimonium ejurarunt.*“

¹¹¹ BBDR, Magirus, Joannes de Logau eques SJ, 1672-1720, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000103866> [cit. 15. dubna 2017]; FECHTNEROVÁ, Anna: *Rectores*, s. 381.

¹¹² BBDR, Fragstein, Franciscus eques de Nimsdorff SJ, 1661-1728, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dll?hal~1000100692> [cit. 15. dubna 2017]; FECHTNEROVÁ, Anna: *Rectores*, s. 83, 144, 361.

Pokusme se tedy (s vědomím veškeré nedostatečnosti a předběžnosti jakýchkoliv závěrů) shrnout dosud prezentované skrovné poznatky. Šlechta z českých zemí se v jezuitském řádu 17. a 18. století objevuje, ale pouze v nijak velkém počtu. Takový závěr si můžeme s trochou odvahy při pohledu do databáze řeholníků snad dovolit vyslovit v případě vyšší šlechty a poměrně notoricky známých jmen jednotlivých rodin, v případě nižší šlechty je to (s množstvím obvykle znějících jmen s absencí přídomku nebo titulu) bez studia dalších pramenů ošemetné a povrchní. Do noviciátu šlechticové vstupovali většinou v obvyklém věku okolo 17-18 let. Kromě Jana Magira z Logau a handicapovaného Ferdinanda Syrakovského z Pěrkova všichni zmínění šlechtici dospěli až ke čtvrtým slibům, a byli tedy plnými členy řádu.

Navzdory svému původu se nijak výrazně neprojevili ve vedení provincie, až na tříleté působení Františka Fragsteina ve funkci provinciála. Kromě Václava Kolovrata, mladíka s jímavým osudem a téměř aurou svatosti, který zemřel v Římě, ve svých povoláních kroužili zpravidla pouze po domovské provincii. Obvykle je nalezneme ve funkcích rektorů kolejí a gymnázií, někteří také vyučovali, v několika případech i na pražské univerzitě. Ve vyšším věku se pak někteří stávali představenými rezidencí.¹¹³ Nezdá se, že by nějakou roli hrálo dělení na vyšší či nižší, majetnější a vlivnou či méně významnou šlechtu, dosažené kariéry bývaly obvykle podobné a původ či rodinné vazby a z nich plynoucí případný vliv zde tedy skutečně asi nehrál důležitou roli. Na zmiňovaných postech se ostatně objevovali a kvantitativně samozřejmě převažovali spolubratři ze středních či nižších vrstev.

Z významných rodin jsou v české provincii ve studovaném období zastoupeni Kolovratové, Bruntálští z Vrbna, z Vrtby a z Oppersdorfu, většinou tedy starobylé domácí rodiny (v případě posledně jmenovaných šlo o přibližně 150 let usedlý rod). Početnější jsou pak zástupci rytířstva nebo nedávno do panského stavu povýšených rodin, které lze také obvykle považovat za starobylé. Naopak nově příchozí pobělohorskou šlechtu (vztaženo na významnější rody) v dosavadní databázi nenalezneme vůbec, pokud nepočítáme například čerstvě nobilitované, zřejmě nepřilíš majetné Hartmanny von Klarstein.

---

¹¹³ Kromě zmíněného Chlumku u Luže, Bohosudova a Svaté Hory u Příbrami ještě v Golčově Jeníkově. Zajímavé informace u superiorech rezidencí ve vztahu k věku, geografickému původu a průběhu jejich kariér s odkazy na literaturu k jednotlivým rezidencím HOLUBOVÁ, Markéta: *Superior – představený rezidence z pohledu jezuitských evidenčních pramenů*. In: *Folia Historica Bohemica*, 26, 2011, č. 1, s. 89-103.

U části z těchto jezuitů se zatím nepodařilo dohledat bližší rodinné zázemí, některé případy (jako třeba právě bratři Hartmannové, kteří byli z 11 dětí) ukazují na pravdivost Mařova předpokladu, že u nižší šlechty je třeba vzít při motivaci vstupu do řádu do úvahy i hledisko sociální. Celá problematika by si samozřejmě zasloužila bližší pozornost a studium, snad se však doposud předneseným faktům podařilo alespoň zčásti naplnit jejich cíl – totiž vytrhnout Františkův příběh ze vzduchoprázdna, které ho zdánlivě obklopuje, abychom se mu nyní mohli blíže věnovat.

Františkova příprava na církevní kariéru

Studium na vídeňské koleji

Jak již bylo řečeno, František Antonín byl zřejmě již od dětství nasměrován k budoucí církevní kariéře. Už ve třinácti a půl letech nastoupil ke studiu na vídeňské jezuitské koleji, do níž byla včleněna i původně samostatná vídeňská univerzita.¹¹⁴ V té době byla vídeňská kolej vyhledávanou institucí pro výchovu a vzdělání urozených mladíků z významných rodin monarchie.¹¹⁵ Pro některé se stala startovní čarou pro jejich budoucí kariéru v církvi.

Do univerzitní matriky byl František Antonín zapsán 23. listopadu 1656.¹¹⁶ V té době už byl jeho otec téměř rok po smrti a o Františkův osud se stak staral jeho bratr a nyní i poručník, kníže Ferdinand. V následujících letech zde tedy František kultivoval své vědomosti a absolvoval také tříleté studium filozofie. Máme z té doby dochováno i několik jeho dopisů bratrovi. Kromě dvou vánočních přání¹¹⁷ také list, v němž v lednu 1659 bratra zval na svou první veřejnou disputaci z oblasti logiky.¹¹⁸ Podobné disputace, které se v jezuitském prostředí těšily velké oblibě a byly součástí studia jakožto pravidelně konané, často i veřejné akce, absolvoval František i později, během teologických studií v Římě.

V závěru studia Františka čekala obvyklá obhajoba filozofických tezí. Při té příležitosti prosil koncem roku 1660 svého vlivného bratra, zda by mu u provinciála nemohl vyjednat povolení pro jeho profesora Baltasara Geraldiniho, s jehož záštitou

---

¹¹⁴ Podrobněji MÜHLBERGER, Kurt: *Universität und Jesuitenkolleg in Wien. Von der Berufung des Ordens bis zum Bau des Akademischen Kollegs*. In: KARNER, Herbert – TELESKO, Werner (Hrsg.): *Die Jesuiten in Wien*. Wien 2003, s. 21-38, přehledně také KOCH, Ludwig: *Jesuiten-Lexikon. Die Gesellschaft Jesu einst und jetzt*. Paderborn 1934, s. 1847-1851.

¹¹⁵ Srov. statistika daného období v GALL, Franz: *Die Matrikel der Universität Wien. V. Band 1659/60-1688/89*. Wien 1975, s. XVI-XXIII.

¹¹⁶ GALL, Franz: *Die Matrikel der Universität Wien, IV. Band 1579/II-1658-1659*. Wien 1975, s. 246, 359. Podrobněji o tomto prameni MÜHLBERGER, Kurt: *Die Matrikel der Universität Wien*. In: KLINGENSTEIN, Grete – FELLNER, Fritz – HYE, Hans Peter: *Umgang mit Quellen heute. Zur Problematik neuzeitlicher Quelleneditionen vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. Wien 2003, s. 80-88.

¹¹⁷ Z let 1657 a 1660, MZA Brno, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, kart. 455, inv. č. 1917/19, fol. 001-003.

¹¹⁸ Těžko říct, jestli se jí kníže zúčastnil, sám František v dopise psal, že chápe, kolik má kníže práce a závazků, srov. tamtéž, fol. 004-005, dopis dat. 11. ledna 1659 z Vídně: „*Waß ich den 21 dießes praemiale disputationem de obiecto et natura Logicae publice zu propagieren auff mich nehmen dessen geb ich E: F: G: neben offerirung meiner gehorshamffen dienst kurtzlich zu vernehmen. Obschon mir nit vnwissendt daß E F G mit weidt anderen geschafften shwer beladen seindt so hab ich dennoch dieselbe hierzu gehorshamst einzuladen nit konnen fürbey gehen.*“

by František své teze mohl vydat v knižní podobě. Záměr se evidentně zdařil, Františkova „*skromná knížka*“¹¹⁹ ve spolupráci s Geraldinim vyšla v roce 1661 ve Vídni jako téměř pětisetstránkový svazek.¹²⁰

V té době se již kníže Ferdinand (kromě plánování a zařizování Františkovy studijní cesty do Říma, kde měl získat plné teologické vzdělání a poté se stát knězem), snažil pro svého bratra získat nějaké to místo kanovníka v některé z okolních kapitul. Zdá se, že i František a jeho matka byli do těchto aktivit zapojeni, alespoň ve smyslu „nastražených uší“ a vyhledávání informací, a že byl mladý Ditrichštejn s tímto záměrem nejspíš vnitřně ztotožněn. Na začátku srpna roku 1662, tedy nedlouho předtím, než se vydal do Říma, psal bratrovi jménem postonávající matky o uvolněném kanonikátu¹²¹ v salcburské kapitule. Zároveň však dodal, že už se informoval a že místo má zamluveno blíže neurčený hrabě Losenstein¹²² nemá tedy cenu se ve věci dále nějak angažovat.

V tom samém roce už však František s pomocí bratra jedno beneficium získal – biskupskou provizí obdržel kanonikát v pasovské kapitule.¹²³ Na podzim Františka čekala cesta do Říma, kde měl na tamním jezuitském Collegiu Romanu, založeném roku 1551,¹²⁴ pokračovat ve svých studiích a během tří let, tzv. triennia získat patřičné teologické vzdělání.

---

¹¹⁹ Tamtéž, fol. 006-007, dopis dat. 28. prosince 1660 z Vídně: „*Mit dießen Zeilen komme ich E F G auffzurharten mit gehorsamer bitt E F G wollen mir zur gnaden ein bar Zeilen dem Patri p[ro]vinciali welcher mit ehesten allhier sein wird, schreiben, daß er dem Patri Geraldin meinem p[ro]fessori die licent geben, das ich meinen philosophiam mit denen rationibus in moderatol libello defendiren derfffen [...]*“

¹²⁰ Teze, téhož roku vydané tiskem pod názvem *Qvaestiones philosophicae*, jsou dostupné pod následujícím

odkazem: https://books.google.cz/books?id=ToFiAAAACAAJ&pg=RA1-PR3&dq=francisco+antonio+dietrichstein&hl=cs&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=francisco%20antonio%20dietrichstein&f=false [cit. 6. 12. 2016] Digitalizovaný výtisk, díky ex libris odkazující na původní lokaci v rámci soukromé knihovny v Mikulově, pochází z ÖNB Wien, jeden vlastní i NK Praha.

¹²¹ 7. července zemřel hrabě Konstantin von Liechtenstein, který byl kanovníkem už od roku 1626, srov. *Grosses vollständiges Universal Lexicon aller Wissenschaften und Künste, welche bisshero durch menschlichen Verstand und Witz erfunden und verbessert worden*, Bd. 17. Halle – Leipzig 1738, s. 903, dostupné na

<https://books.google.cz/books?id=bhfAAAAACAAJ&pg=PA903&dq=constantin+von+liechtenstein+1662&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwjNsfSA5rXTAhUGQpoKHRvUAAOkQ6AEIQjAE#v=onepage&q=constantin%20von%20liechtenstein%201662&f=false> [cit. 19. dubna 2017].

¹²² Který nakonec asi také ostrouhal, protože v seznamech salcburských kanovníků žádné takové jméno pro danou dobu nenalezne, srov. RIEDL, Johann: *Salzburg's Domherren. Von 1514-1806*. In: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 7, 1867, s. 122-278.

¹²³ HERSCHKE, Peter: *Die deutschen Domkapitel im 17. und 18. Jahrhundert*, Band I. Bern 1984, s. 159.

¹²⁴ K historii podrobně VILLOSLADA, Ricardo Garcia: *Storia del Collegio Romano*. Roma 1954.

Římská vzdělávací cesta jako záměr 2 v 1 – studium a sociální strategie

Se svým příbuzným Vilémem z Leslie a hofmistrem Josefem Seimem, členem mikulovské kapituly sv. Václava,¹²⁵ vyrazil mladý šlechtic na podzim roku 1662 do Říma, kde do roku 1666 studoval na jezuitském Collegiu Romanu. Tato cesta, která byla jakousi duchovní obdobou kavalírské cesty,¹²⁶ měla samozřejmě více funkcí. Kromě studia teologie se František ve shodě s bratrovou instrukcí věnoval studiu cizích jazyků, ale také pěstoval společenské styky, navštěvoval a doprovázel mnohé významné kardinály a církevní hodnostáře, nevynechal pochopitelně ani audienci u papeže,¹²⁷ jednoduše sbíral cenné zkušenosti a známosti pro svůj budoucí život.

Jeho starší nevlastní bratr a poručník, kníže Ferdinand z Ditrichštejna, mu v podstatě už v té době pomáhal se Seimem naplánovat a nastartovat jeho budoucí kariéru. František měl tedy nasávat vědomosti, získávat cenné kontakty, dokončit zdárně studium a být vysvěcen na kněze, zatímco jeho bratr pro něj v průběhu let zajišťoval kanonikáty v několika kapitulách a byl v této snaze poměrně úspěšný. Ve spolupráci s hofmistrem Seimem (který, jak často neváhal poznamenat, v tomto směru „nešetřil snahou ani pílí“¹²⁸) se knížeti Ferdinandovi v průběhu bratrova studijního pobytu podařilo připojit k pasovskému kanonikátu, s nímž už František do Říma odjížděl,¹²⁹ další dva atraktivní posty, jak ještě uvidíme v krátké kapitole níže. Prvním z nich bylo v roce 1664 místo kanovníka katedrální kapituly v Řezně,¹³⁰ druhým pak kanonikát metropolitní kapituly v Olomouci.¹³¹

---

¹²⁵ Právě od Seima máme poměrnou většinu dochovaných dopisů z tohoto období. Vedle své role hofmistra také plnil, jak to bylo obvyklé, roli Ferdinandova informátora o aktuálním dění a také zprostředkovatele v různých záležitostech, podrobněji ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 56-65.

¹²⁶ Což lze pozorovat i na dochovaných Ferdinandových cestovních instrukcích a itinerářích, které se formou, strukturou i obsahem téměř úplně shodují s těmi „kavalířskými“ (Moravský zemský archiv Brno, Rodinný archiv Ditrichštejnů (dále jen MZA Brno, RA Ditrichštejnů), inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 1-10). KUBEŠ, Jiří: *Náročná dospívání urozených: kavalířské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*. Pelhřimov 2013, s. 19-120. Ohledně zamýšlených destinací Františkovy cesty ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 20-33.

¹²⁷ Podrobněji jsou tyto různé aspekty cesty rozebírány v jednotlivých kapitolách opět tamtéž.

¹²⁸ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, kart. 359, fol. 188, dopis z 15. 4. 1664: „[...] will ich kein mühe noch vleiß sparen [...]“.

¹²⁹ Kanonikát získaný formou biskupské provize, srov. HERSCHE, Peter: *Die deutschen Domkapitel*, s. 153.

¹³⁰ Celý (dosti byrokratický) proces „získávání“ kanonikátů je celkem dobře dokumentován v příslušné korespondenci z let 1663-1664; dále obecně v HERSCHE, Petr: *Die deutschen Domkapitel*, s. 158.

¹³¹ Opět hojně projednáváno v korespondenci, srov. Z. ORÁLKOVÁ, *Evropská cesta*, s. 42-51.

Po ukončení studií se měl mladý Ditrichštejn vydat na jakousi okružní cestu po Evropě¹³² a po návratu do vlasti již spokojeně „kanovníčit“. Jenže nic z toho už kvůli Františkovi rozhodnutí stát se jezuitou nenásledovalo. Pojďme se nyní v krátkosti podívat, jak František trávil svá studijní léta v Římě. I když byl studentem teologie, jeho cesta i k ní dochovaná instrukce se mnoha ohledech podobala světským kavalírským cestám té doby.¹³³ Důležitou součástí jeho pobytu byly kromě studia samotného také společenské styky a budování kontaktů, které by mohly být nějak nápomocné v jeho kariérním postupu i v budoucím životě.

František se vydal na cestu zřejmě na přelomu září a října roku 1662 se svým hofmistrem Josefem Seimem, komorníkem Václavem a vzdáleným bratrancem Vilémem Leslie, který se ke skupince připojil až v Lublani.¹³⁴ Právě hofmistr Seim byl knížeti Ferdinandovi dobře znám už několik let. Byl vzdělaným kanovníkem mikulovské kapituly sv. Václava a soudě podle dochované korespondence už od druhé poloviny padesátých let byl činný také v jeho službách, například pro něj vyřizoval různé záležitosti ve Vídni.¹³⁵ Jejich cesta vedla přes Štýrský Hradec,¹³⁶ Varaždín, kde navštívil svou výše zmíněnou nevlastní sestru Annu Františku, a Lublaň. Dále pokračovali přes Benátky, poté se však cesta kvůli různým komplikacím a zdravotním komplikacím odchýlila od původních itinerářů a vedla zkrácenou trasou bez delších zastávek přes Loreto, kde poutníci vykonali obvyklou pobožnost a poté již pokračovali přímo do Říma, kam dorazili 24. listopadu a kde se jich po příjezdu ujal jezuita Vavřinec Kohler.¹³⁷

František s Vilémem začali studovat na Collegiu Romanu, bydleli však se svým hofmistrem, komorníkem a několika místními sloužícími ve společném pronajatém bytě v (bohužel přesně nespecifikovaném) blízkém okolí, snad přímo naproti koleje.¹³⁸ Celý studijní pobyt byl skutečně těsně spjat s jezuitou, přes

---

¹³²Jednotlivé destinace se zase dosti shodují s obvyklými zastávkami kavalírských cest i s několika ditrichštejnskými itineráři, srov. tamtéž, s. 33-37, 67-73.

¹³³ Blíže kapitola o instrukcích srov. tamtéž, s. 20-32.

¹³⁴ Budoucí lublaňský biskup byl s Františkem spřízněn přes Waltera Leslieho, což byl manžel Františkovy nejstarší sestry Anny Františky, podrobněji ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 13-15.

¹³⁵ Blíže o něm a o jeho roli hofmistra tamtéž, s. 15-19. Starší korespondence s knížetem kromě jinde citovaných kartonů také samostatně v MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1934/37, kart. 481.

¹³⁶ Odtud mimochodem dochován první dopis z cesty, datovaný k 18. říjnu 1662, tamtéž, inv. č. 1917/19, kart. 455, fol. 012.

¹³⁷ Podrobněji o celé cestě a různých variantách itineráře ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 33-37.

¹³⁸ Pronájem bytu v určitém standardu, kde mohli přijímat návštěvy apod., byl pro šlechtice, kteří přijížděli do Říma na delší období, tou zřejmě nejčastější variantou, pro kratší pobyty pak volili hostince

zmiňovaného pater Kohlera byly dokonce vypláceny směnky, zasílané z daleké Moravy.¹³⁹

František Antonín se brzy po příjezdu poctivě pustil do studia teologie, která se obvykle sice přednášela čtyři roky, ale František měl, podle Seimovy poznámky v korespondence, to hlavní zvládnout za roky tři.¹⁴⁰ Během svého studia měl možnost setkat se na Collegiu s mnohými zajímavými osobnostmi a podle všeho také navázal bližší vztahy i se slavným polyhistorem Athanasiem Kircherem, který tam tehdy působil. Kircher měl oběma mladíkům dokonce dedikovat jedno své dílo, publikované pod jiným jménem, které se věnovalo pozorování komety. Seim pak z rozpočtu financoval tisk a vydání tohoto spisu, což před knížetem obhajoval tím, že se jednalo jen o *10 cronen* a hrabata si takto udělají mezi lidmi dobré jméno.¹⁴¹ Dílem, které bylo takto financováno, byl podle všeho spis *Fisiologia Nuova della Natura delle Comete, jenž byl vydán v Římě roku 1665 pod jménem Giuseppe Antonia Petrucciho, Kircherova žáka a spolupracovníka.*¹⁴²

Jinak lze říct, že se František svědomitě věnoval naplňování bratrovy instrukce – pečlivě studoval a učil se cizím jazykům, přičemž dobré základy italštiny měl už ze svých studií ve Vídni.¹⁴³ Několikrát se také, podobně jako už ve Vídni, účastnil

---

a podobná zařízení. Velice zajímavou studií o pobytech mladých šlechticů z českých zemí v Římě z hlediska jejich zázemí a topografie každodenního života srov. CHODĚJOVSKÁ, Eva: *I giovani nobili provenienti dalle Terre ceche nel loro viaggio d'educazione a Roma. Topografia della loro vita quotidiana nella Città eterna del XII secolo.* In: Bolletino dell' Instituto Storico Ceco di Roma, n. 8, Praga – Roma 2012, s. 87-114. S některými šlechtici, o nichž se studie zmiňuje a kteří se v Římě pohybovali v námi sledovaném období, se František osobně setkal – např. návštěva bratří Eggenberků v předjaří roku 1663. František je vzal na prohlídku města a podívali se společně i do baziliky San Giovanni in Laterano, kde si prohlédli relikvie (mimochodem bohužel jediná zmínka o prohlídce památek ve Františkově římské korespondenci), srov. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1917/19, kart. 455, fol. 016-017, dopis z 3. března 1663. Podrobněji o ubytování a finanční stránce pobytu ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 52-55.

¹³⁹ Podrobněji tamtéž.

¹⁴⁰ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 123, dopis z 27. prosince 1664: „[...] *daß zwar die Theologi vier iahrlang docirt, iedoch inner drey iahren alle materien berührt werden.*“

¹⁴¹ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, , inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 107, Seimův dopis ze 7. března 1665: „*Neben beyligenter Monatsraturg kombt die explication deß iüngstverschwundenen cometsterns welche P. Athanasii gemacht, aber umb gewiesser ursach willen under frembde nahmen ausgehen, und beyden herrn Grauen dedicirn lassen. Hab nit weniger thuen können, als aus anregen gedachten P. Athanasii die uncosten für den truck und bund zu bezahlen, welches EFG nicht ansehen werden, in bedrachtung es ein geringes etwan ins gesambt 10 cronen, dahinegegen denen herrn H Grauen einen nahmen under den leuthen macht.*“

¹⁴² O dedikaci hrabatům Ditrichštejnovi a Lesliemu v souvislosti s tímto krátkým spiskem (32 stran) se zmiňuje FLETCHER, John Edward: *A Study of the Life and Works of Athanasius Kircher, Germanus Incredibilis.* Amsterdam 2011, s. 547.

¹⁴³ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, , inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 291, dopis ze 17. února 1663: „*Die Italienische sprache possedirn beyde H[errn] H[errn] Grauen speculatione trefflich, und kontens ihre argumenten und correct abgeshribene episteln dar bezeugen, practice was in reden*

každoměsíčních disputací,¹⁴⁴ týkající se různých teologických témat, přičemž si prý obvykle velmi dobře počínal.¹⁴⁵ Evidentně patřil k dobrým studentům a jezuitští profesori si jej podle Seimových zpráv považovali a byl mezi nimi oblíben, takže například v říjnu roku 1664 spolu s Leslieem obdržel dokonce rektorovo pozvání na návštěvu do odpočinkového letního sídla ve Frascati.¹⁴⁶

Ze Seimovy korespondence se však zdá, že ačkoliv studium mladého hraběte pro něj jako pro budoucího duchovního bylo pochopitelně důležité, ještě důležitější byly pro jeho kariéru kontakty a dobré vztahy. Zatímco jsou totiž studijní záležitosti vždy pojaty vcelku stručně a informativně, kvantitativně v dopisech převládá jiný obsah, který nám pěkně dokresluje situaci okolo budování kariéry předpokládaného budoucího církevního knížete. Tím jsou informace ohledně vykonaných audiencí, návštěvách, rozhovorech, obdržení dobrodiní atd., které můžeme chápat dvojnásobným způsobem – jako aktivity, které se u šlechtice z významné rodiny považovaly jednak za součást jeho pobytu a zároveň strategické jednání s možným přínosem v budoucnu, ale také jako aktivity, které v některých případech sledovaly konkrétní cíl či přímluvu, jak ještě uvidíme.

Část těchto oficialit a společenských styků tedy svým způsobem patřila k pobytu urozeného mladíka v Římě, tím spíše, pokud byl určen duchovnímu stavu. I šlechticové na klasické kavalírské cestě obvykle v Římě vykonali kromě návštěvy svatých míst audienci u papeže a některých kardinálů.¹⁴⁷ František měl na všechny tyto společenské aktivity pochopitelně více času a tak se s mnohými osobnostmi setkával častěji, doprovázel je například během církevních svátků a někdy od nich dostával také

---

nehmen sie nach und nach weiwohn H Grau F Antonii besser zu, umb willen er einen anfang zu Wien gemacht [...]“

¹⁴⁴ Podrobněji o studijní stránce pobytu ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 38-41.

¹⁴⁵ Jak jej jednou například churavějícímu Seimovi chválil zmiňovaný Kircher, srov. MZA Brno, fond RA Dítrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 270, dopis z 21. dubna 1663: „*Verwichene sonntag hat der H[err] Grau Franz Antonii ein Probstuck in Collegio gethan etliche theses Ph[i]l[osoph]ia und Th[eo]l[og]ia in gegenworth seiner Professorn defendirt. Mein tertiana, wovon ich Gott lob anfang ledig zu werden hat mich davon abgehalten. Es hat mier aber P[ate]r Athanasii Kirchner soviel gesagt, daß der H[err] Grau wohl bestanden, und genugsame satisfaction geben habe.*“

¹⁴⁶ Tamtéž, fol. 143, dopis z konce října 1664 (datum doručení 7. listopadu): „*Vorige wochen wurden beyde herrn Grauen von den P. Rector Collegii Romani auf ein recreation nach Frescati geführt, allwo sie herrliche tractiret worden, dergleichen ehr geschehen denen H H Grauen von denen Patribus insgesambt, bevorab Professoribus dermassen viel, daß ich nit weis wie sie zuentgelten seint.*“

¹⁴⁷ Podrobněji ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 42, doloženo například u Heřmana Jakuba Černína z Chudenic, srov. HOJDA, Zdeněk - CHODĚJOVSKÁ, Eva - HAJNÁ, Milena - TESAŘÍKOVÁ, Alexandra: *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje. Svazek I., Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*. Praha 2014, s. 398-400; u bratří Šternberkových se také vyskytují kardinálové, které vyhledával i František Antonín, srov. KULÍKOVÁ, Martina: *Cesty bratří ze Šternberka a jejich cestovní deníky*. Magisterská diplomová práce. Praha 2001, s. 154-161.

různé dárky. Zorientovat se ve složitém světě kardinálů a jejich dvorů, potažmo v prostředí celé římské aristokracie včetně vyslanců různých států, ceremonií a oficialit, dát o sobě patřičným způsobem vědět a navázat osobně vztahy se vlivnými postavami katolické církve, to byl jeden z hlavních úkolů Františkova pobytu, při němž mu měl být nápomocen i jeho hofmistr. Tyto kontakty byly považovány obecně významné a potenciálně užitečné pro Františkův budoucí život kanovníka, pro získávání dalších obročí, kdy se hodilo mít po ruce mocné přímluvce.

František neotálel a hned brzy po příjezdu se s Vilémem pustil do vykonávání návštěv podle nedochovaného seznamu, sepsaného knížetem Ferdinandem.¹⁴⁸ Právě on apeloval na význam těchto audiencí a hofmistra v instrukci přímo zavazoval k tomu, aby Františkovi v tomto směru pomáhal, sledoval situaci a aktivně se snažil využívat možností, které se mohou naskytnout.¹⁴⁹ Kromě toho se během pobytu František setkal i s řadou dalších šlechticů či krajanů, kteří do Říma v těchto letech zavítali,¹⁵⁰ většina kontaktů však zůstávala v rámci církevního prostředí. Pro bližší představu se nyní podívejme alespoň na část těchto socializačních strategií v prvních dvou letech pobytu.¹⁵¹

V našem případě první návštěvy patřily samozřejmě jezuitům, noví studenti byli přijati i profesory. Dne 10. prosince 1662 navštívili generálního představeného Tovaryšstva Ježíšova, Giovanni Paola Olivu.¹⁵² O svém příjezdu do Říma dali vědět i Svatému Oci, a to prostřednictvím patera Van der Beghena, jezuitu z Vestfálska.¹⁵³ Další návštěvy pak byly plánované po vánočních svátcích a program byl skutečně nabitý. Už 13. ledna Seim psal, že „*die visiten seint nunmehr größeren theils*

---

¹⁴⁸ Zmíněn v instrukci, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 8, bod č. 6: „*Etliche Cardinales undt fürstn, vermög beyliegender lista, wirdt der Graff besuchn müsten.*“

¹⁴⁹ Tamtéž, fol. 9, bod č. 10: „*Undt weilm der Triennale zue Rom verrichtet werdn solle, alß wirdt der hoffmeister acht haben, damit solches vermög der hohen Stiefter constitu[tio]en punctuae verrichtet werde, auch zue seinem zeit deshalb auß führliche undt undisputirliche attesta[tio]enes mit sich nehme.*“; bod č. 17: „*Wirdt Er fleißig vivigilirn, wan etwan ein Canonicat vacirend werden anähte wie solch zuerhalt n wäre.*“

¹⁵⁰ Kromě již zmiňovaných bratří Eggenberků a Šternberků podrobněji ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 47-51.

¹⁵¹ Následující pasáž po poznámku č. 179 včetně je téměř beze změn převzata z části kapitoly citované bakalářské práce, srov. ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 42-47.

¹⁵² MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 305, Seimův dopis z 9. prosince 1662: „*Hanno data la visita al P. Gli, la ricevettero dalli Aßistenti di Giesu, e Scuole pie, dalli Professori, dal Padre Sparfa, e domani la daranno al P. Oliva Vicario G[e]n[era]le.*“

¹⁵³ Tamtéž, fol. 307, Seimův dopis z 15. prosince 1662: „*Itebbe gia S[ua] S[anti]ta prenotitia dall'arrivo de S[igno]ri Conti per mezzo del P. Van der Beghen, Giesuitta westphalo, famigliare di S[ua] S[anti]ta da cui fu chiamato fin da Colonia.*“ Bližší informace o něm se mi bohužel zatím nepodařilo zjistit.

verricht“.¹⁵⁴ První audience proběhly u Marchese Mattheiho,¹⁵⁵ monsignora Emmerixe,¹⁵⁶ kardinála Albiciho,¹⁵⁷ kardinála Ludoviciho,¹⁵⁸ kardinála Ginettiho,¹⁵⁹ kardinála Colony¹⁶⁰ a kardinála Chigiho.¹⁶¹ Jedním z cílů těchto návštěv bylo také získat si mocné přímluvce pro získání církevních úřadů, což, jak víme, bylo u Františka Antonína korunováno úspěchem v případě kanonikátů v Řezně a Olomouci. Seim napsal, že mladíci byli velmi přátelsky přijati a zejména kardinál Albizzi je ujistil, že mu mohou důvěřovat, a pokud se někde uvolní nějaký post, mohou počítat s jeho pomocí.¹⁶²

Součástí lednových plánů byla také audience u papeže. Ta bývala také jedním z prestižních momentů účastníků „světských“ kavalírských cest, kteří o tuto čest velmi usilovali a často se jim dostalo od papeže privilegia odpustků.¹⁶³ Audience Františka Antonína a Viléma byla plánována původně už na 14. ledna 1663, ale kvůli problémům s Francií a s tím spojenými jednáními byla několikrát přesouvána,¹⁶⁴ takže se nakonec konala 28. ledna. Trvala přibližně patnáct minut a mladíci byli přijati „s *otcovskou náklonností*“.¹⁶⁵ O audienci psal i sám František, od Svatého Otce prý dokonce dostali památeční svíci.¹⁶⁶

---

¹⁵⁴ Tamtéž, fol. 297, Seimův dopis z 13. ledna 1663.

¹⁵⁵ Marchese Matthei, zvláštní vyslanec pro tureckou pomoc v letech 1661-1662, srov. BITTNER, Ludwig – GROSS, Lothar (Hg.), *Repertorium*, I. Band, Berlin 1936, s. 156.

¹⁵⁶ Johannes Emmerix, v letech 1660-1669 byl císařovým zástupcem v kolegiu soudců Svaté Roty Římské, srov. HOJDA, Zdeněk a kol.: *Heřman Jakub Černín*, s. 403.

¹⁵⁷ Francesco Albizzi (24. října 1593 – 5. října 1684). Pro zjištění životopisných údajů bylo nejčastěji využito webu Floridské Mezinárodní univerzity, <http://www2.fiu.edu/~mirandas/1605-1700-a-z-all.htm> [cit. 7. 11. 2014]

¹⁵⁸ Niccolò Albergati-Ludovisi (15. září 1608 – 9. srpna 1687).

¹⁵⁹ Marzio Ginetti (6. dubna 1585 – 1. března 1671).

¹⁶⁰ Girolamo Colonna (23. března 1604 – 4. září 1666) – císařský vyslanec v letech 1651-1663.

¹⁶¹ Flavio Chigi (10. května 1631 – 13. září 1693) – kardinál synovec papeže Alexandra VII.

¹⁶² MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 296-297: „...sonderbarlich hat sich Card[ina]l Albici proprio mote anerbotten, auf ihme daß vertrauen zuhaben, wann und wo waß vacirent werde, seiner hülff zugebrauchen, wolln denen herrn Grauen auff alle weiß zu diensten sein.“

¹⁶³ KUBEŠ, Jiří: *Kavalírské cesty*, s. 47-48.

¹⁶⁴ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 299, Seimův dopis z 27. ledna 1663: „[...] die grose perplexität deß handelß mit franckreich hat meines gn[ädigen] H[errn] Grauens audienz bey Ihro Heyl[igkeit] von 4 wochen her von einen tag auf den andern verschoben, wird villeicht noch länger verschoben werden.“

¹⁶⁵ Tamtéž, fol. 294, Seimův dopis z 3. února 1663: „Den 28 paßato haben beyde H[erren] H[erren] Grauen und ich bey ihro Heyl[igkeit] ein uber viertelstündigen audienz gehabt, seint beyde H[erren] H[erren] Grauen mit väterlicher g[ne]d[i]gsten affection amplexirt worden.“

¹⁶⁶ Tamtéž, fol. 21, dopis Franze Antona z 2. února 1663: „[...] undt allthorten in der apellen von Ihro Heyl[igkeit] ein kerzen bekommen.“

2. února 1663 se jim dostalo pocty doprovázet kardinála Colonna v jeho kočáře do kaple.¹⁶⁷ Mladíkům byla také prokázána „*absonderliche ehr*“ od Mons. Fürstenberga¹⁶⁸ a kardinál Barberini¹⁶⁹ je dokonce doprovodil až k posledním dveřím.¹⁷⁰ Barberini jim vůbec prokazoval pozornost, pozval je „*zu einer schönen comedi*“ a o pár dnů později Františkovi na důkaz své náklonnosti věnoval pomeranč z údajného stromu sv. Dominika.¹⁷¹ Styky s ním mladíci udržovali i nadále, v dopisech je zmínka o tom, že v červnu přijali jeho návštěvu apod. Jako událost hodnou zmínky Seim hodnotí také to, že František Antonín přijal na Popeleční středu popelec přímo od papeže. Navazování kontaktů šlo zřejmě dobře, a tak mohl Seim koncem února konstatovat, že „*meine herrn Grauen werden von tag zu tag bey denen Grandibi bekant, und von denenselben mit sonderbaren ehren gewürdiget*“.¹⁷²

O Velikonocích byli také po bohoslužbě pozváni s několika dalšími kavalíry na hostinu do Vatikánu,¹⁷³ kterou pořádal Mons. Nini, o rok později již kardinál.¹⁷⁴ V srpnu o svátku Nanebevstoupení Panny Marie doprovázeli oba mladíci do baziliky Santa Maria Maggiore¹⁷⁵ kardinála Aragóna¹⁷⁶ v jeho průvodu, přičemž František jel v prvním kočáře přímo s kardinálem.¹⁷⁷ Na Vánoce je pak Mons. Emmerix potěšil 12

---

¹⁶⁷ Tamtéž, fol. 294, Seimův dopis z 3. února 1663: „*Gestern contegirten sie Ihre Eminenz den herrn Cardinal Colonna, seint beyde mit ihn in seinen Wagen ad capellam gefahren.*“

¹⁶⁸ Fürstenberg, Wilhelm von (13. listopadu 1623 – 2. května 1699) – bratr paderbornského biskupa Ferdinanda, pohyboval se v blízkosti papeže, zprostředkoval kontakt s říšskými preláty, byl zodpovědný za německou korespondenci.

¹⁶⁹ Zde se může jednat o více osob: Barberini, Francesco senior (23. září 1597 – 10. prosince 1679), Barberini, Carlo (1. června 1630 – 2. října 1704), příp. ještě Barberini, Antonio junior (5. srpna 1607 – 3. srpna 1671).

¹⁷⁰ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 294, Seimův dopis z 3. února 1663: „*H[err] Card[inal] Fran[cesc]o Barberini hat ihren bey der Audienz grosse ehr erwiesen und sie mit ungewohnlicher naigung biß zu der letzten porten auf den gang beglaidet.*“

¹⁷¹ Tamtéž, fol. 292, Seimův dopis z 10. února 1663: „*Herr Card[inal] Barberini hat meinem gnedigen H[errn] Grauen zum zeigen seiner affection zu Sa[nta] Sabina einem pameranzen praesentirt von den ienigen baum so der heylige vater Dominica bey seinen lebzeit, mit eigenen handen dasselbst gepflenzt haben soll.*“

¹⁷² Tamtéž, fol. 288, Seimův dopis z 24. února 1663.

¹⁷³ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 284, Seimův dopis z 24. března 1663: „*Den grüne donnerstag haben sich alle cerimonien gesehen. H[err] Grau F[rantz] Antoni ist von den Monsig[nor] Nini Favorito del Papa und dessen Maestro di cammera neben denen fürsten von Eggenberg und andern wenig cavallirn nach vollendten gottesdienst bey der taffel in Vaticano behaltn werden.*“

¹⁷⁴ Giacomo Filippo Nini (1629 – 11. srpna 1680)

¹⁷⁵ Jedna ze čtyř římských bazilik a zároveň jeden ze sedmi poutnických chrámů, jejíž jádro pochází z 5. století, do dnešní doby několikrát přestavěna.

¹⁷⁶ Pascual de Aragón (1626 – 28. září 1677) – v daném období španělský vyslanec u papeže, v letech 1664-1666 jej Filip IV. jmenoval neapolským vicekrálem.

¹⁷⁷ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 231, Seimův dopis z 25. srpna 1663: „*Am fest Mariae himmelfarth haben beyde herrn Grauen den H[errn] Card[inal]*

lahvemi vína a dvěma stříbrnými, zdobenými zrcadly, což skutečně nebyly malé dárky.¹⁷⁸

Se zmiňovanými kardinály byl jistým způsobem na dálku v kontaktu i kníže Ferdinand. Jeho rozsáhlá korespondenční síť s úctyhodným počtem adresátů, kterou si během let vybudoval,¹⁷⁹ zasahovala i do církevních kruhů. Velkou položku v rodinném archivu Ditrichštejnů tvoří například i vánoční a novoroční přání, která kníže zasílal a přijímal. Přání zasílal v době pobytu svého bratra v Římě i tam a Seim pak přebíral odpovědi, které dorazily od kardinála Ludovisiho, Albizziho a Mons. Emmerixe. V případě novoročních přání si je ale, opět kvůli úspoře za (v zimních měsících o něco dražší) poštu, ponechal u sebe.¹⁸⁰

Na den Hromnic, 2. února 1664, se hrabatům opět dostalo cti doprovázet významného církevního hodnostáře na bohoslužbu. Tentokrát doprovodili kardinála Savelliho do kaple. Při těchto příležitostech nebyla zásadní samotná bohoslužba, ale účast po boku tak významných osob. Podobných akcí František během pobytu absolvoval poměrně mnoho a jejich cílem bylo mimo jiné být v centru dění, „vidět a být viděn“, udržovat kontakty.

Druhou rovinou těchto styků s církevními hodnostáři byla, jak jsme již naznačili, v některých případech vidina „okamžitého“ užitku a pomoci z vlivných míst. Některé návštěvy a kontakty tak lze klást do přímé souvislosti s konkrétními snahami ve věci Františkovy kariéry. Podívejme se na ně nyní ve stručnosti také v kontextu záměrů knížete Ferdinanda v těchto letech,¹⁸¹ abychom pak lépe pochopili, jakým způsobem je narušilo Františkovo rozhodnutí stát se jezuitou.

D'Arragona nach S[anta] M[aria] Maggiore conteggirt, herr Grau Franz Antoni ist mit dem H[errn] Card[inal] in ersten, und H[err] Grau Leslie in den andern wagen gefahren“

¹⁷⁸ Tamtéž, fol. 208, Seimův dopis z 29. prosince 1663: „*Monsig[nor] Emmerix hat den herrn Grauen in zwey silbernen bacilen mit ostrichen und tartuffoli und 12 flashen wein diese feyertag regalirn lasen.*“

¹⁷⁹ SMÍŠEK, Rostislav: *c.d.*, s. 321-323, 446-452.

¹⁸⁰ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 199, Seimův dopis z 26. ledna 1664: „*Auf EFG neue iahrs wunshshreiben seint mier abermahls drey andtwort von den H[errn] Card[inal] Ludovisi, H[errn] Card[inal] Albizi, und Mons[ignor] Emmerix in daß hauß geschickt worden, welche ich zu ersparung uncostens auf der post, so ohne daß für dies monath gar hoch lauffen wird, zuruckbehalten.*“

¹⁸¹ Následující kapitola si nečiní nárok být podrobnou analýzou procesu získávání Františkových kanonikátů, jde spíše o přibližné načrtnutí toho, jakým nelehkým a finančně náročným podnikem bylo budování Františkovy kariéry. Pro důkladné studium problematiky (včetně dalšího Seimova úkolu, kterým byla snaha získat v Bratislavě kanonikát pro Viléma Leslie) lze vycházet z pramenů v MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355.

Péče knížete Ferdinanda o bratrovu kariéru

Kníže Ferdinand se už minimálně od počátku 60. let, jak již bylo řečeno, snažil pro svého bratra získávat kanonikáty. Pochopitelně ne vždy byly podniknuté kroky korunovány úspěchem – v pramenech je doloženo, že se pro bratra snažil získat kanonikát ve Vratislavi¹⁸² či v Salcburku,¹⁸³ což se nakonec nepovedlo. Získat se naopak v roce 1662 podařilo díky biskupské provizi¹⁸⁴ již zmiňované místo v pasovské kapitule, uvolněné po zesnulém Johannu Heinrichovi von Rohrbach.¹⁸⁵ Kníže v tomto směru však vyvíjel aktivity i nadále a pomocnou rukou se mu měl stát právě také hofmistr Seim, dlící s Františkem v Římě.

Po smrti olomouckého biskupa Leopolda Viléma 20. listopadu 1662 se zřejmě díky personálnímu přeskupování v rámci kapituly před volbou nového biskupa¹⁸⁶ uvolnil kanovnícký post, o nějž kníže také projevil zájem. V únoru roku 1663¹⁸⁷ kontaktoval několik členů olomoucké kapituly se žádostí o podporu pro Františka Antonína,¹⁸⁸ která ovšem, jak v dopise podotýkal Eliáš František Castelle,¹⁸⁹ nehrála takovou roli, protože v tomto případě byla potřeba k získání kanonikátu i papežská provize. Od té chvíle byl do věci plně zapojen i hofmistr Seim, který v Římě od března 1663 poctivě obstarával a doručoval příslušné dokumenty, doporučení a memoriály a právě přes získané kontakty na kardinály se je snažil (s jejich dobrozdáním a co možná nejpříznivějším efektem) předložit k rukám Svatého Otce, přičemž v těchto věcech „*nešetřil píli*“.¹⁹⁰ Také František Antonín prý osobně poprosil o podporu kardinála Colonna, tedy protektora Germanie, a monsignora Emmerixe, s nimiž oběma byl v častém a patrně nejbližším kontaktu, přičemž oba mu svou pomoc přislíbili a

---

¹⁸² Zmínky tamtéž.

¹⁸³ Korespondence tamtéž, fol. 1-15, dále zmínka ve Františkově dopise zde na s. 31.

¹⁸⁴ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 68-70.

¹⁸⁵ HERSCHE, Peter: *Die deutschen Domkapitel*, s. 152. Příslušné dokumenty MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 60-67.

¹⁸⁶ 23. dubna 1663 zvolen novým biskupem mladičků arcivévoda Karel Josef Habsburský (1649-1664), který po zesnulém strýci už před časem zdědil pasovské biskupství a byl zvolen také biskupem vratislavským.

¹⁸⁷ Tamtéž, fol. 237, koncept listu kanovníkům z 5. února 1663 (adresáti: biskupský administrátor Eliáš František Castelle, Ondřej Dirre, Jan Vilém Libštejnský z Kolowrat, Giovanni Pietro Petrucci, dále kanovníci Gobbar, Orlik z Laziska a Rudavský).

¹⁸⁸ Odpovědi některých z nich + kanovníka Vettera von Lilie, tamtéž, fol. 230-236.

¹⁸⁹ Tamtéž, fol. 231-232.

¹⁹⁰ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 286-287, dopis z 14. března 1663, dále fol. 284-285, dopis z 24. března 1663.

Colonna se zavázal brzy poskytnout své doporučení kardinálovi Corradimu,¹⁹¹ který byl papežským komořím a měl podobné záležitosti na starost.¹⁹² Záležitost se podle Seima vyvíjela dobrým směrem a František měl mít ve srovnání se svými konkurenty ty nejlepší šance, jak mu na soukromé audienci sdělil kardinál Corradi.¹⁹³ Začátkem dubna už hofmistrovsky naděje hraničily s jistotou, kanonikát byl v podstatě přislíben Františkovi a čekalo se jen na potřebné formality. Vyvíjené aktivity se také podepsaly na zvýšených výdajích, neboť uchazeč o kanonikát zjevně nemohl chodit na audience pěšky a tak bylo třeba častěji než obvykle najímat kočár.¹⁹⁴ Záležitost se však začala podivně natahovat, 2. června Seim psal, že po návratu papeže z Castel Gandolfa do Říma se „*zdá, že z beznadějných věcí se stávají věci jisté a z jistých beznadějných*“¹⁹⁵ a nakonec se veškeré naděje na olomoucký kanonikát, díky intervencím konkurentů, zbořily jako domeček z karet, o čemž svědčí Seimův rozčarovaný dopis z 9. června,¹⁹⁶ v němž psal, že papež dal nakonec přednost Františkovi jmenovci a vrstevníkovi, hraběti Losensteinovi.¹⁹⁷

¹⁹¹ Tamtéž: „*Herr Grau F[rantz] Antoni hat den H Card[ina]l Colonna und Monsig[nor] Emmerix umb beistand implocirt, versprechen beyde guete aßistenz. Bevorab H[err] Card[ina]l Colonna welcher alsobalden dem Card[ina]l Corrado das negotium recommendirn lassen.*“

¹⁹² Giacomo Corradi (1602 – 17. ledna 1666), kardinál komoří a vedoucí úřadu kurie, zvaného *Dataria Apostolica*, který měl na starosti zejména záležitosti beneficí.

¹⁹³ Tamtéž, fol. 278-279, dopis knížeti z 31. března 1663: „*Meine operationes haben waß guets gewürckt. H Card Corrado (deme E[ure] F[ürstliche] G[nade] mit shreiben zu dancken geruhen) hat meinem herrn Grauen bey gestrigen Audienz gewührigen beshaid ertheilt mit vermeldung, daß Ihro Heyl[igkeit] daß Canonicat zu Ollmuz ante Confirmationem Electi nicht begeben können, heten gleichwohl den H[errn] Grauen vor allen anderen competenten vorgezogen, daheromann sich derentwegen bey den Official per obitum pro supplica ex officio insinuiren müste, worunder Ihro Heyl[igkeit] daß gewöhnliche Fiat zu underzaignen pflegen.*“

¹⁹⁴ Tamtéž, fol. 272-273, dopis knížeti ze 7. dubna 1663: „*Die würckliche begebung deß zu Ollmüz vacirenten Canonicats ist dem herrn Grau Franz Antoni biß auff ertolgende Confirmation Ihro drchlt ohnfehlbar vorbehalten. [...] Zu beiligenter ratung kommen die spesen für die Carozzen hoch, umb willen mann sich derselben bey werenten sollicitirn umb die Canonicaten oft gebrauchen, und vonwegen der Österrliche feyertagen doppelten lohn dafür bezahlen muessen.*“

¹⁹⁵ Tamtéž, fol. 260-261: „*Nach zuruckkunft Ihro Heyl[igkeit] auf Rom, lassen sich meine werbungen umb beyde Canonicaten zu Ollmüz und Preslaw selzam an, dan es sheinet das aus desperaten dingen gewiese, und aus gewiesen desperaten werden wollen.*“

¹⁹⁶ Nepříjemnou zprávu Seimovi „se sladkými řečmi“ sdělil kardinál Corradi, srov. tamtéž, fol. 264-265: „*Den dritten dieß haben Ihro Emminenz H[err] Card[ina]l Corrado mich zur audienz gelassen, wobey derselben ich an gethane zusag deß Canonicats zu Ollmüz, neben uberraichung E[ure] F[ürstliche] G[naden] danckbrieffs (so er aber nicht angenommen) gehorsambste erwinderung gethan, worüber er gleichsamb shamrod worden, mit süessesten reden mier zur andtwort geben daß Ihro Heyl[igkeit] wider sein verhoffen daß gegenspiel gethan, und auff den H[err] Grauen von Losenstein daß Canonicat zu Ollmuz deputirt heten. Zu wessen beweiß er dann mier daß Prothocoll zu lesen geben, worinnen alle merita für den herrn Grau Franz Antoni nach meinen wunsh und begeren auffgezeignet stunden, und zweiffels ohne dem Pabsten daraus vorgelesen worden. Ist also mein steiffe hoffnung zu wasser worden [...]*“

¹⁹⁷ František Antonín z Losensteinu (1642-1692), pozdější koadjutor biskupa Karla II. z Liechtensteinu-Castelcornu, podrobněji o něm STRNAD, Alfred A.: *Der letzte Losensteiner aus der Sicht römischer Quellen*. In: *Ecclesia peregrinans*. Josef Lenzenweger zum 70. Geburtstag. Wien 1986, s. 209–221.

Seim ani kníže však neztráceli naději v dobré vyhlídky do budoucna. Jak napsal dobře informovaný Seim poměrně prorocky (a dosti bez obalu) v dalším dopise z 16. června, brzy se Františkovi možná dostane další šance, protože řezenský biskup Johann Georg von Herberstein¹⁹⁸ je prý vážně nemocný a tak by se poměrně záhy mohlo uvolnit místo v tamní kapitule, které by František Antonín mohl získat. Pak by prý i cesta k případnému olomouckému kanonikátu mohla být snazší.¹⁹⁹ To ještě netušili, že tou dobou byl už biskup Herberstein čtyři dny po smrti. Na jeho místo záhy nastoupil bývalý probošt kapituly, Adam Lorenz von Toerring-Stein,²⁰⁰ a uvolněné kanovnické místo skutečně velice promptně (zřejmě jako náhradu za zmařenou olomouckou naději) papež svěřil právě Františku Antonínovi. Už začátkem července o tom radostně referoval Seim ve svém dopise knížeti, s tím, že František brzy půjde vyjádřit na patřičná místa svůj dík, že získaný post určitě bude ditrichštejnskému domu a jeho reputaci v budoucnu užitečný a že řezenská kapitula a biskupství nakonec vlastně „není tak chudé, jak se obecně soudí“.²⁰¹

František Antonín tedy získal papežskou bulu na řezenský kanonikát, ovšem administrativní stránka věci byla samozřejmě mnohem náročnější a táhla se až do prvních měsíců roku následujícího. Příslušná agenda je dobře dochována - Seim ve spolupráci zajišťoval v Římě potřebné dokumenty, kníže komunikoval s kapitulou a řešil potřebné administrativní kroky s pomocí tamního zplnomocněnce, prokurátora

---

¹⁹⁸ Johann Georg Herberstein (1591-1663) zemřel už 12. června, ještě bez samotného biskupského svěcení, WURZBACH, Constantin von: *Herberstein, Johann Georg (I.) Graf*. In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. 8. Theil. Wien 1862, S. 336.

¹⁹⁹ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 254-255: *Dem herrn Grau Franz Antoni kan solcher fehlshlag kein sonder baren shaden bringen, diweiln sich in kurzen ein anderer fall mit dem bishoff zu Regensburg so gefehrlich kranck ligt, begeben möchte. Ich hab ein wachtsames aug darauff, und vermeine daß dieses mislingen dem herrn Grauen zu grösseren glück gereichen werde, angesehen ihm noch eines wegs die thüer auff Ollmüz zum driten Canonicat offen bleibt. So er aber nicht von hier, sondrn endtweder von Ihro durch[euch]t Carl Joseph, oder dem Capitel dasselbst zu gewarten hat, dan uber zwey Canonicat der Pabst niemanden daß drite zu conferiren pfliget.* V olomoucké kapitule bylo více možností, jak se dostat ke kanonikátu – buď papežskou, císařskou provizí nebo volbou samotné kapituly. Pokud už měl kandidát jiná beneficia, zdá se (podle Seimova dopisu), že už se tolik nehledělo na potvrzení papežskou provizí, ale že kanonikát spíš propůjčila kapitula či biskup sám. Podrobněji o podmínkách vstupu do kapituly ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století: 1695-1777*. 1. Díl. Praha 1987-2003, s. 55-56.

²⁰⁰ Adam Lorenz von Toerring-Stein (1614-1666) byl biskupem pouhé tři roky.

²⁰¹ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol. 242, 244, dopis ze 7. července 1663: „*Mislungenes Canonicat zu Ollmuz haben Ihro Heyl[igkeit] mit einen andern zu Regensburg ersetzt, wessenwegen H[err] Grau Franz Antoni sich eingehente wochen bey den Pabsten, herrn Card[inal] Prodatario und anderen H[err]n H[err]n Cardinäln bedancken wird. Die bullam will ich auff ehist es sein kan, gefertigen lassen. Hoffe daß solcheß Canonicat nit allein dem herrn Grauen, sondern auch Eurer fürst Gn[aden] und dero fürst Hausß zu mehrerer reputation künftigen denen werde. , gestallten selbiges bistumb ad munia publica bequemlich, und nicht so arm ist, als mann ins gemein vermeinen thut.*“

Franze Wolfganga von Crane²⁰² Přijetí nového člena do řezenské kapituly byla věc poměrně nákladná – kalkulace všech s tím spojených úkonů, kterou vystavila kapitulní účtárna, se vyšplhala do výše přes 307 rýnských zlatých, což byl přibližně roční Seimův plat ve funkci hofmistra.²⁰³

Pro knížete Ferdinanda to vše ale byly svým způsobem investice, které se měly mnohonásobně vyplatit. Nejen, že mohl důstojným způsobem zajistit budoucnost svého bratra, k čemuž byl zavázán památkou a poslední vůlí svého otce, ale také, jak už bylo několikrát zmíněno, myslel na budoucnost svých synů. Jeho rodina se co do mužských potomků slibně rozrůstala, což knížete na jednu stranu jistě těšilo, na druhou stranu příliš mnoho dědiců znamenalo starosti s dělením rodinného majetku a tak jistě plánoval obvyklé řešení, o němž byla řeč v jedné z předchozích kapitol, tedy zasvětit některé své potomky církvi. Viděno pragmatickým pohledem – mít v několika významných středoevropských kapitulách příbuzného, který mohl mladé ditrichštejnské krvi kanonikáty v pozdějších letech buď postoupit (respektive rezignovat v jejich prospěch), podpořit jejich případnou kandidaturu na jiné uvolněné místo nebo (lakonicky řečeno) ve vhodnou chvíli zemřít, se prostě vyplatilo. V roce 1663 měl Ferdinand již tři syny a čtvrtý byl na cestě, proto už tehdy jistě přemýšlel strategicky a proto, jak uvidíme, bude právě budoucnost jeho synů a tím i budoucnost celé rodiny jednou z hlavních výčitek, které o pár let později snese na hlavu svého mladšího bratra.

František Antonín měl tedy začátkem roku 1664 zajištěný pasovský a řezenský kanonikát, stačilo se po návratu ze studií těchto prebend ujmout. Rodinné snahy o jeho kariérní růst a s tím spojené římské návštěvy však ještě nekončily. Úmrtím arcivévody Karla I. Josefa Habsburského, mimo olomoucký a vratislavský stolec také biskupa pasovského, koncem ledna roku 1664 a předpokládanou volbou jeho nástupce Václava z Thunu a Hohensteinu²⁰⁴ se totiž uvolnilo Thunovo místo probošta pasovské kapituly,

---

²⁰² K provizi bylo potřeba doložit Františkovy doklady o studiu, lékařské potvrzení, vývod z rodokmenu (srov. příloha č. 5), příslušná korespondence mezi nimi navzájem a dokládané dokumenty v MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, fol. 16-54 a dále další folia, různě zařazená v dané složce, dále příslušná Seimova korespondence tamtéž, inv. č. 1584, kart. 359, cca fol. 200-240.

²⁰³ Tamtéž, fol. 044-045. Žadatel zaplatil v podstatě veškeré výdaje na setkání kapituly u příležitosti formálního přijetí nového kanovníka – od kancelářských potřeb přes jednotlivé administrativní úkony po stravu všech kapitulářů. Co se týče zmíněného Seimova platu, ten byl v instrukci stanoven na 300 zlatých ročně, což je ve srovnání s jeho soudobými kolegy spíše méně, srov. KUBEŠ, Jirí: *Národné dospívání urozených*, s. 241.

²⁰⁴ Václav z Thunu a Hohensteinu (1629-1673) byl členem kapituly od roku 1656, od roku 1662 jejím proboštem, srov. HERSCHE, Peter: *Die deutschen Domkapitel*, s. 153. Biskupem byl zvolen 27. března 1664, srov. <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bthunw.html> [cit. 1. května 2017].

což samozřejmě nezůstalo ze strany knížete a Seima nepovšimnuto. František Antonín hned zahájil kolečko audiencí u kardinála Chigiho, Corradiho a několika dalších, ovšem s žádostí o podporu už jej u kardinála Colony a monsignora Emmerixe předběhlo doporučení knížete Porzii²⁰⁵ pro mladého kanovníka Lamberga.²⁰⁶ Post probošta nakonec získal někdo úplně jiný, totiž Sebastian von Pötting,²⁰⁷ budoucí pasovský biskup.²⁰⁸ František Antonín alespoň dostal (spolu se svým souputníkem Vilémem) jako malé odškodnění od monsignora Emmerixe 12 lahví vína, neboť ten si podle Seima všiml, jak mladého „*pana hraběte mrzelo, že na základě doporučení knížete Porzii podpořil ve věci pasovského probošství hraběte Lamberga*“²⁰⁹. Na podzim roku 1664 potom zmíněného hraběte Pöttinga při jeho návštěvě Říma Seim a jeho svěřenci u sebe ubytovali,²¹⁰ z čehož mohlo podle hofmistra vzejít do budoucna velmi užitečné přátelství²¹¹ a „*künftig grosser nuz dem H[errn] Grau Franz Antonii entspringen kann*“.²¹²

A konečně, trvalým zájmem knížete Ferdinanda byla olomoucká kapitula, kde se dosud kanonikát získat nepodařilo. Rok 1664 měl být v tomto ohledu úspěšný. Jak jsme již viděli, kníže byl už dříve v kontaktu s mnohými kanovníky z Olomouce. Od roku 1662 měl taky v kapitule svého pravidelného spřízněného zpravodaje, vzdáleného příbuzného z méně významné i majetné větve rodiny, který se již mihl v úvodní kapitole o církevní kariéře v prostředí ditrichštejského rodu.

Touto postavou byl mladý kanovník Ignác Adolf z Ditrichštejna (1636-1664), jehož příběh se v některých ohledech podobá Františkovi Antonínovi. Ignác studoval, jak již bylo zmíněno, ve druhé polovině 50. let teologii na římském Germanicu a

---

²⁰⁵ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, , inv. č. 1584, kart. 359, fol. 195-196, Seimův dopis knížeti z 16. února 1664.

²⁰⁶ Blíže neurčeno, buď Georg Sigmund (1641-1671) nebo Johann Philipp von Lamberg (1651-1712), budoucí pasovský biskup, oba v té době již kanovníky, HERSCHE, Peter: *Die deutschen Domkapitel*, s. 153.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 152.

²⁰⁸ Sebastian Johann von Pötting und Persing (1628-1689) byl od roku 1673 do své smrti pasovským biskupem.

²⁰⁹ . MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, , inv. č. 1584, kart. 359, fol. 195-196, Seimův dopis knížeti z 1. března 1664.

²¹⁰ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, sign. 739, kart. 359, fol 142, Seimův dopis z 25. října 1664: „*H[err] Grau von Pötting domprobst zu Passaw ist vorige wochen anhero kommen, und auff verlangen von beyden meinen H[errn] H[errn] Grauen in daß Losament genommen worden, hab ihn accommodirt seinen stadt gemäß, ohne vergrösserung der uncosten, doch meinen H[errn] H[errn] Grauen nichts zu abgang.*“

²¹¹ Tamtéž, fol. 137, Seimův nedatovaný dopis, doručen 2. prosince 1664: *[...] pflaget mit denen H[errn] H[errn] Grauen freundliche conversation woraus ich hoffe beyden mit der zeit wohlbekommene freundschaft zuentstehen.*“

²¹² Tamtéž, fol. 135-136, Seimův dopis z 22. listopadu 1664.

během studia získal kanonikát v Olomouci. Na rozdíl od Františka Antonína ovšem pokračoval ve vytyčeném směru i nadále. S Františkem Antonínem se v Římě minul o přibližně půl roku, protože Věčné město opustil na jaře roku 1662.

V té době již máme zachycen jeho písemný styk s knížetem Ferdinandem²¹³ a zdá se, že (i vzhledem k přeuctivému tónu dochovaných dopisů a některým obsaženým informacím) svému vzdálenému bratranci různým způsobem, včetně finanční podpory, pomáhal. V létě roku 1662 se Ignác vydal zpět z Říma do Olomouce, aby se ujal svého benefícia. Cestou se zastavil v Bratislavě a ve Vídni navštívil knížete Gundakara z Ditrichštejna. Na podzim roku 1662 už knížeti psal z Olomouce a hlásil se k němu jako jeho věrný služebník, který je mu velmi zavázán.²¹⁴

Při četbě jeho dopisů, neustále plných vděčnosti ke svému vlivnému bratranci, se neubráníme určitému soucitu s mladým Ditrichštejnem, který, i když obdržel na první pohled lákavý post olomouckého kanovníka, jakoby přitahoval smůlu a nevedlo se mu zvláště dobře. Zřejmě nepříliš majetný mladík dorazil do cizího prostředí, ke svému beneficiu zatím neobdržel žádnou rezidenci, takže nejprve bydlel u biskupského administrátora Castelleho.²¹⁵ Později se přestěhoval do (ve srovnání s ostatními kanovníky) skromného podnájmu, který ale zanedlouho musel opustit, protože zjistil, že ho pan a paní domácí podle okrádají o víno, jež mu kníže Ferdinand zasílal.²¹⁶ Také byl neustále churavý a trpěl zřejmě nějakou vážnou nemocí, snad tuberkulózou, která mu často nedovolovala opustit lůžko, neboť „*nebyl dosud uvyklý moravskému vzduchu*“.²¹⁷ Někdy bylo dokonce nad jeho finanční možnosti zajistit si odpovídající lékařskou péči, protože pak mu peníze chyběly jinde, a mezi ostatními

---

²¹³ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1917/23, kart. 455. Celkem je dochováno 82 folií jeho listů, odeslaných knížeti, které by si zasluhovaly samostatného zpracování v dílčí studii.

²¹⁴ Tamtéž, fol. 064-065, dopis z 15. listopadu 1662.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Tamtéž, fol. 045-046, dopis z 1. října 1663: „[...]daß ich mich in kurtzer Zeith auß disem hauß, wo ich de facto bin, begeben werde die vrsach ist diese die weil mier dero Wierth vnd Wierthin den Wein auß dem Keller stellen thuen [...]“

²¹⁷ Tamtéž, fol. 043-044, dopis z 10. února 1663:

kanovníky si připadal jako „ten nejnuznější, který ani nemá koně.“²¹⁸ V lednu roku 1664 se dokonce obával, že brzy zemře a měl by sestavit závěť.²¹⁹

Navíc evidentně od počátku tak úplně nezapadl do prostředí kapituly, které se mu podle všeho ani moc nelíbilo – líčil nepřátelství mezi jednotlivými kanovníky a byl zjevně znechucen tím, „jaký život tady spolu vedou“, v době, kdy se po úmrtí biskupa Leopolda Viléma v kapitule schylovalo k nové volbě biskupa.²²⁰ Byl nicméně tím, kdo pravidelně a celkem podrobně informoval knížete Ferdinanda o dění v kapitule. Právě ten Ignáce, soudě podle jedné zmínky v dopise, také při jedné osobní schůzce instruoval, aby se snažil v kapitule být se všemi zadobře a zachovával neutralitu, přičemž mu sliboval, že brzy bude jistě na řadě, co se týče získání vlastní rezidence.²²¹

Ignác Adolf informoval knížete o dění v kapitule od podzimu roku 1662 přibližně do poloviny roku 1664. V té době kapitula zažila mnoho událostí – úmrtí Leopolda Viléma, volbu mladičkého arcivévody Karla I. Josefa, jeho úmrtí na konci ledna roku 1664 a březnovou volbu nového biskupa Karla II. z Liechtensteinu-

---

²¹⁸ Tamtéž, fol. 041-042, dopis z 21. října 1663: [...] *die Vrsach ist meine schwere vnd tödtliche krankheith, welche ich gehabt doch hat mier Gott geholffen daß ich witerumben über sich kohmen, vnd mein gesundtheith erlangt habe [...]daß ich könfügen Montag gesint bin mich nacher Wien zu begeben, wegne meiner sachen, es gehet mier in meine Wiertschafften sehr übel kein einkohmens habe ich nicht, vnd gelt i die Wiertschafft zuj kauffen gehet mier vill auff vnd kein geld kahn ich auch allhiero bekohmen, also bin ich gezwungen selbst auff Wien zu rässen, damit ich meine sachen mit dem von Hohenveldt Wolff Ludwig agiern kahn, vnd gelt mit mier zu leben hereinbringe, damit ich mich gleich wohl mit Ehr vnd reputation allhiero halten kahn. Ewr fürst. Gn. köhnens nicht glaueben wie elendigliches mier allhierogehn thuet, ich solte ietzt den doctor vor sein mir Waldugn 24 thaller gebn kahn auff dismahl ihme von disen gelt waß ich habe nichts geben dan ich sonst nciht könte nacher Wien rässen Ich wolte wintschen daß ich mündtlich mit Ewer fürst. Gn. rödten könte wellichen gewieslich meine noth besser klagen, alß ich ihnen schreibe [...]*Sie wollen mier auch die gnadt thuen vnd herrn Obrist Stallmaister noch einmahl berichten lassen, wegn deß versprochenen Kleppers, dan es ein schand mier in der üblen Zeith zu fueß zu gehn alle so vill allhiero seint habn ros vnd Wagen, so woll der schröffel der auch noch kein resident ist, alleinich ich bin der schlechteste vnd habe nicht ein pfedrt vor mich [...]

²¹⁹ Tamtéž, fol. 070-071, dopis z 10. ledna 1664: „[...] *Kranhkeith, daß mir gantz zue dessperiren, an meinem leben machen thuet, dann Ich also Puncturae auf der lincken Seite habe, vndt mit so continuirlichen Schmerzen belladen, daß mich befürchte, daß mächte etwas ein Postema zu samben setzen.*“

²²⁰ Tamtéž, fol. 043-044, dopis z 10. února 1663: „[...] *bedankche mih vnterthenigst, daß Ihr fürst[liche] Gn[aden] verlangen zu wissen, wie es ihren diener vnd knechet gehet, erihner E[ure] fürst[liche] Gn[aden] vntertenigst daß ich mich ein Zeit hero zimlich übel auff befunden doch aber witerumben Gott Lob etwaß bessers warten, ist halt daß ich den märischen lufft noch wenig gewohnt bin. Allhiero biß dato laufft nicht will eines vorüber, alß daß so sehr grossen feintschafften zwischen vnsrer thumherrn sein, vnd einer wider den andern ist, derhoffe daß glückh zu haben E[ure] fürst[liche] Gn[aden] balt zu sehen, als dan will ich ihnen selbsten erzehlen, waß sie vor ein leben miteinander fiehren [...]*“

²²¹ Tamtéž, fol. 054-055, dopis z 9. května 1663: „*Ihro fürst[liche] Gn[aden] rath welchen sie mier zu Brinn gegeben folge ich fleissige vnd halte mich in terminis neuteralitys, ich thue allen schen wie sie auch mier vnd versprechen auch daß wan etwaß auß solte kohmen ich gewislich der erste sein solte der in die Residenz kohmete.*“

Castelcornu. Personální přeskupování v kapitule opět zaměřilo pozornost knížete Ferdinanda na možný zisk kanonikátu pro svého bratra. V létě toho roku se však uvolnilo ještě jedno kanovnícké místo, které se nakonec podařilo pro Františka Antonína uhájit - v polovině července své nemoci podlehl právě Ignác Adolf z Ditrichštejna. Kanonikát byl Františkovi potvrzen na podzim roku 1664 novým olomouckým biskupem Karlem,²²² administrativní záležitosti se poté protáhly až do jara roku následujícího.²²³

Knížeti Ferdinandovi se tak díky jeho kontaktům a ve spolupráci s hofmistrem Seimem a bratrem Františkem Antonínem, kteří dleli v Římě, během přibližně tří let i přes několik neúspěchů s nemalými výdaji nakonec podařilo získat tři poměrně atraktivní posty v kapitulách v Pasově, Řezně a Olomouci. František pokračoval ve svém studiu, v němž se už pomalu blížil ke zdárnému zakončení svého triennia. Nakonec se však věci měly vyvíjet poněkud jinak, než bylo naplánováno.

---

²²² ZAO Opava, pobočka Olomouc, fond Metropolitní Kapitula Olomouc, inv. č. 3197, sign. Did2, kart. 99, *Franz Antonn hr. DITRICHŠTEJN*, Potvrzující dopis biskupa Karla Lichtenštejna z Castelkornu (dat. 27. 11. 1664 Kroměříž).

²²³ Příslušné dokumenty a korespondence MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 241-253 a dále jednotlivě pomícháno v rámci celého inventárního čísla. Kromě běžných záležitostí s kanonikátem se také z důvodu morové nákazy, šířící se z Neapole, řešila nouzová varianta Františkova studia, které by v nejhroším případě dokončil mimo Řím.

Z kanovníka jezuitou – kariérní obrátka Františka

Antonína

František Antonín měl v létě roku 1665 – pohledem svých nejbližších – poměrně pěkně nakročeno k úspěšné kariéře kanovníka s několika obročimi. Pomalu se již také na obzoru rýsoval závěr Františkova římského pobytu, a tak se dostalo (s dostatečným předstihem) na pořad dne také projednání plánované cesty po Evropě předtím, než se mladý hrabě-kanovník navrátí domů. Od jara roku 1665 je tedy korespondence kromě obvyklých témat stále více prostoupena také tímto organizačním ruchem.

I když už pro zmíněnou cestu existovalo několik verzí itineráře, na knížecí pokyn Seim vypracoval novou, aktualizovanou variantu, jejímž vrcholem měl být pobyt na španělském královském dvoře a čas strávený s tehdejší tamním císařským velvyslancem Františkem Eusebiem z Pöttingu, jinak též švagrem knížete Ferdinanda.²²⁴ Seim podle vlastních slov při tvorbě itineráře čerpal jak z rozhovorů se světa znalými lidmi, tak z dostupných map, kromě toho se ale také spolehl na bohaté zkušenosti kardinála Carla Bonelliho, který ve Španělsku strávil několik let jako nuncius,²²⁵ a to s ohledem i na praktické záležitosti, jako bylo vyplácení směnek a podobně.²²⁶ Vstříc dobrodružství se měl mladý hrabě vydat ještě před zimou, na jaro si počkat na francouzské straně (a tak i využít příležitosti a pocvičit se v jazyce, který pilně studoval) a pak se vydat přes Pyreneje až do Madridu, zatímco Viléma Leslie měla čekat cesta za příbuznými do Skotska. Kněžské svěcení pak mělo být u Františka

---

²²⁴ František Eusebius z Pöttingu (1626-1678) strávil jako vyslanec ve Španělsku 11 let (1663-1674), jeho pečlivě vedený deník byl edičně vydán, NIETO NUÑO, Miguel(ed.): *Diario del conde de Pötting, embajador del Sacro Imperio en Madrid (1664-1674)*, I-II. Madrid 1990-1993.

²²⁵ Carlo Bonelli (1612-1676) působil v letech 1656-1664 jako nuncius na madridském dvoře a právě krátce před inkriminovanou dobou se vrátil do Říma, takže se mohl podělit o své čerstvé zkušenosti; <http://www2.fiu.edu/~mirandas/bios1664.htm#Bonelli> [cit. 6.5.2016].

²²⁶ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, kart. 359, fol. 85, dopis z 11. 7. 1665: „*Der Örtler, so man unterwegs bis auff Madrid berühren mues, hatt ich zwar aus geführtn Discursen, und richtigen Land Kartn genugsame Nachricht zu gebn, bin aber umb mehrerer Sicherheit willn derselben ausführlichen Aussezung von des H[errn] Card[ina]ls Bonelli Auditor gewertig, als dann Eur F[ürstliche] G[nade] ich solche Uberschickn will, auff daß mit Beschreibung der Nothwendigen Wechsel zeitliche Vorsehung geschehe.*“

Antonína realizováno až po návratu do domácího prostředí.²²⁷ Koncem července Josef Seim knížeti poslal v příloze dopisu navržený itinerář.²²⁸

Když se blíže podíváme na obsažené destinace, vidíme, že tipy, k nimž se Seim dostal, jsou celkem podobné zastávkám kavalířských cest, které vedly tímto směrem (pravda, z nejrůznějších důvodů jich zrovna na Pyrenejský poloostrov či do jižní Francie, jak píše Jiří Kubeš, cílilo dost málo a mnohé z takových plánů stejně nakonec – podobně jako ten náš – nebyly realizovány).²²⁹ Některá z navržených míst znal osobně ostatně i samotný kníže Ferdinand ze své vlastní kavalířské cesty na počátku 50. let.²³⁰ František Antonín se sice do Španělska za vyslancem Pöttingem nepodíval, o pár let později však tuto štafetu úspěšně převzal jeho bratr Filip Zikmund.²³¹

Vraťme se ale opět k dalšímu běhu událostí, jak je možno jej poznat z korespondence. Ještě v půlce srpna roku 1665 Seim v dopise řešil praktické podrobnosti stran cesty do Španělska a na začátku září si (už poněkoliťaté za poslední období) stěžoval na docházející finanční rezervu pro oba mladé pány²³² a také poněkud vážnoucí komunikaci s leslieovskou stranou. Bohužel vzhledem k nepoměru četnosti listů ve srovnání s předchozím i pozdějších obdobím lze předpokládat, že několik dopisů zmizelo v nenávratnu a naše informace tak nejsou zcela úplné. Hofmistrův následující dochovaný list ze 3. října nastiňuje poněkud odlišnou situaci, co se týče plánu pro příští měsíce.

Františkova cesta se podle všeho měla přesunout až na jaro dalšího roku, v prosinci se měl pouze podívat do Neapole. Ze Seimovy reakce na bohužel

---

²²⁷ Tamtéž, fol. 101-102, dopis z 19. 4. 1665: „*Circa modum die Rais in Hispanien füglich fortzusezen, ist dies Wintherzeit per pare (wozu H[err] Grau Franz Antonii ohne daß keinen Lust hat) unbequem- und gefährlich, daher Lombardia Savoia, Provenze und Franckreich auff einer Seiten durch zu passirn, und bis auf den April unterwegs zubleiben, welches dem H[errn] Grauen, umb sich in der französischen Sprach perfect zumachen, wohl dienen würde, von dannen dann die Montes pyrrenaeos bey angehenden Frühling mit weniger Mühe und Gefahr ubersteigen, so dann den ubrigen Weg per Navarram und Castilla vieja biß auff Madrid weiters befürdern könnte, welche Rais iüngstens herr Cardinal Bonelli von Madrid auff Rom gemacht, so dessen Leuth für die bequemste halten, mir auch zu seiner Zeit von Orth zu Orth ausführliches Itinerarium darüber geben worden.*“

²²⁸ Tamtéž, fol. 83, příloha dopisu z 25. 7. 1665. Itinerář obsahoval tyto destinace: Florencie-Livorno-Janov-Milán-Turin-Nice-Marseille-Grenoble-Lyon (odtud plavbou po Rhoně) – Arles – Nimes – Montpellier – Narbonne – Perpignan – Girona – Barcelona – Lerida – Zaragoza – Madrid.

²²⁹ KUBEŠ, Jiří: *Náročné dospívání urozených*, s. 19-82, 112-120. toto bude již zřejmě citováno v pozn. 8, takže tady krátit

²³⁰ Lyon, Marseille, Nizza, Janov, srov. Tamtéž, s. 310. Prameny k cestě knížete Ferdinanda MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1583, kart. 358.

²³¹ O jeho kavalířské cestě studie KUBEŠ, Jiří: *Der jüngste Sohn auf Kavalierstour: Philipp Sigmund von Dietrichsteins Reise zu hohen Ämtern bei Hofe in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts*. Bohemia 54, 2014, Heft 2, s. 319-347.

²³² MZA Brno, Ditrichštejnů, inv. č. 1584, kart. 359, fol. 75, dopis z 5. 9. 1665: „*Hoffn bald ein neue Rimesa zuhaben, sonst beyderseits die Mittel mier entgehen würden.*“

nedochovaný list od knížete se zdá, že odložení cesty souviselo mimo jiné – možná trochu překvapivě – s cestou nevěsty císaře Leopolda I., mladičké princezny Markéty Terezy Španělské z Madridu, jíž měl kníže Ferdinand, jakožto její budoucí hofmistr, vyjet naproti do Itálie a poté ji doprovázet do její nové domoviny ve střední Evropě.²³³ Vypadá to, jako by František měl určitou část této slavnostní, vysoce symbolické cesty absolvovat také, přičemž Seim píše, že by dle jeho názoru bylo vhodné se v Miláně od průvodu odpojit a pokračovat poté na sever do Paříže a Nizozemí. Leslie měl naopak z vlastní vůle v Římě zůstat, bylo mu prý vyhověno v jeho přání pokračovat ve studiu na Collegiu Grecu a dokonce (doposud tak zamítaná věc) si pořídit vlastní kočár.²³⁴

Najednou však nastal celkem podstatný a nečekaný obrat. Kníže Ferdinand 16. října poslal Seimovi list (my máme k dispozici jeho koncept), ve kterém si stěžuje, co se děje, že už mu od něj docela dlouho nepřišla žádná zpráva a proč se neozývá (přidávám se k tomuto kritickému hlasu – kromě jednoho listu ze srpna a jednoho ze září tu máme zatím bohužel jen výše zmíněný dopis z 3. října, o němž kníže ještě nemohl mít tušení). Z dochovaného konceptu se dozvídáme zásadní novinku – podle všeho František Antonín pojal úmysl vstoupit do jezuitského řádu.

Kníže, jak píše, ke svému listu připojuje dopis od svého bratra, v němž mu František toto své stanovisko oznamuje a přikládá také opis dopisu, který knížeti ve Vídni předal jeho adresát, rakouský provinciál řádu. Autorem tohoto listu odeslaného z Říma byl tehdejší *Assistens Germaniae* a generální vikář řádu Charles de Noyelle.²³⁵ Vychvaluje v něm Františka Antonína jako nadaného, téměř andělského chlapce, který chce (co nejdříve to půjde) vstoupit do jezuitského řádu a rád by absolvoval noviciát přímo ve Věčném městě. Vikář píše, že „*zaznamenal jeho volání a zdá se mu, že je*

---

²³³ Blíže o cestě pojednává v rámci své studie SMÍŠEK, Rostislav: *Důvěra nebo nenávisť? Obraz Španěla v korespondenci císaře Leopolda I. s knížetem Ferdinandem z Dietrichsteina*. Časopis Maticе moravské 123, č. 1, 2004, s. 48-55.

²³⁴ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, kart. 359, fol. 74, dopis z 3. 10. 1665: „[...] *Eur fürstlichen Gnadenbeuelch vom 31ten Augusti, wessen mich wegen Attestation triennii, und Bedienung deß h[errn] Grauens zu Madrid, auch wegen vileicht auffen Frühling vorfallenter Herausrais der kay[serlichen] Braut zuuerhalten hab, bemühe mich gehorsambsten Vleisses volzuzihen, wobey ich aber nit ohnerrindert lasse, daß H[err] Grau auff solche Weis zu Madrid nit lang verbleiben, wenig auch in Franckreich und andern Ländern sehen kan, es were dann daß E[ure]F[ürstliche]G[nade] erlauben wolltn, von der Königl. Infantin zu Mayland Urlaub zunehmen, von danne aber nach Paris, und weiter forth in Niderland zugehn, so zwar füglich geschehen könnte, [...] Dem H[errn] Grau Leslie ist vom P. G[e]ne[r]ral erlaubt worden, in das Collegium Graecorum zugehen, und für sich aigne Carozze zu haltn.“*

²³⁵ Charles de Noyelle (1615-1686), jezuita belgického původu, roku 1661 jej generální představený řádu Giovanni Paolo Oliva jmenoval do funkce asistenta/poradce německy mluvících národů v Římě, od roku 1664 byl generálním vikářem a v roce 1682 Olivu nahradil ve funkci generálního představeného, srov. BRUCKER, Joseph: *La Compagnie de Jésus : esquisse de son institut et de son histoire, 1521-1773*. Paris 1919, s. 528.

pevné a vskutku od Boha, doufá tedy, že bude v budoucnu ozdobou Tovaryšstva i provincie“.²³⁶ Byl tedy zřejmě jedním z těch, s nimiž František celou věc osobně probíral.

Kníže Ferdinand byl – jak vysvítá z jeho konceptu – z této novinky notně překvapený, a to ne zrovna pozitivně. Jak zmiňuje, nikdy o něčem takovém ani ze strany bratra, ani hofmistra neslyšel.²³⁷ Svému bratrovi v tomto balíčku listů posílá dopis, který má jasný cíl – zjistit, jestli je bratrovo „volání“ pravé, či ne. Pokud ano, kníže mu nebude – ač to nerad vidí – bránit.²³⁸ V takovém případě je ovšem nutno vyvodit příčinné důsledky – v prvé řadě vyřešit otázku Františkových kanonikátů.

Zisk těchto prestižních míst byl otázkou systematické několikaměsíční (ne-li několikaleté) snahy na více frontách.²³⁹ Mladý kníže, kterému se v té době pomalu, ale jistě rozrůstala rodina,²⁴⁰ v tom zcela nepochybně viděl také důležitý strategický krok do budoucna – nejen, že nyní zabezpečí bratrovu existenci, ale až dorostou jeho synové, vytvořený manévrovací prostor v příslušných kapitulách mu může pomoci zajistit postoupení bratrových kanonikátů pro jeho vlastní syny. Tato vize se nyní ovšem s Františkovým zamýšleným vstupem do řádu začínala hroutit.

Proto kníže nadnesl plán, že bude Františka nutno v případě jeho neochvějného přesvědčení přimět k tomu, aby ještě před vstupem do řádu rezignoval na své posty ve prospěch svých synovců, pakliže o tato místa nebude jevit zájem Františkův bratr Filip Zikmund, který byl další v pořadí.²⁴¹ Nicméně si uvědomoval, že toto vše přišlo až příliš brzo a že počítat najisto s papežským dispensem pro svá batolata také nemůže.²⁴²

---

²³⁶ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 198, dopis Charlese de Noyelle z 18. 9. 1665: „[...] *repetam quod iam significani vocationem ipsius misu uideri solidam et uere a Deo addo sperare me futuro ipsum Societati ac nominatim Provinciae vestrae [...]*“

²³⁷ Tamtéž, fol. 200, koncept dopisu z 16. 10. 1665: „[...] *warüber wie uns nicht wenig verwundert, weilen Ihr vns hiervor noch niemahln nichts geschrieben, Er sich auch seinen [ändern] Schreiben noch mehr auf die Spanische Reiß als auf eine Resolu[tion] gedacht zu haben geschriben.[...]*“

²³⁸ Tamtéž: „[...] *widrig falls aber in seinen Proposito beständig verbleiben, so ich, wie vngern ich es auch siehe, nicht zu verhindern vermag. [...]*“

²³⁹ O tom svědčí i Seimova korespondence s knížetem zejména z předchozích dvou let.

²⁴⁰ Ferdinand v roce 1656 uzavřel manželství s Marií Alžbětou z Eggenberka (1640-1715), s níž měl celkem 17 dětí. V prvních dekádě manželství přišly na svět dcery Anna Marie (1657-1659) a Erdmuta Terezie (1662-1737) a čtyři synové – Zikmund František z Ditrichštejna (1657-1667), Leopold Ignác, III. kníže z Ditrichštejna (1660-1707), Karel Josef z Ditrichštejna (1663-1693), Walter Xaver, IV. kníže z Ditrichštejna (1664-1738).

²⁴¹ Ten nicméně zájem nejevil. Filip Zikmund z Ditrichštejna (1651-1716), jak již bylo řečeno, se o pár let později vydal na kavalírskou cestu a v dospělosti se oženil. Srov. KUBEŠ, Jirí: *Náročně dospívání urozených*, s. 121.

²⁴² MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 200, koncept dopisu z 16. 10. 1665: „*Auff welchen fall man sich dahin beruhen wierdt, vnsern H[errn] Bruder dahin zu disponirn, daß Er die 3 Canonicat (in fall solche sein h[err] Bruder Graf Philipp nit annehmen wolte) meinen zweyen Söhn resigniren, oder andern nach meinem Beliebn solten, solche aber weg[en] der Jahre (weiln der aine 2*

Nejstaršímu synovi už sice bylo osm let (o čemž by se již možná uvažovat dalo, vezmeme-li v úvahu, že o rok a půl předtím zesnul čtrnáctiletý olomoucký biskup, arcivévoda Karel Josef, který za svůj krátký život stihl posedět i na stolci pasovském a vatislavském), nicméně na tomto místě se pěkně zrcadlí dobová představa o rolích, příslušejících jednotlivým synům podle pořadí narození. Prvorozenému Zikmundu Františkovi byl prostě určen jiný osud – měl se stát pokračovatelem rodu, ale ani u druhého syna, čtyřletého Leopolda Ignáce (zejména u takto početné rodiny) ještě nebylo nutné, aby byl určen duchovnímu stavu.²⁴³ V té době ještě kníže bohužel – či naštěstí – netušil, že jeho prvorozený zemře již za necelé dva roky ve věku devíti a půl let.

V ideálním případě měl třetí syn Karel Josef obdržet kanonikát řezenský a pasovský, čtvrtý syn Walter Xaver²⁴⁴ kanonikát olomoucký. A to mimo jiné z toho pragmatického důvodu, že kdyby jeden z nich zemřel, rodina alespoň nepřijde o všechny tři posty najednou.²⁴⁵ Kníže zároveň vyslovil myšlenku, že právě ze strany jezuitů proti takovému řešení budou vzneseny námitky.²⁴⁶ František Antonín si ale také bude muset uvědomit, že převrátit naruby rodinné plány, kdy kníže „*věnoval pro jeho užitek velkou láskyplnou starost i náklady navzdory těžkým časům*“,²⁴⁷ to není jen tak. Jeho vzdělávací cesta stála i přes všudypřítomnou snahu o úspornost dosti velkou sumu peněz a v nastalé situaci tato investice jako taková nesplnila plně svůj očekávaný cíl, proto z Františkovy části otcovského dědictví kníže plánoval vzít 10 tisíc zlatých, A to zřejmě z toho důvodu, že nechtěl, aby se František při vstupu do řádu v rámci slibu chudovy nevzdal svého dědictví ve prospěch řádu, jak se někdy dělo.²⁴⁸ Bratr

---

*Jahr vnd der ander erst 1 Jahr alt ist, incapacer sein, vnd Ihre Heyligkeit nit dispensiren wolten, wessentwegen wan ich das Wisestes zu bemü[en] hette, bearbeiten hete den jenig[en] obbemelte 3 Canonicatn zu cedirn, [...]*²⁴³

²⁴³ Tamtéž: „*Dan den eltern ain Canonicat zu geben es sich nit schicken würde, ingleich dem Secundo genito, weilen solcher, dan Er das Lebn hat schon zu etwas anders destinirt, Ihme auch hoffentlich weniger Mittel mangln werdñ, alß den andern [...]*“

²⁴⁴ Walteru Xaverovi, IV. knížeti z Ditrichštejna (1664-1738) se momentálně ve své připravované dizertační práci s názvem *Walter Xaver z Dietrichsteina (1664-1738). Střet duchovních a světských motivů v životě barokního aristokrata* věnuje Lenka Mařálková z Univerzity Pardubice.

²⁴⁵ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 200, koncept dopisu z 16. 10. 1665: „*[...] auff das, wan einer von ihnen stürbe, man nicht alle 3 Canonicaten auff einmahl verliehren thätte, so geschehen möchte, wan einen allein alle 3 cedirt würden [...]*“

²⁴⁶ Tamtéž: „*[...] die Jesuiter solche selbstn suggerirn, vnd hetten zu Weg zu bringen, damit Sie diesen Schadn, so sie vnserm Hauß thun, in etwaß wieder ersezen, vnd werdñ villeicht wohl Exempel sein, das dergleichen Kindern Canonicaten gegeben worden seindt [...]*“

²⁴⁷ Tamtéž: „*[...] Andertens würde vnserm H[errn] br[udern] mit gutter Manier zu representiren sein, die grose liebe Sorgfalt, so wier weg[en] seines nuzen getrag[en] auch die Vncosten, die wier vngeachtet der schwern Zeiten, also willig für Ihne hergeschossen [...]*“

²⁴⁸ Tak učinil například zmiňovaný Václav Libštejnský z Kolovrat, který se svého majetku zřekl ve prospěch české jezuitské provincie, srov. KOLÁČEK, Josef: *Václav Kolowrat*, s. 6-15.

Filip Zikmund by pak obdržel svůj dědický podíl, Seim svůj recompens a zbytek by byl věnován jezuitskému řádu,²⁴⁹ Františku Antonínovi by pak po smrti matky připadla jemu náležející část dědictví z matčiny strany.²⁵⁰

Na konci dopisu kníže zmínil ještě názor Františkovy matky Žofie Anežky²⁵¹ (která už o věci byla také informována), že by měl mladý hrabě teologii dostudovat ještě před vstupem do stavu duchovního (snad kdyby ještě přehodnotil své rozhodnutí), což se také stalo.²⁵² Dále apeluje na to, že vše je nutno vyřešit ještě předtím, než jeho bratr skutečně vstoupí do řádu, protože pak již bude pozdě. Toto jeho přání nicméně zůstalo nesplněno, neboť záležitosti s kanonikáty se táhly ještě poměrně dlouhou dobu a František na ně rezignoval až v roce 1668.²⁵³ V úplném závěru pak Seim obdržel rozkaz – kníže očekával na svůj dopis hraběti odpověď a zejména chce vědět, co ho k jeho rozhodnutí vedlo – zda se jedná o jeho horlivost, nebo o pravý opak.²⁵⁴

Než se podíváme blíže na to, co František Antonín i Seim uvedli jako odpověď na tuto palčivou otázku, představme si blíže již zmíněný koncept dopisu knížete bratrovi, který Ferdinand pro Františka Antonína přiložil k právě představenému listu. Kníže se totiž nebál hrát na city. Začínal s nepochopením a argumenty, že jeho bratr má přeci rozhojnit řady světského kléru, kde jej může čekat zajímavá kariéra, zatímco v prostředí řádu pro něj bude mnohem náročnější dosáhnout na vyšší příčky v rámci řádové hierarchie, než v případě (téměř) šlechtické domény kanonikátů s možnými vyhlídkami na post biskupa,²⁵⁵ což byl mimochodem kariérní postup Františkova

---

²⁴⁹ Který, jak poznamenává kníže (v posléze přeškrtnuté pasáži), si určitě bude chtít nárokovat své. Tamtéž: „[...] vnd das übrige der Religion, weil solche doch das Ihrige auch haben/praetendiren/begehren wierdt [...]“

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Žofie Anežka z Ditrichštejna, roz. hraběnka z Mansfeldu (4. 11. 1619 - 20. 1. 1677). Manželství bylo uzavřeno 4. 12. 1640, necelých osm měsíců po smrti Maxmiliánovy první manželky Anny Marie, roz. princezny z Liechtenštejnu (7. 12. 1597 - 26. 4. 1640). Její otec i bratr zastávali v císařské armádě vysoké vojenské hodnosti. I jako nevlastní matka se neváhala přimluvit u významných šlechticů za mladého knížete, například za získání úřadu hofmistra císařovny. Zachovala se také rozsáhlá korespondence, kterou spolu vedli, během Ferdinandova působení ve funkci moravského hejtmana jej zpravovala o dění na vídeňském dvoře. Více např. SMÍŠEK, Rostislav: *Císařský dvůr*, s. 209, 273, 327-328, 332, 400, 412, 539.

²⁵² František Antonín měl obhajobu 10. 4. 1666 a hned dne následujícího byl vysvěcen na kněze.

²⁵³ HERSCHE, Peter: *Die deutschen Domkapitel*, s. 153, 158.

²⁵⁴ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 201: „Verlang[e] also auff diesen Briefff eine Antwort, absonderlich aber zu vernehmen, waß Ihme den zu dieser Resolution bewag, ob es aus Eiffer od[er] einigen Disgusto geschehen.“

²⁵⁵ Tamtéž, fol. 211, koncept listu: „[...] kan einmhal in meiner gewissen anders nit finden, alß daß der h[err] bruder in den weltlich geistlichen standt, welchen derselbe also mature eligirt hatt, gott dem almechtigen ahngenehmere dienste praestiren würde können, vmb ob man zwar große gefehr vormhalen wirdt, so seindt doch solche leichtlich zu vermitteln, vnd ist daß meritum vmb so viel größer,

římského souputníka Viléma Leslie i mnoha dalších aristokratů.²⁵⁶ Poté pokračoval formulacemi, jak jej doslova „*bolí, že všechna snaha, píle a starost, kterou panu bratrovi věrně věnoval, přijde vniveč*“ a že „*svým vlastním odtrhával od úst, v naději, že on [František Antonín] v budoucnu to samé s díky nazpět prokáže jeho ubohým dětem, které (neboť všichni jsme smrtelní) by v něm měly svého otce a zástupce, což byla dosud i jeho [knížete] velká útěcha, neboť má čtyři syny a další je na cestě.*“²⁵⁷ Kromě toho konstatoval, že takto budou kanonikáty v podstatě „*pryč z domu*“, protože pro nejstaršího syna nejsou určeny, další jsou malí a Filip Zikmund o duchovní stav nejeví zájem vůbec. Vzpomenuta je i památka jejich otce,²⁵⁸ a to v souvislosti s financemi, které nastřádal svou věrnou dvorskou službou u císařů Ferdinanda II. a Ferdinanda III., jež František Antonín zdědil a které nyní z Ferdinandova pohledu zmizely v nenávratnu.²⁵⁹ Kníže tak promyšleně využil z dobového úhlu pohledu velmi oprávněné a pádné argumenty – zdůraznění vlastní péče jakožto hlavy rodiny o její blaho, bratrovu zodpovědnost k budoucím generacím, ale také k památce zesnulého otce. Svým rozhodnutím se tedy František podle hlavy rodu dopustí jakési zrady v obou směrech rodinné kontinuity.

Stranou událostí nezůstávala samozřejmě ani Františkova matka Žofie Anežka, které František Antonín také poslal list (o něm bude ještě řeč), ve kterém ji seznamoval se svou touhou po řádovém životě. Také ona měla z celého líčení pochybnosti, zda je jeho volání pravé. Dokonce o celé věci již mluvila i s Nicolausem Avancinem,²⁶⁰

---

welche verantwortung eben in einer Religion nit auspleiben, weilen man denßelber doch weg[en] seiner meriten oder auß politica zur einem Rectore[n] oder Provincial machen würde, wobey meines erachtens größere difficulteten vorfallen alß einem Canonicum auch mit der Zeit einem bischoffen abzugeben.“

²⁵⁶ Šlechta z českých zemí v 17. století vyhledávala v tomto směru kapituly jak domácí, tak zahraniční, zejména Pasov, Salcburk či Vratislav, také obsazení olomoucké kapituly mělo poměrně mezinárodní charakter. Zahraničními kapitulami ostatně prošla i velká část pražských arcibiskupů (Jan Vilém Libštejnský z Kolovrat, Jan Bedřich z Valdštejna, Jan Josef Breuner aj.). Nástin situace 17. století a celou řadu šlechticů, kteří profitovali z tohoto „provázaného systému příležitostí“, jak trefně charakterizuje Petr Maťa, lze nalézt v MAŤA, Petr: Svět české aristokracie, s. 490-507.

²⁵⁷ Nicméně už za týden se ukázalo, že je to dcera – Ferdinandova manželka porodila 22. 10. 1665 své sedmé dítě – Františku, která bohužel ještě téhož dne zemřela.

²⁵⁸ Maxmilián z Ditrichštejna (1596-1655) prošel dlouhou a zajímavou dvorskou kariérou, v níž vystřídal různé funkce – byl postupně komořím, nejvyšším hofmistrem, ministrem a tajným radou, srov. R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 77-95.

²⁵⁹ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 211, koncept listu: „*Ich geschweige, daß die m/50 f. welche vnßer her Vatter durch so langwirige vnd kostbarer hoffdiensten erworben vnd den herrn brudern per testamentum verlaßen, aus dem hauß getragen werden solen.*“

²⁶⁰ Nicolaus von Avancini (1611-1686), významný jezuita, rektor několika kolejí, budoucí český provinciál a jeden z nejdůležitějších jezuitských dramatiků, více např. FLEMMING, Willi: *Avancinu Nicolaus*, in: *Neue Deutsche Biographie* 1 (1953), s. 464, dostupné na <http://www.deutschebiographie.de/pnd100019382.html> [cit. 6. 5. 2016].

rektorem vídeňské jezuitské koleje, který se za Františka zřejmě horlivě přimlouval, neboť „*hovořil tak zapáleně, že jsem byla příliš slabá mu odporovat.*“²⁶¹ Matka se domnívala, že synovo domnělé volání je spíše jeho iluzí, živenou těmi, jimž jediným se dosud svěřil – a to právě jezuitům, s nimiž se stýkal (ať už v Collegiu Romanu nebo soukromě) a kteří nemají pražádný zájem o osud jejich rodu.²⁶² Navrhovala proto, aby celou věc prověřil ještě někdo další, načež knížeti doporučila kontaktovat jednoho karmelitána, který momentálně pobýval v Římě, aby s Františkem pohovořil a zjistil, co a jak.²⁶³

Podívejme se nyní, jaké informace knížeti o nastalé situaci plynuly od Seima. Ještě dříve, než k hofmistrovi vůbec dorazil Ferdinandův dopis s žádostí o vysvětlení, Seim knížeti shodou okolností pouhý den po odeslání onoho listu (tedy 17. října) poslal vskutku objektivní zprávu, a sice, že „*nemůže skrývat své velké podezření, jež pojal u pana hraběte Františka Antonína, u něhož cítí, že projevuje náklonnost ke vstupu do Tovaryšstva Ježíšova.*“²⁶⁴ Vzápětí hned uvádí několik bodů, na základě kterých tak usuzuje.²⁶⁵ Zaprvé si František už delší dobu potajmu čte nejrůznější náboženskou literaturu převážně jezuitské produkce, například dílo vlámského jezuita a morálníhoho

²⁶¹ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 202, dopis matky knížeti ze 17. 10. 1665: „[...] den P. Avancin aber (welcher heut warn ist, vnd so reitzig hat discurt, das ich were zu schwach gewessen, solches zu wid[er]legen) hab ich diese Antwort geben [...]“

²⁶² Tamtéž: „[...] noch kein Beruff heißen, sondern ein lautere Einbildung [...] vnd daßelbige hab er mit nimandt anderen erwaagen, als mit dem einigen, denen des Interessae vnsers Haus gantz nichts bekandt [...]“

²⁶³ Tamtéž: „[...] ohne Maßgebung were mein Meihnung, E L solte dem Pater Alexandter Carmeliter schreiben, welcher ietz zu Rom, damit er ihm beobiret vnd mit ihm redtet, ob es ein rechter Beruff ist.“

²⁶⁴ Tamtéž, fol. 190, Seimův dopis z 16. 10. 1665: „[...] soll ich aus vnderthänigsten gehorsamb mein grossen Argwohn nit pergen, so ich vber den H[errn] Grau Franz Antony schöpffe, als wolt Er einige Inclination in die Societet zugehen, verspüren lassen.“

²⁶⁵ Tamtéž: „1° liest er von geraumer Zeit hero Lessium de Vita aeterna wie auch ein anderen Auctorem de differentia Status Religiosorum, a Saeculari in so groser Geheimb, daß ich schwer dahinder kommen können. 2° Ist sein gröste Frewd mit denen PP zu conversiren, welches auch offit in grosses Geheimb geschieht. 3° tens seint seine Discursen mehrern theils zum Lob der Societet gericht, dawider mann daß geringste nit sagen dörff. 4° meld Er in zweyen Schreiben an die fürstin Muter, Er hoffet, sie werde seine Bit in gedenck sein, vnd absonderlich in einen dritten Brieff, Er befinde sich sehr wohl, werde sich aber noch besser befinden, wann ihm die Fürstin sein bit gewehren wollte. 5. bericht mich H[err] Baron Rindsmaul, daß Er von Graz aus schreiben empfangen, worinnen Meldung geschieht, daß H[err] Grau Franz Antony in die Societet gehen werde, welches Geschrey von denen PP villeicht mit Vleiß spargiret wird, auff daß Ewer fürst. dadurch Anlaß nehmen, zum ersten davon Andtung zuthuen. 6° thuet er sich nichts zur Abriß rüsten, vnd hat sich ernstlich vermercken lassen, daß ihm zu nichts in dieser Welt gelüst, worinn ihn villeicht daß Exempel deß herrn Grauen Slawata Carmelitaner vnd H[errn] Grauen von Althan, zweyer Marchesen Durazzo vnd anderer Cavalliren, so in kurzer Zeit Jesuiter worden, stercken möcht. 7° so vnderlassen die PP auch selbsten nicht ihme mit freündlichen Liebkosen an die Hand zugeben, haben ihn vor etlich Monathen in Congregatione Nobilium, worinn sich alle Sonn- und Feyertäge viel Cardinales, hohe Magnaten zu versambeln pflegen, zu den ersten Assistenten erkiest, welche Ehr von denen welschen hoch geschetzt wird.“

teologa Leonarda Lessia²⁶⁶ *De perfectionibus moribusque divinis*, a kromě toho velmi hojně (a často rovněž tajně) vede s jezuitou diskuse. Velmi zhusta pak v rozhovorech píše ódy na Tovaryšstvo, a to takovým způsobem, že „proti tomu člověk nesmí ani v nejmenším nic říct.“ Dále napsal matce dopis, v němž ji prosí o splnění svého přání. Kromě toho dostal Seim – zcela v duchu hesla „pod svícem je největší tma“ – zprávu od barona Rindsmaula, že Štýrským Hradcem (!) jdou řeči o tom, že se mladý hrabě Ditrichštejn chystá vstoupit do jezuitského řádu, což podle něj živí i sami jezuiti. Od těch v poslední době také František Antonín požívá zvláštní přízně – o nedělích a svátcích se účastní pravidelných setkání, na nichž se pohybují i významní kardinálové a vysoce postavení členové řádu. A konečně – a tím nás Seim vlastně vede k přemýšlení o tom, co mohlo ovlivnit Františkovo rozhodnutí – se zdá, že „netouží po ničem z tohoto světa“ a že ho v tomto nejspíše posilují i některé nedávné případy šlechticů, kteří vstoupili na základě vlastních vnitřních pohnutek do řádu. Seim zde jmenuje „pana Slavatu karmelitána²⁶⁷ a pana hraběte Althanna,²⁶⁸ dva markýzy Durazzo a jiné kavalíry, kteří se v nedávné době stali jezuitou.“ Odhlédněme nyní od toho, že Seim tyto případy zmínil možná i proto, aby před knížetem obhájl sám sebe a svým způsobem vlastní selhání v roli hofmistra a ukázal, že tohle se prostě „stává i v lepších rodinách“. Mohl se u nich František Antonín skutečně inspirovat?

V první řadě je nutné si uvědomit, že jakožto student teologie na jezuitském Collegiu Romanu byl v každodenním kontaktu s tímto prostředím, se spiritualitou tohoto řádu. Během svého pobytu měl možnost poznat obrovské množství lidí. Stranou ponechme audience a styky s kardinály a významnými vysoce postavenými hodnostáři,²⁶⁹ kteréžto socializační strategie byly považovány za klíčové zejména ze strany knížete a hofmistra. Zdá se totiž, že mladý hrabě (o jehož introvertním a melancholickém založení se Seim zmiňuje) byl hlouběji osloven spíše jinými setkáními, a to s osobnostmi z prostředí jezuitského řádu.²⁷⁰ Kromě těchto aktivit a možných podnětů ze samotného studia František pochopitelně nežil ve vzduchoprázdnu a nejspíš k jeho uším dolehly zprávy o osudech výše zmíněných

---

²⁶⁶ Jinak též Lennaert Leys (1554-1623), vlámský morální teolog, jeho nejznámějším dílem je *De Iustitia et Iure* (1605), ale i další tituly byly ve své době velmi úspěšné.

²⁶⁷ Jan Karel Jáchym Slavata z Chlumu a Košumberka (1641-1712), syn Jáchyma Oldřicha Slavaty z Chlumu a Košumberka (1606-1645).

²⁶⁸ Snad se jedná o Michaela Adama hraběte z Althannu (1629-1645), který se rovněž stal jezuitou.

²⁶⁹ Jichž bylo pozeňnaně, srov. ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 42-51.

²⁷⁰ Zajímavé jsou styky našeho trojlístku s tehdejší vědeckou kapacitou, Athanasiem Kircherem (1602-1680), který v té době působil na Collegiu Romanu a našim mladým hrabatům dokonce dedikoval svůj astronomický spis *Fisiologia Nuova della Natura delle Comete* (1664), srov. tamtéž, s. 57-58.

šlechticů, o nichž píše Seim. Mladý Ditrichštejn se na ně sice nikde explicitně neodvolává, nelze však vyloučit, že tyto (zřejmě poměrně neobvyklé?) případy mohly mít nějaký vliv na jeho myšlenkové pochody.

Poměrně známý je příběh již zmíněného „*pana Slavaty karmelitána*“, tedy Jana Karla Jáchyma Slavaty, posledního mužského člena této šlechtické rodiny, který se později stal generálem řádu. Seimova drobná zmínka v korespondenci každopádně ukazuje, že jeho neobvyklý krok, tedy vstup do karmelitánského řádu, byl nápadnou událostí, jež byla současníky (nota bene v církevním prostředí) vnímána a reflektována. Jan Karel Jáchym navíc složil věčné sliby 12. července roku 1663 v Římě, tedy v době Františkova pobytu, je tak téměř jisté, že mladý Ditrichštejn o kroku svého krajana věděl. A konečně, jak již bylo zmíněno, velkým příkladem mohli být přímo „otcové zakladatelé“ Tovaryšstva Ježíšova a světci (nebo v té době teprve blahoslavení), kteří vzešli z jeho řad a rovněž pocházeli z urozených rodin španělského a italského prostředí – Ignác z Loyoly, František Xaverský, Alois Gonzaga František Borgia či mladickým zápalem ispirující Stanislav Kostka.

To vše jsou tedy vlivy, které v mladém hraběti nějakým způsobem mohly (byť nevyřčeně či nevědomě) rezonovat. Odhalovat v plné šíři motivaci šlechticů ke vstupu do řádu je, jak ostatně podotýká dosavadní bádání, věc ošidná a vzhledem k časté absenci pramenů a poli relativně neoranému obvykle nereálná. Roli zde hrála soukromá zbožnost jedince, ale také formace řádu, na jehož školách mladí aristokraté studovali.²⁷¹ V případě Františka Antonína však máme štěstí, neboť můžeme alespoň částečně nahlédnout do jeho myšlenkového světa. Pojdme se nyní podívat, jak on sám popisoval a obhajoval své rozhodnutí vzdát se doposud vytyčené cesty a vstoupit do dynamicky se rozvíjejícího řádu, jakým v této době Tovaryšstvo Ježíšovo bylo. Následně si také představíme, co se v oněch týdnech v Římě dělo ze Seimova pohledu.

Jak již bylo řečeno, v září se František Antonín rozhodl svěřit své přání stát se jezuitou, které již zřejmě dříve konzultoval se svými známými z tohoto řádu, svému bratrovi a matce. V dopisu matce se s tím lidově řečeno „nepáře“, a bez dlouhých oklik jde rovnou k věci. Doufá, že matka „*neodmítne jeho prostou touhu, totiž dát mu svolení*

---

²⁷¹ Kromě osobní zbožnosti mohl být zvláště u méně majetných rodin přítomný i sociální aspekt, který však u skutečně majetných aristokratů zřejmě pozbýval významu, ti však tvořili spíše výjimky, srov. MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, s. 511-513.

ke vstupu do *Tovaryšstva Ježíšova*.²⁷² Vzápětí ji ujišťuje, že nejde o rozhodnutí nijak unáhlené, že podobné myšlenky přicházely již v loňském roce. Pak se sice soustředil na svou zamýšlenou cestu do Španělska, nicméně opět se ozvala jeho touha po „*duchovním stavu*“.²⁷³ Následuje klíčová pasáž dopisu – František Antonín tak dlouho přemítal a podroboval toto své přání rozvahám a zkoumání, až se „*dnes, při Svátku jizev sv. Františka*“²⁷⁴ *při svatém přijímání pevně rozhodl vstoupit v tento stav, vidouce, že by cesta do Španělska nebyla k ničemu platná*“ a prosí matku o přimluvu u knížete.²⁷⁵ Není divu, že pokud hrabě pojal své rozhodnutí v pohnuté chvíli spirituálního zážitku a hned spontánně ještě téhož dne napsal matce o svém „pevném rozhodnutí“, byla adresátka při čtení dopisu poněkud na pochybách, jestli se nejedná o krátkodobý rozmar, jak jsme již četli výše. František Antonín ji vzápětí nicméně ujistil (zřejmě tak trochu předpokládal, co si jeho rodina bude myslet), že se jedná čistě o jeho rozhodnutí, do kterého nebyl nějakým způsobem jezuita vmanipulován.²⁷⁶ Čtyřicetiletý mladík chtěl také o sobě evidentně rozhodovat sám nebo být minimálně vnímán jako dospělý člověk s vlastní vůlí, tedy že „*už není žádné dítě*“ – v tomto smyslu napsal jak matce,²⁷⁷ tak o týden později knížeti, kde se rozepsal ještě více – „*Vaše milost nemusí mít obav, že bych o tom snad dosti nepřemýšlel, již nejsem chlapec, rozumím, co je dobré co zlé.*“²⁷⁸

František Antonín své rozhodnutí podle vlastních slov probíral se svým zpovědníkem, oním jezuitou Vavřincem Kohlerem, který byl v kontaktu s knížetem a kterého známe od počátku cesty jako pomocníka a rádce, jenž našim cestovatelům pomáhal zorientovat se v římském prostředí a figuroval v korespondenci také co se

²⁷² MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, dopis matce z 11. 9. 1665: „[...] *wollen mir dieses mein billiges Begehren nit abschlagen, nemblich mir Erlaubnuß zu geben in die Societet Jesu zu gehen.*“

²⁷³ Tamtéž: „[...] *Ich habe schon vor ein Jahr ein Gedencken von der Societet gehabt, welcher mir zwar etwaß wieder vergangen, aber gleich das wiederumb eine Affection bekommen zu den religioßen Standt [...]*“

²⁷⁴ Díky tomu můžeme dopis matce datovat k 11. 9. 1665.

²⁷⁵ Tamtéž: „[...] *welcher Ich so lang examinirt, biß daß Ich mir heut ahn Fest der Stigmaten des heyl. Francisci bey der heyl[igen] Communion krefftig vorgehommen, dießen Standt ahnzunehmen, siehe also, daß diße Reiß in Spanien mir vor nichts tauglich würde sein, deßweg[en] bitte Ew[re] fürst[liche] gn[a]d[e], geruhen diese Reiß bey den Fürsten, (welchen Ich auch schreibe) verhindern [...]*“

²⁷⁶ Tamtéž: „[...] *daß kan Ich Ew[re] fürst[liche] Gnad[e] mit wahrheit sagen, daß Ich der Erste gewesen, ders den Jesuitem proponirt hatt, vnd kein Jesuiter nichts daruon mit mir geredet.*“

²⁷⁷ Tamtéž: „[...] *bitte also Euer fürst[lichen] Gnad[en] vnderthenigst sich nit zur betrüben, sonder gedencken, daß Ich nunmehr kein Kindt [...]*“

²⁷⁸ Tamtéž, fol. 204, dopis knížeti z 18. září 1665: „[...] *V[ostra] E[ccellenza] non abbia paura, che io forse non ci abbia pensato assai, perche io gia non sono piu ragazzo, intendo il bene et il male e non ce pericolo che io mi metti tutta la mia vita piu.*“

týče finančních záležitostí (vyplácení směnek).²⁷⁹ Podobně jako matku, i knížete František ujišťoval, že se jedná o jeho osobní touhu po zřejmě nejlepším vlastním sebeurčení – „*Necht' mi Vaše Excelence věří, že žádný jezuita o tom se mnou nemluvil, ale já jsem byl ten první, kdo s nimi o této věci hovořil, [...] vidím konečně, že není stavu vhodnějšího pro mou povahu a zdraví duše nežli stavu řádového.*“²⁸⁰

Vidíme tedy, že celá věc byla pro Františka Antonína poměrně silně emocionální záležitostí, k jejímuž rozuzlení zřejmě směřoval delší dobu, proto je možná poněkud překvapivé, že svého hofmistra v tomto směru dosud naprosto ponechal stranou a nic s ním nekonzultoval. Hofmistra, s nímž trávil v podstatě každý den a jenž byl zodpovědný za vše, co se hraběte týkalo, bychom možná po třech letech pobytu v Římě pokládali za osobu Františkovi nějakým způsobem blízkou. Ostatně Seimova dosavadní korespondence vždy naznačovala, že spolu měli dobrý vztah – hofmistr si na něj nikdy nestěžoval,²⁸¹ spíše jej chválil.²⁸² Na druhou stranu je třeba stále myslet na to, že hofmistr byl v podstatě zástupcem otcovské/poručnické autority, a i když se samozřejmě snažil najít rovnováhu ve vztahu ke svému svěřenci a zároveň k jeho otci (zde bratrovi), byl na každý pád přece jen vázán zodpovědností především k němu a jeho povinností bylo knížete o všem řádně informovat.²⁸³ František Antonín tak mohl zřejmě předpokládat, že by se jeho bratr o všem nejspíš dozvěděl dříve, než by si býval přál.

Zdá se tedy, že se v této době vztah Seima a mladého Ditrichštejna zkomplikoval a byl dosti formální. S nadsázkou se dá říct, že Seim byl vlastně ten poslední, komu své rozhodnutí František Antonín explicitně oznámil. Pěkně o tom všem vypovídá Seimův list z 24. října, tedy o týden mladší než výše analyzovaný dopis. Hofmistr v něm napsal, že svého svěřence dále bedlivě pozoroval a nemá

---

²⁷⁹ ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta*, s. 54-56.

²⁸⁰ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 204, dopis knížeti z 18. 9. 1665: „*V[ostra] E[ccelenza] mi creda che nissun Giesuita mi ha parlato manzi, ma io son stato il primo, chi ha conferito questo negozio con loro e dopo aure ben pensato lo stato mio nel quale douesse stare non facendomi religioso, vedo finalme[n]te non essere stato piu proportionato per la mia natura et salute dell' anima mia che quello de' religiosi.*“

²⁸¹ S čímž měli občas potíže jiní hofmistři, které trápila zejména neposlušnost jejich svěřenců, bujně chování, nemístné utrácení či nechuť ke studiu, srov. příklady v KUBEŠ, Jiří: *Náročné dospívání urozených*, s. -176.

²⁸² Například v dopise ze 7. 2. 1665, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, kart. 359, fol. 311: „*Herentgegn H[err] Grau Franz Antonii dem andern ein Studiis und Tugente nichts bevorgebent, aller Sachen wohl ergründent, aus angeborner Sanftmuth alles Passion lasset und sich als ein sinnreicher Cavallier verhalten thuet, ausser daß er zuweiln schwermüthige Gedancken verspüren lasset.*“

²⁸³ Podrobněji se rozbořem funkce hofmistra a toho, co se od jeho role očekávalo, zabývá např. KUBEŠ, Jiří: *Náročné dospívání urozených*, s. 232-263.

pochyb o tom, že ve svém posledním listu už informoval matku (což už kníže v té době samozřejmě věděl taky).²⁸⁴ Protože mu to nedalo, zastavil se za paterem Kohlerem (jak již víme, Františkovým zpovědníkem) a trochu se – v rámci možností – nenápadně vyptával, ale nic se nedozvěděl. Nechme opět promluvit přímo „špiona“ Seima (který, jak nasvědčuje následující pasáž, snad musel bez skrupulí poslouchat za dveřmi) – Vavřinec Kohler sice „*na sobě nedal nic znát, ale brzy potom za ním byl pan hrabě a při jeho návratu domů jsem si všiml, jak po mně hodil ostrý pohled, nicméně o ničem se nezmínil, kromě toho, že komorníkovi řekl, odkud že má hofmistr tu novinu, že by měl chtít vstoupit do Tovaryšstva, kdo jemu, komorníkovi, dovolil otevřít jeho psací stůl a podívat se, co tam má schováno za knihy, což mu komorník vylouval, takže hrabě na to už nic neučinil, načež jsem přišel a dělal, jako bych o ničem nevěděl.*“²⁸⁵

Seim tedy v této situaci knížeti doporučil, podobně jako v dopise z předchozího týdne, aby svého bratra poslal co nejdřív buď domů (což, jak přiznává, by se mohlo „*jevit trochu násilně*“), nebo do Paříže studovat přes zimu francouzštinu, a tak jej dostal pryč z vlivu jezuitů. Madrid by – vzhledem k nedávnému skonu krále Filipa IV.²⁸⁶ a komplikované situaci – momentálně nedoporučoval.²⁸⁷

Seim tedy také evidentně považoval za důležité, aby hrabě František Antonín ještě v klidu a bez vnějších vlivů zvážil své rozhodnutí. V dalším dopise z následujícího týdne dokonce navrhoval jakousi lest, aby se naoko vydali na plánovanou cestu do Španělska, ovšem později aby jim kníže poslal příkaz vyrazit se na nějakou dobu na studia do Paříže, aby aspoň na čas zmátli jezuity a hrabě tak byl

---

²⁸⁴ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, kart. 359, fol. 192-193, Seimův dopis z 24. 10. 1665: „*Vber besorgt Resolution deß herrn Grauen Franz Antonii hab ich diese Wochen durch weitere Obsicht genommen, vnd bin gleichsamb auff die Grund der Warheit kommen, also daß sich dass daran keinen Zweifel hab, dann H[err] Grau meldt in iüngsten an die fürstin Mutter mit voriger Post [...]*“

²⁸⁵ Tamtéž: „*Worauß P. Kohler sich zwar nicht vermercken lassen, als aber H[err] Grau bald hernach bey ihm gewesen, hab ich bey seiner Heimkunfft wargenommen, daß er mier ein scharpffen Anblick geben, aber nichtens sich verlauten lassen, ausser daß Er zu den Cammerdiener gesagt, woher der Hoffmeister die Zeitung hete, daß Er in die Societät gehen wolle, wer ihm, dem Cammerdiener, erlaubt seinen Schreibtisch zu öffnen vmb zu sehen, was Er für Bücher darinn verborgen halte, so ihm aber vom dem Cammerdiener ausgeredt worden, also daß H[err] Grau nichts mehr dauon anden thuet, ingleichen ich mich anstelle, als wann mier nichtß dauon bewußt were.*“

²⁸⁶ Filip IV. (1605-1665) zesnul 17. 9. v době stále nekončícího konfliktu s Portugalskem ve válce o jeho nezávislost, jeho následníkem byl teprve čtyřletý Karel (budoucí Karel II.), podrobněji např. KLÍMA, Jan: *Dějiny Portugalska*. Praha 2007, s. 195-201.

²⁸⁷ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1584, kart. 359, fol. 192-193, Seimův dopis z 24. 10. 1665: „*Zu erwegung solcher Vmbständen geruhen Ewr[e] fürst[liche] Gn[ade] mein vor 8 tagen in Vnderthenigkeit ohnmaß gebener Parere in Gnaden aufzunehmen vnd hoch erwehnten H[errn] Grauen endweder directe nach Hauß zuberueffen (so zwar etwaß violent scheinen möchte) oder von hinnen nach Paris gehen zulassen, auff daß ihm diesen Winther durch in Scientys Mathematicis, vnd Absonderung von denen Patribus einige Diversion gemacht werde, dann ich sehe nicht, daß ihme Madrid bey so trauriger Zeit abgelebten Königs gnugsamb divertiren könne [...]*“

nějakou dobu z dosahu jejich korespondence.²⁸⁸ Sám byl kanovníkem mikulovské kapituly sv. Václava, a tak možná i z osobního pohledu nedovedl pochopit Františkovy pohnutky. Kromě toho se zdá, že čím více mladý hrabě jezuity obdivoval, tím více jim Seim nemohl přijít na chuť. Kromě již řečeného o tom svědčí i jeho formulace z tohoto dopisu, kdy píše, že mají „*v domě každodenní návštěvy, ba přímo procesí jezuitů*“.²⁸⁹ Lze také spekulovat, že tyto „komplikace“ mohl brát jako jakési vlastní selhání, že v rámci své svěřené role nedovedl Františka Antonína lépe doprovázet a formovat tím „správným směrem“.

Taková tedy vládla nálada v pronajatém římském domě, kde Seim i jeho svěřenec František Antonín z Ditrichštejna netrpělivě očekávali odpověď knížete na jejich dopisy. Protože pošta v tomto ročním období putovala z Moravy do Říma obvykle něco okolo tří týdnů,²⁹⁰ byly listy knížete Ferdinanda (analyzované na počátku této kapitoly) doručeny 7. listopadu 1665. Jaká byla reakce jejich adresátů na obsažené informace a jak probíhal další vývoj událostí?

Zásadní dopis, kterým ještě jednou obhazuje před bratrem své rozhodnutí a jehož naléhavým tónem nám také poodhaluje část svého nitra a způsobu uvažování, sepsal František Antonín v reakci na zmíněný Ferdinandův list z 16. října hned v den jeho doručení, tedy 7. listopadu roku 1665. Z tohoto důvodu se budeme věnovat jeho obsahu podrobněji, než posléze zbytku korespondence. František hned v úvodu vyjadřuje přesvědčení, že bratr určitě vyhoví jeho přání a že nebude proti Božímu volání.²⁹¹ O něco později dodává, že protivit se Boží vůli a klášť překážky jejímu naplnění přeci není správné a že rodina už i tak byla obdařena mnohými dobrodiními.²⁹²

---

²⁸⁸ Tamtéž, fol. 188-189, Seimův dopis z 31. 10. 1665: „[...] *in Erwegung, gegen dero H[err] Grau sich nichtens erclären thuet, mit ihme Dissimulation zuhaben, als wann Ewr[e] F[ürstliche] Gn[ade] dauon keine Wissenschaft trügen, dahingegen auff beorderte Rais zudringen, vnderwegs aber neue Ordre auff Lyon abgehen zulassen, auff daß wier in etlich Monath lang nach Paris gehen möchten, dieses zwar vmb Vrsach willen, auff daß PP der Sachen vnwissent mit ihren Correpospondenzn nit sobald verbirgen können.*“

²⁸⁹ Tamtéž: „[...] *dessen Resolution will mier ie länger, ie mehr verdächtig werden, denn wir haben tägliche Visiten, vielmehr Procession der Jesuiten im Hauß.*“

²⁹⁰ Jak nám napovídají občas uváděná prezentační data přijatých Seimových listů.

²⁹¹ Tamtéž, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 147-148: „[...] *io pero (che sempre ho esperto gran conformita dalla volonta di VE con quella di Dio) credo di potermi certo promettere, che VE ancora questa volta non sara contraria alla vocazione Divine.*“

²⁹² Tamtéž: „[...] *di metter un ostacolo alla volonta di Dio, la onda tenarci grandenarle, che non insieme la larga mano di Dio (che fui ora con guardissima liberalita di tanti beneficii la nostra famiglia arrichi) fussa alquanto trattenuta.*“

Kníže rozhodně nemá věřit tomu, že nejde o zralé rozhodnutí, naopak, František o tomto kroku přemýšlel už více než rok, ale věděl, že by u Ferdinanda před dokončením trienia nikdy nedosáhl svolení.²⁹³ Je přesvědčen, že ví o řeholním životě a jeho náročných stránkách dost, aby se mohl dobře rozhodnout,²⁹⁴ a co se týče jeho povahy, není naopak „*nic, čeho by se bál více, než složitých zákulisních jednání a velkých setkání, má rád svou skromnou samotu a svobodnou konverzaci, kterou tolik nachází právě v řeholním životě*“.²⁹⁵

Nechce se stát jezuitou, aby dosáhl významných postů. Vést případně komunitu několika řeholníků navíc pro Františka znamená něco naprosto jiného, než vést církve (například jako biskup), využívat dle něj často bezohledně církevních obročí, mít stále otevřené oči před neustálými hrozbami a intrikami.²⁹⁶ František Antonín nepopírá, že i v řadách světského kléru lze vykonat mnoho dobrého, jen to prostě „není nic pro něj“. Ví, že řeholní stav, který si zvolil, je pro jeho povahu vhodnější a snáze jej přiblíží k Bohu. Ostatně – a tady se opět dostáváme k již projednávané otázce možných vlivů a inspiračních zdrojů – „*tolik svatých opustilo světský církevní stav, aby mohli vstoupit do stavu řeholního*“.²⁹⁷

Nechce podřizovat své zdraví a svou duši „*nejistému užitku pro rodinu*“ a věří, že Bůh knížete zachová po dlouhá léta, aby se mohl dostatečně postarat o své synky.²⁹⁸ Je si velmi vědom výdajů, které pro něj kníže učinil, a nikdy mu za to nepřestane být vděčný, ale „*nevěří, že si tím lze koupit jeho svobodu*“.²⁹⁹(!) Navíc František věří, že kanonikáty jistě zůstanou v rodině (kdyby věděl, jak se v tomto mýlí), poněvadž si je během noviciátu zatím ponechá a za tu dobu se jistě podaří získat dispens pro malého Leopolda Ignáce nebo pro kohokoliv jiného, koho kníže určí, aby se v jeho prospěch

---

²⁹³ Tamtéž: „*Non creda VE che questo mio pensiero sia poco maturo, Diol o sa, che di questa cosa pensai un'anno fa [...]*“.

²⁹⁴ Tamtéž: „*In quanto poi alla mia complessione sono certo, che questo istituto non ma fara niente contrario, imperoche dopo essermi far'informato dalle difficolte corporali che sono in questa religione*“.

²⁹⁵ Tamtéž: „*Toccante la costituzione dellla mia anima niente piu temo che negozii implicati e consei exposi, amo ma modesta solitudine e libera conversazione il che nella religione massimamente trovo*“.

²⁹⁶ Tamtéž: „*[...] lascio che sia grande la differenza tra il governara alcuni religiosi, e governano una chiesa, usare con gran risgardo i beni Ecclesiastici, stare sempre con gli occhi aperti per li imminenti pericoli fratante occasioni del mondo [...]*“

²⁹⁷ Tamtéž: „*[...] che non mancino occassioni anche nel stato Ecclesiastico di fare gran bene non nego. Ma io ancora, che lo stato che io piglio, sia piu sicuro, alla mia natura piu proportionato, e piu accetto appresso Iddio, vedandosi che tanti Santi lacianno lo stato Ecclesiastico pigliando quello da religiosi*“.

²⁹⁸ Tamtéž: „*[...] alla utilita incerta a meno (sia lodato Iddio) necessaria della famiglia, percioche chi aura dubbio della Divina pregia, ch' Iddio non conservara VE molti anni par consolazione da'suoi signori figliuoli [...]*“

²⁹⁹ Tamtéž: „*[...] la spesa per me fatte conosco, e ne restaro sempre gratissimo, ma non credo, che con questa sia comprata la mia liberta*“.

František kanonikátů vzdal.³⁰⁰ A konečně, stále mu zůstává část dědictví, s níž může nakládat podle libosti.³⁰¹ V závěru tedy prosí knížete o moudré rozvážení celé věci.³⁰² Vidíme tedy, že jinde zjevně mírný a introvertní František dovedl nasadit i ostřejší tón a kromě jiných argumentů se také dožadoval svého práva na svobodné nakládání s vlastním životem. Mnohem střízlivější a kratší dopis, s podobnou prosbou o vyslyšení jeho touhy, pak bratrovi poslal o týden později v reakci na jeho nedochovaný dopis z 23. října.³⁰³

Ani Seim nezůstal s korespondencí pozadu. Ve své odpovědi, taktéž ze 7. listopadu, píše, že dopis od knížete, který si Seim předtím samozřejmě přečetl, František „*otevřel s roztřesenýma rukama, i když přede mnou nedal na sobě nic znát*“.³⁰⁴ Hofmistr si také vyčítal to, co mu v dopise vytkl kníže, že ho totiž neinformoval dříve. Také zdůrazňoval, aby se celá věc ještě dobře zvážila, protože taková volba je na celý život. Z jeho dopisu vysvítá, že od posledního dopisu s Františkem leccos diskutoval a probíral. Místy i Seim volí stejná slova, jako například když Františkovi říkal, kolik dobrých věcí může v církevním stavu vykonat, dle něj více, než v řeholi, a že by měl dbát na svou křehkou povahu. František je však ve svém rozhodnutí pevný.³⁰⁵ Jinak jej zprostředkovaně informoval o věcech, které František sám blíže rozvedl ve výše představeném listu.³⁰⁶ V dalším dopise knížete informoval, že celou věc probíral s kardinálem Colonnou, protektorem Germánie,

---

³⁰⁰ Tamtéž: „*Canonicati senza ogni dubbio resteranno alla famiglia, perche questi avanti due anni non rinuncio, cisa al fine del noviciato, onde allora o si potra aver una dispensa per il figl. Conte Leopoldo o tutti potra pigliare il mio fratello, sa solamente allora abbia volonta di riteneli quando li piglia, e coso che dipoi non gli piacasso piu questo stato, li potrabbee sempre risegnare a chi VE comandaratte.*“

³⁰¹ Tamtéž: „*[...] benche anche di questo a poco che tenere, io sempre auro la liberta di disporre a piacera mio della mia eredità, e non mi scordaro de'miei paranti sa sera necessario.*“

³⁰² Tamtéž: „*Il quale tutto lascio alla prudentis.ma considerazione di VE.*“

³⁰³ Tamtéž, fol. 181-182, Františkův dopis knížeti z 13. listopadu 1665.

³⁰⁴ Tamtéž, fol. 185-187, Seimův dopis knížeti ze 7. listopadu 1665: „*H[err] Grau Franz Antony hat den inschluß (so ich ihm verschlosener vbergeben) mit ziterenter amne gelesen, sich aber gegen mier nichtß vermercken lasen.*“

³⁰⁵ Tamtéž: „*[...] liessen ihn an dero fürst. zuneigung vnd brüderlich bisher beschehene vorsehung beweglich errindern, sollte der sachen besser nachdencken, dann hierann sein vnd deß hausses reputation gelegen, sein natur vnd complexion were zu zarth vnd zu schwach dergleichen difficultäten zubegeggen, die er nit gewohnt auszustehen. Er were in solchen stand, in welchen er vor Got vnd der Welt viel guetes, vnd noch mehrers als in der religion thuen könte. Er liesse sich bal ein resolution fassen, der mann sich darnach all sein lebenslang ohne remedio gerewen müste. Auff solche motiven, vnd waß noch andere mehr vorzutragen waren, andwortete H Grau Ewr F. Gn könten politica halbern nicht anders thuen, als sich renitent erzeigen. Er hete dem ganzen handel wohl nachgesonnen, draunte mit Gotes hülf, wie andere seines gleichen allen difficultäten, in der Religion zubegeggen, vnd obschon Ewr f. Gn vnd fürstin Muter hierein nit verwilligen vnd ihn villeicht abrueffen wollten, könt Er doch von solchen vorhaben nimer abstehen.*“

který vyjádřil kompliment, že s osobou Františka Antonína Tovaryšstvo získá novou ozdobu své společnosti.³⁰⁷ Jinak ovšem před Colonnou Seim prezentoval hlavně fakt, že pravému Božímu volání kníže bránit nebude, ale má obavy o Františkovo zdraví, a to jak po psychickou, tak fyzické stránce, neboť prý často churavěl, o motivech, které knížete asi zajímaly více, strategicky pomlčel.³⁰⁸ Zdá se, jako by se Seim snažil podle možností obrousit hrany celé situace a najít nějaké přijatelné řešení, jako když například navrhoval řešení, aby si alespoň František našel jinou řeholi, v níž by nebyl tak odloučen od rodiny a jejích zájmů, ovšem to se zdálo nereálné.³⁰⁹

V dopise z konce měsíce hofmistr knížete seznamoval s aktuální Františkovou představou o vstupu do řádu, kterou pojal po poradách s jezuitu. Do řádu chce vstoupit až krátce po Velikonocích. Nejprve dostuduje teologii a poté ještě před vstupem přijme kněžské svěcení. Jinak prý podle jeho informací jezuitu vlastně zase tak moc nezajímá, zda František obdrží bratrovo svolení.³¹⁰ V Seimových dopisech můžeme cítit rostoucí obapolnou nevraživost mezi ním a členy řádu – vyjadřuje se o nich ne zrovna lichotivě, myslí si, že ze situace chtějí získat peníze, je rád, že „*procesí jezuitů*“ v jejich domě už skončila. Jezuitu vinil z toho, že se (jako ve všech jiných záležitostech) i v této věci chovají nadřazeně a že kvůli jejich vlivu není s Františkem rozumná řeč, že u něj

³⁰⁷ Tamtéž, fol. 176-177, Seimův dopis knížeti z 14. listopadu: „*Vergangenen Sontag (war den 8ten dieß) bin ich bey den P. Assistente Germaniae gewest mit dem ich ein fast zweystündiges gespräch gehalten, vnd in substantia vorgetragen. [...] Erfrewte mich daß Er in beobachtung deß H[errn] Grauen rühmlicher qualiteten, der Societet ein solches Subiect zugewinnen vermeinte wovon sie grosse zierd zuerwarten hete.*“

³⁰⁸ Tamtéž: „*Benebenß ihn auch ich versichern könnte, das Ewr fürst[liche] Gn[aden] dieser vocation (soweit sie von Gott ist) aus angebornen eyffe zu desen Eyr, sich nit widersezen werden. [...] Alß hete in nahmen Ewr fürst[liche] G[naden] nich etlich puncten vorzuhalten, worüber reyffer consideration zuhaben, daß nemblich herr Grau Zarth dabey schwacher complexion, wannenhero fast iährlich einen fieber vnderworffen seye [...]*“

³⁰⁹ Tamtéž, fol. 185-187, Seimův dopis knížeti ze 7. listopadu 1665: „*Ewr f[ürstliche] Gn[aden] geruheten in bedencken zuzihen, daß wenn mann den herrn Grauen in seiner vocation lang auffzihen wollt, Er nit etwasn ein neue resolution fassen dörfte, vmb ein andern religion, wo mann dergleichen discretion nit zubrauchen, sondern irrequisito consensu parentum et amicorum de facto nur zu procediren pflegte (gestallten viel exepel mit denen H H Grauen Slawata, Sternberg vnd andern bey zu führen).*“

³¹⁰ Tamtéž, fol. 170-171, Seimův dopis knížeti z 28. listopadu 1666: „*[...] befind ich auff ferner nachforschung, daß die Patres des H Grauen resolution bis auff künfftige Ostern verschieben wollen, worauff H[err] Grau ingleichen sein ratung macht, vnd zwar aus volgenten motiven. 1° damit Er Studium Th[eo]l[o]g[i]cum in seculo endent, hernach pro scholis in societate nit mehr zu studiren habe. 2° auff daß Er Presbyteratum ante Religionis ingressum nehmen möge zumahl Er noch nit genugsam iahr hat selbigen für iez auch per dispensat[i]o[n]em zuerhalten, vnd dannoch vmb Ostern 13 monath (vber welche der Pabst nit weiters zu dispensiren pfleget) dispensam begeren mues. Hoffet dannenhero 3° auff solche weiß vieder difficulteten, die er sonst in der Societät zu vbertragen hette, vberhoben zuwerden. Ich könnte mier beynebens 4° die einbildung fasten, ob solches nit etwan aus gebührenten respect gegen Ewr F Gn geschehe, wann ich von gewiessen orth nit erfahren hete, daß P. Gloack deß H Grauen ingehaimster rath sich verlauten lasen, seine Superiores heten nichtß sonderlichs auff Ewr F[ürstlichen] Gn[aden] bewilligung zuwarten.*“

„*vsechno jde proti proudu*“.³¹¹ Na druhou stranu z jejich strany cítí „*velkou averzi*“, protože jej považují za toho, kdo se nejvíce snaží zmařit Františkův záměr.³¹² Seim se také začínal obávat, že se kanonikáty kvůli nízkému věku Ferdinandových synů možná nepodaří udržet.³¹³

V té době začínal František zjevně pevně věřit, že knížete definitivně přesvědčí a že se jeho přání v dobré obrátí nebo že do řádu stejně vstoupí stůj co stůj. Aniž by totiž měl konečný příslib knížete, obrátil se na něj začátkem prosince s prosbou, s níž se už svěřil krátce předtím matce, zda by před vstupem do noviciátu mohl přijmout kněžské svěcení, aby tak každý den mohl sloužit mši.³¹⁴

Také Františkova matka už se zdála být obměkčena jeho vytrvalými dopisy, v nichž ji informoval víceméně o všech výše zmíněných plánech, a to s „*tolika prosebnými slovy, že mu ze své strany dám své svolení*“.³¹⁵ Zároveň s celou věcí ale nejspíš nebyla příliš srovnaná – jednak nechtěla, aby se věc rozkřikla ve Vídni,³¹⁶ v druhém dopise dokonce vyjádřila přání, kéž by byl František býval nikdy nepřijal kanonikáty a dokonce ani nepoznal jezuity.³¹⁷

V dopise 10. prosince hofmistr Seim, kromě toho, že se ještě podle pokynů knížete přeci jen snažil přesvědčit Františka k cestě domů a řešil, co bude s jeho dědictvím, také konstatoval, že František je jezuitům „*plně oddán a hodlá ve studiu teologie pokračovat až do Velikonoc*“.³¹⁸ Ještě 17. prosince František Antonín litoval

---

³¹¹ Tamtéž, fol. 146, 149, Seimův dopis knížeti z 12. prosince 1665: „*Es ist nicht ohne massen Ewr f Gnd höchstvernünftig erracht haben, daß selbige von denen Patriby geshmidet worden, die sich hierinnen gleich wie in allen negotiis imperios verhalten, haben den herrn Grauen dermasen eingenommen, daß wenig mit Ihn zu handeln ist, dann alles bey ihm wider den stromb lauffet.*“

³¹² Tamtéž: „*Ich aber meines von ihnene grose auersion verspüren, dieweil Sie mich verdächtig haben, als wann ich zu hindertreibung deß H[errn] Grauen intention sehr bemühen thete.*“

³¹³ Tamtéž: „*Sonsten bin ich in gewisse erfahrung kommen, daß E[uer] F[ürstliche] Gn[aden] vorschlag wegen resignierung der Canonicaten auff dero minderjährigen herrn H Söhne durante pupillari aetate biß auff daß siebent iahr complet, keinen gueten ausgang gewinnen wird, in bedencken, der herzog von Neüburg vmb gleiche gnad für seinen sechsährigen prinzen, der schon zur mess dienen kan, bey den Pabstl[ichen] Stuhl angehalten, aber nit erlangen können.*“

³¹⁴ Tamtéž, fol. 164-165, Františkův dopis knížeti z 8. prosince 1665.

³¹⁵ Tamtéž, fol. 166, dopis kněžny Žofie Anežky knížeti Ferdinandovi z 30. listopadu 1666: „*[...] welches Er mit so vielen pitt worthen vorbringt, daß Ichs meines theils Ihme gar gern verwilligen werde.*“

³¹⁶ Tamtéž: „*[...] pitte also man wollte Ihme erlauben, ietz dort zue pleiben, underdeßen auch sehen, daß die sachen nit zu Wien under die leuthe kohmen.*“

³¹⁷ Tamtéž, fol. 162, dopis kněžny Žofie Anežky knížeti Ferdinandovi z 9. prosince 1666: „*Ich hette zu wünshen, Er hette solche nie ahngenommen, so wehre Er auch dießer ungnadt befreyet, so ich hoch betauer, die Patres kennen.*“

³¹⁸ Tamtéž, fol. 174-175, dopis Seima knížeti z 10. prosince 1665.: „*Er geruhen aber E[uer] F[ürstliche] Gn[aden] aus meinen vorigen gdgst zu shliessen, daß H[err] Grau bey denen Patriby mit völliger dependenz sich in allen rathß erhole, wie nit weniger auch in diesen fall beshehen, indeine ernante Patres ihn beredt, auff gepasten vorhaben, Theologiam biß auff Ostern dahin fort zu sezen, bestendig zubleiben.*“

(v reakci na nedochovaný dopis knížete z 27. listopadu) předestřených výtek, že si neváží dobrodiní, které pro něj bratr vykonal, naopak prý věřil, že s pokorou a oddaností přednesená prosba dojde svého vyslyšení.³¹⁹ V té době se však, jak svědčí Seimův dopis, stejně z vlastní vůle spolu s Vilémem Leslie u jezuitů účastnil duchovních cvičení, čímž podle hofmistra demonstroval svůj záměr vstoupit do řádu, neboť podle nové papežské buly bylo absolvování duchovních cvičení duchovních podmínek ke vstupu.³²⁰ Už brzo se měl nicméně dočkat pozitivní zprávy.

Kníže Ferdinand totiž nakonec své snahy vzdal a ve svém dopisu ze 7. prosince 1665 se rozhodl (ne bez jistých stop zahořklosti a rezignace) svému bratrovi dát konečné svolení k jeho rozhodnutí. V dopise nicméně nepochyboval o tom, že pokud by František pokračoval v nastoleném směru, mohl vzhledem ke svému nadání vykonat záslušnější službu, než v řeholi, s čímž ostatně souhlasil i jeho dřívější vídeňský profesor Avancini. I když kníže chápe, že taková dráha ve vysokých církevních kruzích není bez rizika, „*čím větší je podstoupení nebezpečí, tím větší je potom i užitek, neboť v nebezpečných situacích se prokáže největší čest a dokonalost*“.³²¹ V podobných poznámkách tak zřetelně vystupuje zjevný kontrast povah těchto bratrů, jež si byly patrně dosti vzdáleny – František jako plachý, skromný introvert bez větších ambicí, Ferdinand jako mladý, dravý aristokrat, budující systematicky postavení sebe sama i své početné rodiny, který komplikace bere spíše jako výzvu. I odtud tak mohlo pramenit vzájemné nepochopení cílů a priorit.

---

³¹⁹ Tamtéž, fol. 153, Františkův dopis knížeti z 17. prosince 1665: „[...] e ne intendo con gran ramma rico mio, che VE crede ch io leg razine da lei ricevute non riconosca anzi disprezzi, il che Dio lo sa, che io non faccio, anzi aurei ededuto che la mia letteri sia serita con ogni umilita e dovuta riverenza verso VE per questo supplico VE a non voler mai pensar simil cosa da me, ma credere e assicurassi, che io sempre restaro come lo fui Umil[issi]mo servitore dell'EV.“

³²⁰ Tamtéž, fol. 174-175, dopis Seima knížeti z 10. prosince 1665: „Beyde herrn Grauen seint vorgestern in dem Novitiat der Jesuiter ad exercitia gangen under praetext sich ad ordines maiores zu praeparirn, so zwar sheinbar ist, angesehen Ihro Heyl pex expressam Bullam sharpff geboten haben, daß niemand fürchin, es sey auch wer er wolle, ohne vorhergangene exercitien ordines nehmen solle.“

³²¹ Tamtéž, koncept listu knížete Františkovi ze 7. prosince 1665: „[...] auß dero schreiben habe Ich ganz samb alzunehmen, ich meine vberschriebene motive, geg[en] den H[errn] Patern verlang[en] vnserm sach den H[errn] Brudern weg zu nehmen alzu schwach sein. Weiln Sie gegenwerthig vnd Ich abwesend, dabey ist aber Vnwiedersprechlich, das der H[err] Bruder, wan Er also continuiert hette wie Er angefangn, got annehmlicher dienst hette thun können, alß in einer Religion. P. Avanzini hat solches vnlängst zu Wien selbst beständiget mit vermeldung das Er den H Brudern schon vor viehlen Jahren in seinen händen gehabt, Er aber in sainen gewiessen befunden, das der Kirchen Gottes nuzlicher seye dergleichen subiecta in der Will zu lassen, alwo sie mehr früchten kömen. Ist das nun vor etlich[en] Jahren war gewesen, vmbso viel mehr aniezo, derselbe in proxima potential seine Talenta zu Gottes Her zu amploirn Vnd obschon die gefahr an der Welt grosser so ist auch der Werdienst hieraus vmb so viel grosser zu hoffen. Dan in d[er] gefahr vnd gelegenheit bestehet die größte Tugent vnd perfection zu geschwigen.“

Nakonec kníže v dopisu konstatuje, že František se už evidentně pevně rozhodl, má už „*své roky*“ a celá věc došla tak daleko, že tímto dává své svolení, přeje mu vytrvalost a pevné zdraví a pevně doufá, že František „*nezapomene na své, kteří to rozhodně budou mít zapotřebí, už kvůli kanonikátům*“ a bude spolupracovat.³²² Také matka, jíž kníže zřejmě zaslal kopii, navzdory svému nesouhlasu a nedůvěře ve Františkův záměr, ve své odpovědi Ferdinandovi napsala, že jí nezbývá „*než prosit Boha a doufat, že v tomto stavu bude svými modlitbami rodině prokáže větší službu, než jakou by bylo možno jinak očekávat.*“³²³

Není divu, že František Antonín po doručení radostné zprávy zaslal 2. ledna bratrovi nadšenou a vděčnou odpověď, v níž slibuje knížeti mnoho přímluvných modliteb a ujišťuje jej, že v žádném případě na svou rodinu nezapomene a kanonikáty dá Ferdinandovi k dispozici, aby s nimi naložil dle libosti.³²⁴ Františkovi kníže také nakonec nebránil strávit celý noviciát v Římě.³²⁵ Každopádně 4. ledna napsal svému bratrovi ještě jeden poměrně chladný dopis, v němž sice své povolení potvrdil, zároveň ale dodal (a zde opět trochu hraje na city), že toto rozhodnutí „*mu příliš nejde k srdci*“ a že jeho „*celé štěstí svých dětí postavil na svém bratrovi, s vírou, že jim, až přijde čas, se stejnou láskou oplatí to, co kníže vykonal pro něj [Františka]*“. Protože už je ale František dospělý a svou cestu si jistě zvolil s dobrým rozmyslem, neměl kníže „*co více říct, než mu k jeho dobrému úmyslu popřát potřebné zdraví, aby obstál v tomto*

---

³²² Tamtéž: „[...] weilten aber die sachen so weit gekommen vnd derselbe seine Jahr hatt, auch mein consens wie die PP melden nur pro discretion begehrt wierd. Also habe Ich vmb so viel leichter so viel Ich darzu zu sag[en] habe, hier zu einzuwillig[en]. Gott verleihe dem herrn brudern die hierzu erforderte beständigkeit vnd gesundtheit. Mit dieser zu versucht, der H[err] Br[uder] wird der seinig[en] welche es gleich wohlten vonnöthen haben nit vergessen, auch wegen d[er] Canonicaten dahin consentiren, was der Seimb weitläuffiger anbring[en] wierdt.“

³²³ Tamtéž, fol. 156-157, dopis kněžny Žofie Anežky knížeti z 16. prosince 1665: „P. Alexander schreibet mir noch mehr versachen alß EG, daß man Ihme nit sole verhindern, alß weiß Ich weiter nicht zu sag[en] alß Gott zu bitten, vnnnd zu hoffen, Er werde in dießen standt EG mit seinen gebett mehrers dienst leisten können, alß sie anderwertig eben auch auß bruderlichen affection von Ihme verhoffet haben.“

³²⁴ Tamtéž, fol. 141: „[...] dai 7 del passato con il da me tanto desiderato consenso di poter entrare la compagnia io ne rendo a V.E. humill.me gratie, e non dubito che Il dio N.S. ricompensara a V.E. in mille altri modi queste mia perdita, se pure da chiamar perdita quello che si da a Dio, il quale haura piu occasione di pregare nella religione per V.E. che non di fuora del resto V.E. s'alsicuri che non mi scordaro della famiglia, e li Canonicati lascio alla libera dispositione di V.E. ne manco li desidero per il mio fratello.“

³²⁵ Tamtéž, fol. 155, koncept knížete kněžně Žofii Anežce z 4. ledna 1666: „[...] dan Er doch zu Wien sein Novitiat nicht, sondern zu Rom machen wird wollen, Nichts desto weniger, weilten es EFG also hoch verlangen, so bin Ich auch ganz nicht zu wider, habe es auch schon vergangene Post dem Seimb geschrieben [...]“

dosud nevídaném způsobu života.“³²⁶ Kníže tedy, navzdory svému svolení, nadále viděl Františkův krok jako velmi neobvyklý, poškozující rodinné záměry.

Knížeti samotnému se přitom v této době podařil významný kariérní postup - čerstvě získal post nejvyššího hofmistra císařovny. Při této příležitosti mu František, jehož dopisy s bratrovým povolením ztratily svou nenadálou břitkost, koncem ledna roku 1666 zaslal gratulaci, kde opět nezapomněl poděkovat za prokázaná dobrodiní.³²⁷

Od ledna 1666 tak byla situace relativně jasná, i když se nikomu kromě hlavního aktéra příliš nelíbila – František po Velikonocích vstoupí do řádu a zůstane nadále v Římě, kde stráví období svého noviciátu, na tomto rozhodnutí byl odhodlán setrvat. Od té doby se tak v Seimově korespondenci řešily spíše praktické záležitosti, týkající se například otázek Františkova budoucího dědictví (jak vše zaonačit aby se jezuiti nedostali k příliš mnoha ditrichštejnským penězům) nebo Seimova odjezdu z Říma a jeho plánů do budoucna.³²⁸

František Antonín přijal na konci února podjáhenské svěcení,³²⁹ 17. března na svátek sv. Josefa měl podle Seima absolvovat svěcení jáhenské a brzy na to už jej mělo čekat svěcení kněžské, přičemž před Velikonocemi měl ještě disputaci zakončit své teologické studium.³³⁰ 5. dubna tak úspěšně „obhájil celou teologii“.³³¹ 11. dubna jej čekalo kněžské svěcení, takže den předtím ještě napsal svému bratrovi hned dva dopisy, poslední před „svým odchodem z tohoto světa“.³³² V nich ještě jednou vyjadřuje svou vděčnost a také prosí knížete, aby držel ochrannou roku nad Seimem a komorníkem Václav, který mu sloužil mnohá léta a nyní vlastně ztratil práci, prosí

---

³²⁶ Tamtéž, fol. 161, koncept listu knížete Františkovi ze 4. ledna 1666: „*Ich khan anderst nichts sag[en], also das nur dero resolu[ti]on nit wenig zu herzen gehet, weillen Ich Meiner Kinder ganzes glückh auff den H Brudern gebauet, in der gänzlichen zu Versucht derselbe würde mittler Zeit Meine für Ihr getragene sorgfalt gegen Ihme mit gleicher lieb hin wiederumben ersezen, vnd sie dero hielf geniesen lasen, welches negsts aber Ich auff solche weiß gantz entsezt werde, Nach dem aber der H Brud[er] seine Jahr vnd alles Solide considerirt wierd haben, vnd Ihme diesen weg zu seiner seeligkeit zweiffels ohne mit guten bedacht erwöhlet hat, als habe ich hierzu weiters nichts zu sagen als denselben zu seinem gutten vorhaben die erforderende gesundtheit diese bieß dato vngewöhnte manir zu leben auß zu stehen von herzen zu wüntschen.“*

³²⁷ Tamtéž, inv. č. 1584, kart. 359, fol. 13-14, Františkův dopis bratrovi z 30. ledna 1666.

³²⁸ Tamtéž, inv. č. 1530, kart. 355, období ledna až března 1666.

³²⁹ Tzv. čtyři nižší svěcení přijal už v roce 1664.

³³⁰ Tamtéž, fol. 127-128, Seimův dopis knížete z 13. března 1666: „*H[err] Grau hat vor 14 tag subdiaconatum genommen, wird an künftigen fest S[ancti] Josephi den diaconatum und bald darauff Presbyteratum nehmen, ingleichen er sich sehr bemühet noch vor Ostern seine disputation zuhalten, in welchen fall 8 oder 14 tag hernach er in Novitiatum gehen könte.“*

³³¹ Tamtéž, inv. č. 1584, kart. 359, fol. 63-64, Seimův dopis knížeti z 3. dubna 1666.

³³² Tamtéž, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 111-112, Františkův dopis knížeti z 10. dubna 1666: „*Vengo colla presente a pigliare da V E l'oltimo congedo Avanti la mia uscita di questo mondo, che faro dimani [...]*“ . Druhý dopis tamtéž, , inv. č. 1584, kart. 359, fol. 12.

proto, aby jej kníže zaměstnal (pokud možno) na svém dvoře.³³³ Primici měl František plánovanou na Květnou neděli 18. dubna 1666.³³⁴ Na Bílou sobotu ještě opět napsal knížeti, s tím, že brzy „*naplní vůli Boží, v níž mu nebesa svěřila těžší, ale o to jistější cestu.*“ Stále jej trápilo, že se jeho matka nesmířila s jeho volbou, že je pro ni stále ten „*neposlušný synáček, doufá však, že s pomocí autority knížete mu bude odpuštěno toto provinění, pokud je proviněním touha následovat vůli Boží.*“³³⁵

A konečně, 3. května 1666 se František Antonín dočkal vytouženého dne, kdy vstoupil do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova.³³⁶ 8. května o tom napsal krátký dopis svému bratrovi, se zprávou, že se mu vede dobře (a opět obligátním poděkováním),³³⁷ a připojil také dva doporučující lístky pro svého hofmistra a komorníka,³³⁸ o nichž se velmi hezky vyjádřil, i když, jak jsme mohli poznat, vztah s hofmistrem nebyl v posledních měsících úplně růžový. František si ale nejspíš uvědomoval, že Seim ho měl rád a měl na mysli jeho dobro. Psal, že co se týče Seima, kníže jeho doporučení

---

³³³ ³³³ Tamtéž, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 111-112, Františkův dopis knížeti z 10. dubna 1666: „[...] *del resto supplico VE di proteggere il Sig[no]r Sem, et il mio camerire nelle occasioni occorrenti, il quale ma servitor gia molti anni e aura messo ogni sua speranza in me e adesso si vede privo di tutto, io credo che lui desiderarebbe il servizio di VE, supplico per questo VE di rice verlo se e qualche luego vacante nella Corte sua [...]*“

³³⁴ Tamtéž, inv. č. 1584, kart. 359, fol. 12: „[...] *con pensiere di celebrar le primitie Domenica delle Palme [...]*“ O zakončení studia, svěcení a plánované primici hovořil také Seim, tamtéž, fol. 67-68, dopis knížeti z 10. dubna 1666: „[...] *den 5 ten dieß hat H[err] Grau Franz Antonii beiligente conclusiones mit sonderbaren lob defendirt, wird morgen sambt dem H[errn] Grau Leslie die Priesterweyhe nehmen, den Palmsontag darauff die erste mess lesen: Seint beide gesinnet bey nahe 8 tag nach Ostern in die Societas zugehen.*“

³³⁵ Tamtéž, inv. č. 1530, kart. 355, fol. 109-110, Františkův dopis knížeti z 24. dubna 1666: „*Prendo da V E l'ultimo congedo mentre mi trovo su 'l punto d'essequir la volonta di Dio con cui s'è compiacciuto chiamarmi al Cielo per piu difficile ma piu sicura strada. Non voglio creder che la Sig[no]ra Madre sia per tacciarbene disubbidiente figliuolo, poiche la mia vocazione e qui gia palese, e non so che cosa direbbe la gente s'io mi patissssi adesso. Spero che con inter ponimento autorevole di VE mi sara perdonatio il fallo, se pero fallo deve chiamarsi l'obbidire alla volonta di Dio, alla quale conformandosi la Sig[no]ra Madre auera parte della mia ambita felicità [...]*“ S matkou ostatně celou věc ještě řešil ve svém dopise z 6. března (tamtéž, fol. 125, opis), kde ji prosil o svolení, zároveň ale zdůraznil, že v této věci k ní není povinován 4. příkázáním („*Was anbelangt daß 4.te gebot (daß E.F.G. schreiben wir villeicht anders ausgeleget werden) brauchts keiner subtiliteten solches außzulegen, dann das es mich in disen fall nit obligiren thuet.*“). Kněžna v odpovědi ze 4. dubna (tamtéž, fol. 125, opis), která snad Františka zastihla ještě před vstupem do noviciátu, nakonec udělila své konečné požehnání, ovšem ne zrovna s nadšením – ať tedy učiní, co chce, ona se tak aspoň zbavuje své zodpovědnosti a může klidně žít („[...] *weil du aber wie du schreibst mir nit obligirt bist zu folgen so thue in Gottes Nahmen was du willst, ich werdte ganz ruhig leben weil mir die verandtwortung auß den handten auf dise weiß genohmen wirdt, also hast du nit ursach umb fernere erlaubnis zu bitten [...]*“)

³³⁶ Do noviciátu měl vstoupit i Leslie, ale nenalezla jsem žádné zmínky o tom, že by svůj život posléze strávil jako jezuita, jak bylo na začátku práce zmíněno, stal se biskupem v Lublani.

³³⁷ Tamtéž, fol. 107-108, Františkův dopis knížeti z 8. května 1666: „*Könne mit dießen Zeilen EFG gehorshamst parte zu geben das ich vergangenen sonntag mit hechster meiner consolation ins novitiat auffgenhomen worden, ich befinde mich haubt whol befihle mich hiemit in EFG gebett Vnterdänigst vndt bedancke mich gegen EFG für alle erzeigten gnaden, für welche ich nit ermanglen werde Gott den Allmechtigen für EFG zu bitten [...]*“

³³⁸ Kterého litoval, že jako jeho dlouholetý sloužící teď přišel o práci, srov. tamtéž, fol. 105-106, Františkův dopis knížeti z 8. května 1666.

nepotřebuje, neboť jeho kvality sám dobře zná, že si ale hofmistr jeho doporučení rozhodně i tak zaslouží. Prosí knížete, aby mu byl vždy příznivě nakloněn a nápomocen, protože si Seim za Františkovy služby zaslouhuje ještě mnohem víc, a ujišťuje jej, že *„všech poct, které Seimovi kníže prokáže, si bude cenit, jako by byly prokázány jemu samému.“*³³⁹

Jak ještě poznamenal ve svém listu z téhož dne sám hofmistr, hrabě teď dlel v probačním domě bez kontaktu s okolím a za pár dní měl odjet na čtyřtýdenní exercicie. Co se týkalo jeho samého, chtěl vykonat ještě pár návštěv a pak se již připraví k odjezdu. Komorník Václav měl plánu ještě trochu cestovat po Itálii a strávit slavnosti, spojené se srpnovým svátkem Nanebevzetí Panny Marie v Benátkách.³⁴⁰ Římská kapitola tak dospěla ke svému závěru.

---

³³⁹ Tamtéž, fol. 103-104, Františkův dopis knížeti z 8. května 1666: „[...] was anbelangt des H[errn] Seim, mein ich nit das er meiner recommendation bey dem EFG vonnothen hat, das dießelbe whol selbsten sehen sein gutten qualitetet, wil aber doch mein recommendation glaub ich verlanget also bitte ich EFG sie wolten allezeit sein gnediger herr Verbleiben vndt ihme in Vorfallenden occasionen verhulfflich sein, das er gewis solches vndt noch mher vmb mich verdienet, ich werde in gleichen mich vüssen heit oder morgen, was ich mein disposition mache einzustellen, EFG sein versichert, das alle gnaden die ßie ihme erweißen werrden, ich so hoch schatze als was ßie mir selber geschehen theten.“

³⁴⁰ Tamtéž, fol. 117-118, Seimův list knížeti z 8. května 1666: „[...] daß nemblich beyde H[errn] H[errn] Grauen Dominica in Albis von den H[errn] Card[ina]l Pallavicino aus unserm hauß abgeholt, und in daß Novitiat geführet worden, woselbsten sie biß dato alla larga stehen, morgen abentß aber vier wochen werente exercitia anfangen werden, mitler weil niemandß mit ihnen reden kan. [...] Will morgens noch andere besuchen, und mich zu shleüniger abrais fertig machen. Der Cammerdiener verlangt la fest dell'Ascesa(svátek Nanebevstoupeni) zu Venedig, und unterwegs etliche örther zusehen, will daher morgens mit bekanter gesellschaft auffbrechen [...]“

Snahy knížete Ferdinanda o udržení kanonikátů

František Antonín tedy nakonec na jaře roku 1666 vstoupil v Římě do jezuitského noviciátu. Jak se dále vyvíjely plány knížete Ferdinande ohledně získaných kanonikátů, kterých se jistě nechtěl jen tak vzdát? Pro případné důkladné studium těchto záležitostí máme k dispozici poměrně obsáhlý fasciكل dokumentů, čítající kolem 230 folií, který obsahuje přijatou a zčásti i odeslanou korespondenci knížete Ferdinanda, jak v menší míře s Františkem Antonínem, tak s Vavřincem Kohlerem a dalšími osobnostmi z prostředí církevního, z dotčených kapitul a podobně.³⁴¹

My se na tomto místě spokojíme aspoň se základním načrtnutím událostí z let 1667-1668, kdy se u Ditrichštejnů tato problematika řešila. Kníže chtěl samozřejmě v ideálním případě dosáhnout toho, aby František Antonín rezignoval ve prospěch svých synovců, respektive pro druhorozeného Leopolda Ignáce, který se narodil 16. srpna roku 1660 a v té době mu tedy bylo již téměř 7 let. Proto existovala určitá naděje, že by se pro chlapce mohlo podařit získat dispens kvůli jeho dosud nízkému věku.³⁴² V létě roku 1667 však bohužel zemřel ve věku devíti let Ferdinandův prvorozený syn Zikmund František³⁴³ a Leopold Ignác se tak stal novým dědicem rodiny. Kanonikáty se tak staly předmětem jednání pro třetího syna, Karla Josefa, narozeného až v červenci roku 1663, kterému byly čerstvě čtyři roky a šance na dispens tak byly o mnoho nižší.

Kníže tak na začátku roku 1668 zvažoval různé varianty, jak věc zaonačit.³⁴⁴ Buď bylo možné vzdát se kanonikátů ve prospěch třetí osoby, která by na základě dohody poté, co by Karel Josef dosáhl patřičného věku, přenechala kanonikát nazpět jemu. Nebo bylo možné přenechat kanonikáty k dispozici daným kapitulám s prosbou Františka Antonína, aby byly svěřeny jeho synovci. Bohužel to však v tomto ohledu vypadalo nepříliš nadějně ze strany Říma, kde, jak kníže psal, příliš nedoufal v udělení dispensu. Kapitula sama podle něj neměla takovou autoritu, aby malému chlapci kanonikát propůjčila bez tohoto dokumentu. Za knížete se sice přimlouvali

---

³⁴¹ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1532, kart. 355.

³⁴² Podobnou praxi měl doloženu, jak píše v tamtéž uložených listech, například v mohučské či trevírské kapitule.

³⁴³ Je dochován i list bývalého hofmistra Seima, který už byl tou dobou zpět v Mikulově, který byl pověřen organizací pohřbu. Dopis obsahuje informace o průběhu smutečních ceremonií, srov. tamtéž, inv. č. 1934/37, kart. 481, fol. 30-31, dopis knížeti z 9. září 1667.

³⁴⁴ O nich se rozepisuje v konceptu listu hraběti Johannu Franzovi Herbersteinovi, z 19. ledna 1668, tamtéž, inv. č. 1532, kart. 355, fol. 145-146.

kardinálové Spinola a Friedrich Hessensko-Darmstadtský, přesto se nedalo spoléhat na to, že se dílo podaří.³⁴⁵

Nakonec se tedy zdá, že okolo Vánoc roku 1667 se kníže naděje na dispens pro syna postupně vzdal a věc kanonikátů byla odložena na neurčito. Při Františkově rezignaci pak byla vyjádřena podpora určitým jedincům s nadějí, že v budoucnu tuto podporu v případě potřeby oplatí Ditrichštejnům. František Antonín tak podle všeho po domluvě s knížetem³⁴⁶ složil pasovský kanonikát k rukám kapituly s doporučením pro Johanna Franze Thuna,³⁴⁷ vzdálené příbuzného tehdejšího pasovského biskupa Václava a řezenského biskupa Guidobalda z Thunu a Hohensteinu. V případě řezenského kanonikátu František koncem března rezignoval sice ve prospěch synovce Karla Josefa,³⁴⁸ brzy však bylo jasné, že kníže pro syna dispens neobdrží, a tak ve svém listu kapitule z půlky dubna vyjádřil podporu kandidatuře hraběte Johanna Franze Ernsta Herbersteina,³⁴⁹ který posléze kanonikát získal.³⁵⁰

Právě tohoto šlechtice kníže seznamoval, jak bylo zmíněno výše, se svými plány už v lednovém dopisu, věřil tak zřejmě v jeho podporu v příštích letech, až jeho synové vyrostou. Do té doby však uplynulo ještě hodně vody a situace se změnila. Žádný ze synů knížete Ferdinanda se nakonec nevěnoval církevní kariéře. Pro Waltera Xavera sice jeho otec získal kanonikáty v Olomouci a Pasově,³⁵¹ ten se ale nakonec naplánovanému osudu vzepřel úplně a nedlouho po návratu z kavalírské cesty se oženil. A Karel Josef se nakonec ve spojitosti s Herbersteiny ocitl poněkud jiným způsobem – jednu z nositelek tohoto jména, Alžbětu Helenu, v roce 1690 pojal za manželku.³⁵²

---

³⁴⁵ Všechny informace tamtéž.

³⁴⁶ Tamtéž, fol. 070, 071, koncepty listů knížete Františkovi Antonínovi z 4. a 9. března 1668 z Vídně.

³⁴⁷ Tamtéž, fol. 064-065, opis latinsky psané rezignace, dat. 24. února 1668 v Římě. Srov. HERSCHE, Peter: *Die deutschen Domkapitel*, s. 153.

³⁴⁸ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1532, kart. 355, fol. 139-140, opis latinsky psané rezignace, dat. 23. března 1668 v Římě.

³⁴⁹ Tamtéž, fol. 141-142, koncept listu knížete řezenské kapitule ze 14. dubna 1668.

³⁵⁰ HERSCHE, Peter: *Die deutschen Domkapitel*, s. 158.

³⁵¹ Tamtéž. Walter obdržel pasovský kanonikát papežskou provizí už v roce 1679, v roce 1687 se je vzdal a vrátil se do světského stavu.

³⁵² <http://genealogy.euweb.cz/dietrich/dietrich6.html> [cit. 1. května 2017]

Františkova kariéra v jezuitském řádu a místa jeho působení

Následující kapitola se pokusí představit řádovou kariéru Františka Antonína z Ditrichštejna, jak je možno ji poznat zejména z jezuitských evidenčních dokumentů, které v tomto směru představují stěžejní pramen.³⁵³ Korespondence s bratrem, která tvořila těžiště dosavadní části práce, je pro další Ditrichštejnovo životní období dochována bohužel jen zlomkovitě. Naše představa o podobě a náplni dalších více než padesáti let Františkova života se tak bude opírat zejména o poněkud „suchá“ fakta, nicméně i tak se lze alespoň nepřímo pokusit o rekonstrukci a zhodnocení jeho postavení v rámci řádu.

Jezuitský řád byl proslulý svou dobře propracovanou organizací a rozvinutým byrokratickým systémem evidence své široké činnosti, což badatelům přináší bohaté spektrum více či méně dochovaných pramenů v domácích či zahraničních archivech a knihovnách, často existujících duplicitně, protože tyto normou stanovené dokumenty vznikaly obvykle ve dvou či více exemplářích.³⁵⁴

Pro rekonstrukci kariéry jedince v rámci jezuitského řádu lze v první řadě využít několik druhů katalogů, jejichž podoba byla v tzv. *formule scribendi* pevně kodifikována již koncem 16. století.³⁵⁵ Jedná se zejména o každoročně vydávané *catalogi breves*, které zaznamenávají osoby a jejich konkrétní funkce v provincii podle jednotlivých řádových domů, a to s platností pro daný školní rok. Kromě těchto

---

³⁵³ Velmi užitečnou pomůckou pro základní orientaci badatele, který se o podobný úkol pokouší poprvé, je studie BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Jak vytvořit životopis jezuitů. Přehled řádových evidenčních pramenů, jejich dochování, dostupnost a vypovídací hodnota*. In: *Folia Historica Bohemica*, 26, 2011, č. 2, s. 365-402. Pro českou provincii pak práci významně usnadňuje i několikrát zmíněná databáze řeholníků.

³⁵⁴ Stav dochování pramenů české provincie a jejich možné využití přehledně shrnuje BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Jesuitica – prameny k církevním dějinám raného novověku*. In: PÁNEK, Jaroslav a kol.: *Ad fontes. Český historický ústav v Římě (1994-2014) v kontextu českého bádání v Itálii a Vatikánu v 19.-21. století*. Praha – Roma 2014, s. 91-100. Pro rakouskou provincii, k níž František Antonín příslušel, je z domácích institucí zásadní Österreichische Nationalbibliothek, prameny starého jezuitského řádu jsou dochovány torzovitě a nepříliš uspořádaně ve fondu v Haus-, Hof- und Staatsarchivu ve Vídni. Další prameny pak uchovává také Archivum Romanum Societatis Iesu v Římě, základní přehled srov. GARMS, Jörg: *Überblick über die Schriftquellen zur österreichischen Ordensprovinz im römischen Ordensarchiv der Jesuiten*. In: KARNER, Herbert – TELESKO, Werner (Hrsg.): *Die Jesuiten in Wien*. Wien 2003, s. 13-20.

³⁵⁵ Podrobněji BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Jak vytvořit životopis jezuitů*, s. 367 nebo SVATOŠ, Martin: *Jezuitské litterae annuae a jejich podání náboženského života v Kutné Hoře v morovém roce 1680*. In: *Listy filologické*, 124, 2001, č. 1-2, s. 69-106.

katalogů pak jednou za tři roky vznikaly tzv. *catalogi triennales*, v nichž lze nalézt také hodnocení vlastností a schopností jedince, které ovšem podléhalo, jak upozorňuje Kateřina Bobková-Valentová, často značné schematizaci a formalizaci, proto představuje spíše doplňkový zdroj informací, s nímž je třeba zacházet obezřetně.³⁵⁶ Kromě těchto katalogů existovaly i katalogy noviců či evidenční knihy řádových slibů.³⁵⁷ Dalším zdrojem informací jsou pak i *litterae annuae*, výroční zprávy o dění v jednotlivých řádových domech a kolejích dané provincie podle daných tematických okruhů.³⁵⁸ Kromě možnosti studia konkrétního fungování a událostí v řádovém domě v době působení námi zvoleného jedince tyto každoroční zprávy obsahují i elogia zesnulých členů řádu, což bude předmětem samostatné kapitoly této práce.

Pro náš účel, tedy snahu zmapovat kariéru jezuitu, působícího v rakouské provincii, představuje velkou pomoc dílo Ladislava Lukáče.³⁵⁹ Hlavním pramenem budou již představené *catalogi breves* rakouské provincie, jež byly vydány v Lukáčově pětisvazkové edici.³⁶⁰ Díky nim lze sestavit časovou osu Františkova působení v řádu, kterou lze doplnit dalšími informacemi z korespondence a z *litterae annuae*. Na tomto místě je jistě legitimní namítnout, že by bylo možné využít ještě větší šíři pramenů, podrobně zdokumentovat možnosti generálního archivu v Římě a podobně. Věřím však, že pro daný účel, tedy zachycení a zhodnocení základního vývoje řádové kariéry Františka Antonína z Ditrichštejna coby šlechtice, odklonivšího se od možností světského církevního stavu, snad budou zvolené prameny dostatečně ilustrativní, přičemž dalšímu, ještě detailnějšímu studiu zůstávají pochopitelně dveře otevřené.

Františkovo působení v rámci jezuitského řádu se pojí především se čtyřmi místy. Prvním z nich je Řím, kde strávil období svého noviciátu. Po něm se v roce 1669 vrátil zpět do své domoviny, kde působil postupně na vídeňské jezuitské koleji,

---

³⁵⁶ Podrobněji BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Jak vytvořit životopis jezuitu*, s. 379-385.

³⁵⁷ Podrobněji tamtéž, s. 385-392.

³⁵⁸ Kromě statistických a shrnujících údajů zde nalezneme informace o školském a duchovním působení řádu, stavebních aktivitách atd., podrobněji o podobě, vzniku a recepci těchto dokumentů BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Litterae annuae provinciae Bohemiae (1623-1755)*. In: *Folia Historica Bohemica*, 25, 2010, č. 1, s. 23-49

³⁵⁹ Pro základní orientaci dobře poslouží biografický přehled členů starého řádu do roku 1773 v rámci rakouské provincie, kde nalezneme i Františka Antonína, srov. LUKÁČS, Ladislaus: *Catalogus generalis seu nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551-1773). Pars I, A-H*. Romae 1987, s. 238.

³⁶⁰ Pro období Františkova života se jedná o svazky IV-VII, LUKÁČS, Ladislaus: *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S.I.*, Bd. IV, V, VI, VII. Romae 1990.

poté jako rektor kolejí v Linci, opět ve Vídni, následně jako rektor koleje pasovské a konečně posledních téměř 30 let života strávil opět ve Vídni, tentokrát již v tamním profesním domě.

Noviciát v Římě

Jak již bylo řečeno, 2. května roku 1666 František Antonín, nedávno vysvěcený na kněze, vstoupil jako novic do jezuitského řádu. Období noviciátu strávil v římském jezuitském semináři při kostele Sant'Andrea del Quirinale,³⁶¹ jenž byl v té době představován do své současné podoby podle projektu Gian Lorenza Berniniho.³⁶² Z tohoto období Františkova života jsou zatím známy pouze dva dopisy jeho bratrovi – prvním z nich je jeho vánoční a novoroční přání z ledna 1667,³⁶³ druhým pak krátký pozdrav z dubna roku následujícího.³⁶⁴ Nepřímo však díky korespondenci patera Kohlera s Františkovým (tehdy už bývalým) hofmistrem Seimem víme, že se Františkovy podle všeho křehké a skrupulózní povahy hluboce dotýkaly záležitosti rezignací a machinací s jeho kanonikáty, které pro svou rodinu chtěl tolik udržet jeho bratr Ferdinand.³⁶⁵ Určitou dobu s ním v semináři zřejmě pobýval i jeho studentský soupeř Vilém z Leslie, ač ten se podle dostupných informací nakonec jezuitou nestal, i když měl od podzimu roku 1667 působit jako pomocník historika římského profesního domu, chlapcům se podle všeho jinak dařilo dobře.³⁶⁶ V roce 1669 se však jejich cesty rozdělily, protože se František Antonín po uplynutí doby noviciátu vydal zpět do Vídně, kam dorazil nejpozději v září tohoto roku.³⁶⁷

---

³⁶¹ STÖGER, Johann Nepomuk: *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu*. Vídeň 1855, s. 60.

³⁶² Přestavba probíhala v letech 1658-1678, srov. příloha č. 4, podrobněji LA ROCCA, Alessandro: *Storia architettonica di S. Andrea al Quirinale*, dostupné na <http://www.laboratorioroma.it/ALR/SAndreaQuirinale/sant%27andreaquirinale.htm> [cit. 20. 3. 2017]

³⁶³ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, kart. 455, inv. č. 1917/19, fol. 026-027.

³⁶⁴ Tamtéž, kart. 355, inv. č. 1530, fol. 056-057.

³⁶⁵ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, kart. 355, inv. č. 1532, fol. 192r, Seimův dopis knížeti z 21. listopadu 1667: “[...] *hab ich ein schreiben von P. Koler funden, inhaltß daß herr Grau Franz Antonii wegen Regenspurgischen Canonicats in grosen scruple stehe, ob Er vor annehmung auff selbiges hohe domb Stifft reversaliter sich nit verbinden müessen, sein all dort habentes Canonicat auff begebenen resignations fall, keinem andern, alß dem hohen domb Capitul zuüberlassen, begerte daher von mier errinderliche nachricht, vnd deshalb schleüingst andtwort zuhaben.*”

³⁶⁶ Tamtéž, fol. 192v: „*Beyde H[errn] H[errn] Grauen meldet P. Koler weiters in vollständigen gueten auffwesen zu seyn. Herr Grau Leslie were aus dem Novitiat in daß Professhaus al Giesu genommen worden, vmb (wie die formalia lauten un poco di sfogo e distrattione) Patri Bartholo historico einen adiuncten abzugeben.*“

³⁶⁷ Dopis knížeti Ferdinandovi, datovaný k 17. Září 1669, už je odeslán odtamtud, MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, kart. 455, inv. č. 1917/19, fol. 039-040.

První roky ve Vídni

V novém školním roce začalo jeho působení na vídeňské koleji, jejímž rektorem byl od roku 1666 Františkův bývalý profesor, významný jezuitský dramatik Mikuláš Avancini.³⁶⁸ V profesorském sboru byly i další osobnosti, které znal František ještě ze svých vlastních studií, například páter Baltasar Geraldini, který byl zmíněn už v souvislosti s knižním vydáním Františkových tezí z roku 1661.

Vídeňská kolej byla založena již roku 1554 a původně byla situována na náměstí Am Hof, v budově budoucího profesního domu. V době Františkova studia a následně pedagogického působení se však již nacházela v rozsáhlém areálu v blízkosti dnešní Bäckerstraße. Nový, prostorově velkorysý komplex koleje a (dodnes) univerzitního kostela s patrociniem Nanebevzetí Panny Marie byl budován na popud a za finanční podpory císaře Ferdinanda II. od roku 1624, a to namísto původních univerzitních budov z konce 14. století.³⁶⁹ O rok dříve byla jezuitská kolej, vzdor protestům, leč v souvislosti s císařovými protireformačními snahami sloučena s doposud samostatně fungující univerzitou,³⁷⁰ což v této době známe z četných příkladů ve středoevropském prostoru,³⁷¹ Prahu nevyjímaje.³⁷²

Součástí komplexu byla i *aula academica*, multifunkční sál, kde se konala divadelní představení, ale kde také 30. prosince 1661 proběhla první promoce *sub auspiciis imperatoris*, tedy za přítomnosti císaře (respektive v zastoupení jeho nejvyššího komořího, hraběte Jana Maxmiliána z Lambergu), a to shodou okolností právě „našeho“ absolventa filozofie, tedy Františka Antonína z Ditrichštejna.³⁷³

---

³⁶⁸ Nikolaus von Avancini SJ (1611-1686) byl i pozdějším rakouským provinciálem, od roku 1682 pak *assistens Germaniae* na generalátu v Římě, srov. STÖGER, Johann Nepomuk: *Scriptores*, s. 19.

³⁶⁹ O stavebním vývoji a jezuitských budovách ve Vídni obecně např. KARNER, Herbert: *Die drei Wiener Bauanlagen der Jesuiten: Topographie und Wirkung*. In: KARNER, Herbert – TELESKO, Werner (Hrsg.): *Die Jesuiten in Wien*. Wien 2003, s. 39-56. Ve stejné publikaci i další podnětné studie k vídeňskému univerzitnímu kostelu, dále nejen k vídeňským, ale obecně rakouským jezuitským barokním objektům např. FLECKL, Anton: *Die barocken Bauten des Jesuitenordens auf dem Gebiet des heutigen Österreichs*. Marburg 2011.

³⁷⁰ Podrobněji MÜHLBERGER, Kurt: *Universität und Jesuitenkolleg in Wien. Von der Berufung des Ordens bis zum Bau des Akademischen Kollegs*. In: KARNER, Herbert – TELESKO, Werner (Hrsg.): *Die Jesuiten in Wien*. Wien 2003, s. 21-38; ze starší literatury pak zevrubně např. PERKMANN, Rochus: *Die Jesuiten und die Wiener Universität*. Leipzig 1866.

³⁷¹ O tomto fenoménu např. HENGST, Karl: *Jesuiten an Universitäten und Jesuitenuniversitäten*. Paderborn – München -Wien – Zürich 1981.

³⁷² Sloučení ovšem způsobilo částečný úpadek právnické a lékařské fakulty za současného rozvoje fakulty filozofické a teologické, srov. MÜHLBERGER, Kurt: *Universität und Jesuitenkolleg in Wien*, s. 28.

³⁷³ Tamtéž, s. 38.

Ten se tedy, jak již bylo řečeno, ve školním roce 1669/1670 poprvé ocitl v řadách tamního profesorského sboru. V prvních letech působil jako chrámový zpovědník, co se týče pedagogického působení, měl nejprve na starost výuku dialektiky.³⁷⁴ Od roku 1671 pak vyučoval etiku,³⁷⁵ od roku 1673 fyziku³⁷⁶ a v následujícím roce metafyziku.³⁷⁷ V roce 1674 ve Vídni získal doktorát z teologie, na což upomíná pamětní spis.³⁷⁸ V následujícím roce v evidenci koleje chybí, podle Lukácsova katalogu se měl vyskytovat v Římě, pravděpodobně za účelem absolvování třetí probace, poslední části řeholní formace a nutné podmínky pro složení posledních slibů. Tomu odpovídá i dochovaný list bratrovi z 10. října 1674,³⁷⁹ kde jej informuje o průběhu cesty z XY, který leží na obvyklé trase cesty z Vídně do Říma.

Po návratu zpět do Vídně pak 15. srpna 1676, čili po požadovaných deseti letech v řádu, složil *professus quatuor votorum*, nejvyšší, čtvrtý stupeň slibů a stal se tedy definitivně a plně členem jezuitského řádu.³⁸⁰ V roce 1676 pak vyšly tiskem také dva jeho literární počiny, oslavné básně.³⁸¹ V té době již opět vyučoval na vídeňské koleji, nejprve opět jako zpovědník a profesor metafyziky,³⁸² v letech 1677 a 1678 však počet jím zastávaných funkcí povážlivě narůstá. Kromě vyučování kontroverzní teologie byl nadále zpovědníkem, ale také děkanem filozofie, prefektem mladších studentů a také zřejmě jakýmsi rozhodčím v případech různých sporů v konviktu.³⁸³

---

³⁷⁴ LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum*, Bd. IV., s. 172: „*professor dialecticae, confessarius templi*“.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 271: „*professor ethicae, confessarius templi*“.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 321: „*professor physicae, confessarius templi*“.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 369: „*professor metaphysicae, confessarius templi*“.

³⁷⁸ *Theatrum Honoris sive sapientiae Universitatis Viennensis Honorata Laureato Honori Reverendorum Nobilium Excellentium ac Doctissimorum DD. AA. LL. et Philosophiae Neo-Doctorum cum in Antiquissimae ac celeberrimae Universitatis Viennensis Theatro Promotore R. P. Francisco Diétrichstein Soc. Jesu [...]*; plné znění titulního listu srov. BACKER, Augustin - BACKER, Alois: *Bibliothèque des écrivains de la compagnie de Jésus ou notices bibliographiques*. Liege 1859, s. 169.

³⁷⁹ MZA Brno, fond RA Diétrichštejnů, kart. 455, inv. č. 1917/19, fol. 037-038: “[...] *das whier Gott lob heut glücklich allhier zum Abend angelangt von Glocknitz aus vndt obwhollen das ein kleine Tagreis ist gewesen, so hoffen wir doch morgen zu Bruck zu sein [...]*”

³⁸⁰ LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogus generalis*, s. 238.

³⁸¹ *Epinicion Imperatori Rudolpho; druhé dílko pak Quinque rariae Fortitudinis Exempla carmine heroic descripta, et Honori Illustrissimi Domini Josephi Ignatii Comitisa a Pötting per Reverendum Patrem Franciscum Diétrichstain [...]*; plné znění titulního listu srov. BACKER, Augustin - BACKER, Alois: *Bibliothèques*, s. 169.

³⁸² LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum*, Bd. IV., s. 471: „*professor metaphysicae, confessarius templi*“.

³⁸³ K některým funkcím bohužel neexistují zaužívané české ekvivalenty, LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum*, Bd. IV., s. 522: „*professor controversiarum, decanus philosophiae, praefectus iuniorum, decisor casuum in convictu, confessarius templi*“.

Po dosavadním působení ve Vídni pak byl Františkovi určena nová role – měl se stát rektorem jezuitské koleje v Linci. Do této své nové funkce, k níž patřil i post exhortátora, který pravidelně promlouval ke studentům koleje, byl uveden 9. července 1679.³⁸⁴

Rektorem linecké koleje

František Antonín se tedy stal novým rektorem linecké koleje od léta roku 1679, respektive zřejmě od nového školního roku, který v kolejích rakouské provincie začínal zpravidla na začátku listopadu po prázdninách, jež byly pro studenty jednotlivých ročníků i jednotlivých provincií různě dlouhé.³⁸⁵ Instituce, v jejímž čele nyní stanul, tedy jezuitské gymnázium, se svým nabízeným stupněm studia a jeho programem i účelem lišilo od Františkova dosavadního působiště, vídeňské akademické koleje.

Jezuité přišli do Lince roku 1600 na podnět císaře Rudolfa II. a arcivévody Matyáše nejprve jako kazatelé, ale záhy se zde usadili natrvalo a již roku 1608 zde byla založena jejich škola, která v následujících dvou desetiletích ve městě plně nahradila dosavadní převážně protestantské školství a stala se postupně významným činitelem na poli náboženského, ale také kulturního dění.³⁸⁶ Původně skromná, dvojtřídní instituce se postupně rozrůstala, ačkoliv v roce 1626 v čase třicetileté války a lokálních selských bouří téměř zanikla.³⁸⁷ Od roku 1632 škola, která měla v průběhu své další existence šest tříd,³⁸⁸ sídlila v budově v dnešní Domgasse č. 1, kde se v současnosti nachází pošta.³⁸⁹

Jezuitský řád, zejména tedy jeho školství, vešlo ve známost svou promyšlenou personální politikou a vysokou fluktuací řeholníků, kteří často střídali své funkce, ať už v rámci jedné instituce (jak jsme již viděli u Františka Antonína), ale také mezi různými domy jejich provincie.³⁹⁰ Dobře to lze ilustrovat právě na případu lineckého

---

³⁸⁴ Tamtéž, s. 656: „*rector, exhortator domesticus*“.

³⁸⁵ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Praha 2006, s. 184-187.

³⁸⁶ Blíže k historii koleje např. FRÖHLE, Josef: Zur Schauspieltätigkeit der Studenten am Jesuitengymnasium. In: *Historisches Jahrbuch der Stadt Linz*. Linz 1955, s. 197-270.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 198.

³⁸⁸ Podrobněji tamtéž, s. 200-202.

³⁸⁹ Příloha č. 10.

³⁹⁰ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Jak vytvořit životopis jezuitu*, s. 365-367.

gymnázia, kde podle statistiky v průběhu 165 let téměř 59% vyučujících na škole setrvalo pouhý rok a naopak nejdelší nepřetržitě, šestileté působení bylo případem naprosto ojedinělým, přičemž podobně krátká „životnost“ platí i pro rektory.³⁹¹ František Antonín zde působil od poloviny roku 1679 do podzimu roku 1682, kdy byl 14. října ustanoven nový rektor Franz Voglmair a Ditrichštejn se vrátil opět do Vídně.

František Antonín přišel na lineckou kolej v době čilého stavebního ruchu. V roce 1669 byl totiž položen základní kámen nového jezuitského kostela, dnes nazývaného Starý dóm.³⁹² Chrám byl budován podle projektu italského architekta Pietra Francesca Carlone déle než dvacet let, v roce 1678 byl vysvěcen, přičemž jeho patronem se stal hlavní jezuitský světec, tedy Ignác z Loyoly.³⁹³ Právě v době Františkova rektorátu však probíhaly další stavební práce i vybavování interiéru kostela, na kterém se pochopitelně finančně podíleli i obyvatelé celého regionu. Tak například v srpnu roku 1679 stavy z nedalekého města Ennsu a okolí věnovaly 12 tisíc zlatých na hlavní oltář nového chrámu.³⁹⁴ Následujícího roku byla jezuitská kolej ambitem spojena s kostelem a byly zde dostavěny i další ubytovací prostory, čtyři místnosti pro profesory a jedna pro studenty.³⁹⁵

Podzim roku 1679 byl pro celé město i jezuitu náročným obdobím, protože se v regionu vyskytla morová nákaza. V Linci samotném na rozdíl od okolí mor naštěstí nenapáchal tolik škod a jezuitské koleji se dokonce vyhnul úplně, což jezuité ve zprávě k příslušnému roku přičítali horlivým modlitbám a pobožnostem obyvatel města, jež iniciovali právě jezuitští páteři a studenti. Ti se prý kromě duchovní podpory také statečně starali o nemocné, za což je zemský hejtman ocenil v pochvalném dopise pro rakouského provinciála.³⁹⁶ Zmínka o moru se objevuje i ve dvou Františkových dopisech bratrovi, kde nejprve oznamoval, že mor už dorazil, ale o tři týdny později

---

³⁹¹ SCHARDINGER, Hermann: *Die Rektoren (Superioren), Praefekten und Lehrer am Linzer Gymnasium unter den Jesuiten (1608-1773)*. In: *Historisches Jahrbuch der Stadt Linz*. Linz 1955, s. 135-138.

³⁹² Kostel totiž po zrušení řádu v letech 1785-1909 plnil funkci biskupského chrámu, proto byl označován jako dóm, po vybudování nové katedrály Neposkvrněného početí Panny Marie a jejím vysvěcení v roce 1924, pak s přívěskem starý, podrobněji o historii kostela např. CONSTANTINI, Otto: *Die Linzer Jesuitenkirche*. Linz 1959.

³⁹³ Tamtéž, s. 15.

³⁹⁴ RILL, Gerhard: *Linzer Regesten aus den Litterae annuae der Jesuiten in der Wiener Nationalbibliothek*, Bd 2. Linz 1954-1960, s. 129.

³⁹⁵ Tamtéž, s. 136; *Litterae annuae provinciae Austriae Societatis Iesu a. 1680*, ÖNB, Cod. 12077, fol. 21.

³⁹⁶ RILL, Gerhard: *Linzer Regesten*, s. 129.

vyvracel fámu o řádění moru ve městě a s úlevou konstatoval, že se nemoc samotnému Linci zatím vyhýbá.³⁹⁷

Pro rekapitulaci úspěchu a rozsahu náboženského působení v daném městě v jezuitských litterae annuae nalezneme „statistické“ pasáže s údaji o počtu rozdaných hostií,³⁹⁸ zachráněných manželství, generálních zpovědí, ale také počtu obrácených protestantů či pokřtěných židů. Právě zmínky o dvou židech, Abrahamovi a Salomonovi, kteří jej požádali o křest, nalezneme i ve Františkových zmíněných „morových“ dopisech.³⁹⁹

Mor, zuřící v habsburských zemích i v následujícím roce, ostatně zasáhl do života linecké koleje i podruhé, tentokrát nepřimo. Od července roku 1680 totiž ve městě pobýval císař Leopold I. se svou rodinou a dvorem, kteří byli už rok na útěku před nákazou, jež je vyhnala nejprve z Vídně do Prahy, kde se ovšem mor v roce 1680 objevil také, takže panovník se svým hofštátem prchl nejprve do Pardubic a poté do Lince, kde setrval až do jara příštího roku.⁴⁰⁰ Během svého pobytu ve městě císařský pár navštívil také kolej, kde 31. července shlédl v podání žáků divadelní představení „Iphigenia Orestem fratrem liberans a fatali Dianae Tauricae sacrificio“.⁴⁰¹

Císařský pár se zúčastnil v jezuitském kostele také mše o slavnosti Všech svatých, hojně také navštěvoval dnes již neexistující⁴⁰² kolejní kapli sv. Františka Xaverského, patrona proti moru.⁴⁰³ Leopold I. pak kolej navštívil opět 3. prosince, tentokrát s Filipem Vilémem Falckým⁴⁰⁴ a jeho manželkou Alžbětou Amálií Hessensko-Darmstadtskou.⁴⁰⁵ Během následujících měsíců pro císaře jezuitští žáci připravili ještě další tři dramatická vystoupení, a to jak s antickým námětem, tak s křesťanskou tematikou v souvislosti s událostmi liturgického roku. Císařská rodina

---

³⁹⁷ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, kart. 455, inv. č. 1917/19, fol. 030, dopis z 1. října 1679: „*Da hier ist auch die laidige sucht schon, Gott behüte vns scheuer.*“; fol. 031-032, dopis z 25. října 1679: „[...] *das ihn vndt außßer der stad die Pest überall dahier grasire, welches ich doch mich nit erindere das ichs geschriben habe, das die stad dahier noch Gott lob immunis vndt frhei von der ladigen sucht ist.*“

³⁹⁸ Pro ilustraci – např. v roce 1679 se uvádí 64000 rozdaných kusů hostií, srov. RILL, Gerhard: *Linzer Regesten*, s. 129.

³⁹⁹ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, kart. 455, inv. č. 1917/19, fol. 030, 031-032.

⁴⁰⁰ ZIEGLER, Anton: *Gallerie aus der österreichischen Vaterlandsgeschichte in Bildlicher Darstellung*. Wien 1837, s. 85.

⁴⁰¹ RILL, Gerhard: *Linzer Regesten*, s. 134; *Litterae annuae provinciae Austriae Societatis Iesu a. 1680*, ÖNB, Cod. 12077, fol. 78.

⁴⁰² Kaple zanikla při přestavbě objektu na poštu v roce 1879, srov. <http://www.bda.at/text/136/1085/7136/> [cit. 22. 3. 2017].

⁴⁰³ RILL, Gerhard: *Linzer Regesten*, s. 135; LA a. 1680, ÖNB, Cod. 12077, fol. 102.

⁴⁰⁴ Filip Vilém Falcký (1615-1690), od roku 1685 falcký kurfiřt.

⁴⁰⁵ RILL, Gerhard: *Linzer Regesten*, s. 135; LA a. 1680, ÖNB, Cod. 12077, fol. 102.

strávila s jezuitu i první den nového roku 1681 – nejprve se zúčastnili mše svaté, poté následovala hostina a opět divadelní představení „Ninus tum rex Assyricus“.⁴⁰⁶ V dubnu poté žáci nacvičili velikonoční zpěvohru „Christus in cruce repertus“, kterou předvedli v kostele sv. Ignáce.⁴⁰⁷

Jezuitské divadlo jakožto svébytný fenomén, vlastní produkce her, to vše hrálo důležitou roli i v životě linecké koleje – představení se nekonala pouze pro významné návštěvy, ale také pro veřejnost, jako například u příležitosti velikonočního trhu na jaře roku 1680 a podobně.⁴⁰⁸ Ještě významnější však byly pro město náboženské aktivity, které jezuité buď přímo organizovali nebo inspirovali. Zdá se, že v původně protestantském a nepřátelsky naladěném Linci⁴⁰⁹ byli jezuité v 70. letech 17. století, kdy zde přichází František Antonín, již plně zakotveni a srostlí s prostředím.⁴¹⁰ V rámci koleje fungovala studentská sodalita, která kromě svých vlastních aktivit pořádala i různé veřejné akce, jako například tradiční svatovavřínecké procesí mládeže, nebo 26. března 1682 zorganizovala velikonoční mytí nohou a dalšího dne křížovou cestu na vrch Kalvárie, čímž inspirovala místní měšťanské bratrstvo, které vzápětí uspořádalo stejnou akci.⁴¹¹ V litterae annuae pro rok 1681 si ostatně jezuité pochvalovali, že zmíněné měšťanské bratrstvo zahajuje svá pravidelná procesí každý měsíc právě v jezuitském kostele.⁴¹² O rostoucím významu (oblíbenosti?) koleje v této

---

⁴⁰⁶ Tamtéž, s. 139.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

⁴⁰⁸ Podrobný rozbor divadelní činnosti lineckých jezuitů a jejich žáků přináší právě již citovaný FRÖHLE, Josef: Zur Schauspieltätigkeit der Studenten am Jesuitengymnasium, s. 197-270. Z přiloženého soupisu realizovaných představení lze vyčíst, že většina her byla nacvičena jen pro jedno konkrétní představení, ale každý rok minimálně jedna. Právě v době Františkova působení jsou v tomto směru žáci ve srovnání s jinými roky dosti aktivnější, právě kvůli přítomnosti císařského dvora, jimž byla většina představení věnována. Podobný nárůst divadelní produkce lze vysledovat i v roce 1684 při dalším dlouhodobějším pobytu císaře ve městě.

⁴⁰⁹ V Linci, původně téměř výhradně protestantském, vstupovali jezuité při svém příchodu na značně „nepřátelské území“, v době Františka Antonína už bylo město, až na malou tajnou skupinku protestantů, převážně katolické, blíže o celé situaci a o tom, jak zde jezuité získávali půdu pod nohama např. COMMENDA, Hans: Die Litterae annuae des Linzer Jesuitenkollegs als Quelle der Volkskunde. In: Historisches Jahrbuch der Stadt Linz 1961. Linz 1962, s. 119-138.

⁴¹⁰ O vlivu jezuitů na náboženský život ve městě blíže KOLB, Georg: Mitteilungen über das Wirken der P.P. Jesuiten und der marianischen Kongregation in Linz während des 17. und 18. Jahrhunderts. Linz 1908.

⁴¹¹ RILL, Gerhard: *Linzer Regesten*, s. 142. O vlivu jezuitů na náboženský život v Linci včetně konkrétních projevů (procesí, pobožnosti, uctívání relikvií apod.) blíže již citovaný COMMENDA, Hans: Die Litterae annuae, s. 119-138.

⁴¹² Tamtéž, s. 141.

době svědčí i různé dary, ať už kostelu⁴¹³, studentskému bratrstvu Utrpení Kristova⁴¹⁴ nebo koleji jako takové, již kardinál Nidhard⁴¹⁵ odkázal svou obsáhlou knihovnu.⁴¹⁶

Františka Antonína po tříletém působení ve funkci rektora vystřídal již zmíněný Franz Voglmair, zatímco Ditrichštejn od nového školního roku 1682/1683 opět zaujal místo vyučujícího na vídeňské akademické koleji.

Opět ve Vídni

Františka Antonína tedy od konce roku 1682 nalzáme zpátky ve Vídni, kde vyučoval morální teologii a zároveň byl z odpovědníkem a děkanem filozofické fakulty.⁴¹⁷ Ve Vídni jej zastihl také krizový rok 1683 a obléhání Vídně, bohužel z té doby zatím nemáme žádné jeho osobní dokumenty či zprávy. K této zásadní události se váže rozsáhlá latinsky psaná zpráva v *litterae annuae* daného roku, narativním způsobem podávající pohled jezuitů na průběh oblehání i na jejich vlastní roli v něm.⁴¹⁸

Od roku 1684 zastával František kromě výše zmíněných funkcí i post consultora, tedy zřejmě nějakého poradce. V tomto roce se rektorem vídeňské koleje stal Franz Voglmair,⁴¹⁹ který před dvěma lety po Františkovi převzal linecké gymnázium, František samotný (a dalo by se předpokládat, že s obdobnými zkušenostmi) ale na tuto vedoucí pozici nikdy nedosáhl. V roce 1685 a 1686 však kromě vídeňské akademické koleje působil ještě jako z odpovědník v Pázmáneu, vídeňském jezuitském semináři pro uherské studenty, jenž tehdy sídlil v budově na Schönlanterngasse, tedy doslova pár kroků od Františkova primárního působiště.⁴²⁰

---

⁴¹³ Kromě zmíněného oltáře také menší dary, jako věčná světla apod., srov. tamtéž.

⁴¹⁴ Bratrstvo Agonia Christi obdrželo v roce 1682 darem stříbrný řetěz s pozlaceným medailonem v hodnotě nejméně 10 zlatých, srov. tamtéž, s. 145.

⁴¹⁵ Johann Eberhard Nidhard SJ (1607-1681), jezuita, titulární biskup z Edessy, od roku 1671 kardinál, srov. <http://www2.fiu.edu/~mirandas/bios1671.htm#Nidhard> [cit. 22. 3. 2017].

⁴¹⁶ Tamtéž, s. 141.

⁴¹⁷ LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum*, Bd. IV, s. 818: „*professor casuum, decanus philosophiae, confessorius templi*“.

⁴¹⁸ *Litterae annuae provinciae Austriae Societatis Iesu a. 1683*, ÖNB, Cod. 12258, fol. 132-210. (Částečnou?) edici a rozbor tohoto pramene realizovali COLPO, Mario – GRAMATOWSKI, Wiktor: *I Gesuiti nell'assedio di Vienna del 1683*. In: *Archivum historicum Societatis Iesu* 70, 1983, s. 276-305.

⁴¹⁹ LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum*, Bd. V, s. 74.

⁴²⁰ Více o jeho historii např. RAJNOCH, Karl: *Das Wiener Pazmaneum*. In: LION, Michal (Hrsg.): *Austria Slovaca - Slovacia Austria. Dimensionen einer Identität*. Wien 1996, s. 35-44, FAZEKAS, István: *Jesuitenfrömmigkeit und Priesterausbildung am Pazmaneum, dem Ungarischen Seminar in Wien (17./18. Jahrhundert)*. In: OHLIDAL, Anna – SAMERSKI, Stefan (Hrsg.): *Jesuitische*

V následujících dvou školních rocích byl František duchovním prefektem, monitorem, vyučoval morální teologii, působil jako kolejný i chrámový zpovědník a také prověřoval zájemce o vstup do noviciátu.⁴²¹ Vídeňští adepti jezuitského řádu trávili svůj noviciát v probačním domě u sv. Anny, kde v této době působil snad Františkův vzdálený příbuzný, Friedrich Dietrichstein,⁴²² o němž se mi kromě evidence v Lukácsově katalogu rakouské provincie zatím nepodařilo dohledat bližší informace nebo rodinné vazby.⁴²³ V roce 1689 se Františkovy povinnosti zúžily na činnost zpovědníka a *professora tertiae lectionis*,⁴²⁴ který v rámci studia teologie se studenty probíral Čtyři knihy sentencí Petra Lombardského.⁴²⁵ 20. března toho roku byl ustanoven novým rektorem pro pasovskou jezuitskou kolej pro nadcházející školní rok.

Rektorem v Pasově

František Antonín tedy nastoupil jako rektor a (podobně jako před deseti lety v Linci) exhortátor na pasovskou kolej v roce 1689. Kolej s gymnáziem byla založena v únoru roku 1612 pasovským biskupem, arcivévodou Leopoldem V. a na konci téhož roku byl položen základní kámen budovy koleje,⁴²⁶ vystavěné za pomoci biskupovy štědré finanční podpory.⁴²⁷ V roce 1662 město postihl požár a poškodil jak kolej, tak přilehlý kostel sv. Michaela, proto v následujících letech probíhala rekonstrukce koleje, zatímco kostel byl v 70. letech přestavěn kompletně, a to podle projektu Pietra

---

Frömmigkeitskulturen. Konfessionelle Interaktion in Ostmitteleuropa 1570-1700. Stuttgart 2006, s. 163-176.

⁴²¹ LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum*, Bd. V, s. 172 a 222 (1687, 1688): „*praefectus spiritus, monitor, professor casuum, vice decanus philosophiae, examinador candidatorum, confessarius collegii et templi*“; „*professor casuum, praefectus spiritus, monitor, examinador candidatorum, confessarius collegii et templi*“.

⁴²² Tamtéž, s. 225: „*P. Fridericus Dietrichstain, concionator dominicalis et festivus, confessarius templi*“.

⁴²³ LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogus generalis*, s. 238-239. Friedrich von Dietrichstein, nar. 1634 v Bratislavě, se stal novicem řádu v roce 1650 ve Vídni, 1668 složil věčné sliby, zemřel roku 1701 v Budapešti. Během svého působení vystřídal velkou řadu míst, téměř každý rok působil v jiném řádovém domě napříč celou provincií.

⁴²⁴ Tamtéž, s. 273: „*professor tertiae lectionis, confessarius collegii et templi*“.

⁴²⁵ MÜHLBERGER, Kurt: *Die Matrikel der Universität Wien, VII. Band*. Wien – München 2011, s. 17.

⁴²⁶ Příloha č. 11. Dnes v budově sídlí Gymnasium Leopoldinum, hlásící se i svým názvem k odkazu několikasetleté tradice.

⁴²⁷ AIGN, Albrecht: *Geschichte des Gymnasiums Passau*. Band 1: Das Jesuiten-Gymnasium, 1612-1773. Passau 1962, s. 18-32.

Giovanniho Carlone,⁴²⁸ který podobnou jezuitskou zakázku získal i v Linci, kde (jak už bylo zmíněno) navrhl stavbu kostela sv. Ignáce. Okruh rodiny Carlone se v té době podílel i na výzdobě samotné koleje.⁴²⁹ Škola se nadále úspěšně rozrůstala, takže ve druhé polovině 17. století, tedy v době Františkova působení, měla v průměru přes tři stovky žáků.⁴³⁰ Prosperující instituce také disponovala rozsáhlou knihovnou.⁴³¹

Podobně jako v Linci (a v podstatě ve všech městech, v nichž byli nějakým způsobem přítomni), i v Pasově hráli v této době jezuité významnou roli v životě obce, nejen z hlediska nabídky vzdělání nebo konání pravidelných bohoslužeb.⁴³² Při významných svátcích a veřejných akcích, které je doprovázely, byla navíc zřejmě obvyklá také organizační spolupráce jezuitů s představiteli místní kapituly a náboženských bratrstev činných ve městě. Příkladem může být například slavnost Božího Těla v roce 1690, kdy bylo uspořádáno tradiční velkolepé procesí, zachycené v litterae annuae toho roku. V početném průvodu nesl pozdviženou monstranci pasovský a salcburský kanovník Johann Sigmund von Khüenburg, před nímž kráčeli studenti jezuitského gymnázia společně s členy městského bratrstva.⁴³³ Důležitou složkou života pasovské koleje byla také divadelní produkce žáků.⁴³⁴

František Antonín vedl pasovskou kolej do konce školního roku 1692/1693, poté se měl navrátit zpět do Vídně, tentokrát však na půdu profesního domu, hlavního řádového domu provincie, kde posléze strávil zbytek svého života, tedy dalších téměř 27 let.

---

⁴²⁸ DEHIO, Georg – BRIX, Michael (Bearb.): Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler. Bayern : 2. Niederbayern. Berlin – München 1988, s. 512.

⁴²⁹ KASTNER Jörg: *Geistliche Rüstammer. Gedanken zur geistigen Struktur der Jesuitenbibliothek*. In: KASTNER, Jörg: *Die Jesuiten in Passau: Schule und Bibliothek 1612-1773*. Passau 1987, s. 238.

⁴³⁰ KAPSNER, Alois: *Die Schülerbewegung am Gymnasium Passau – Gymnasium Leopoldinum*. In: Tamtéž, s. 37-41.

⁴³¹ KASTNER Jörg: *Geistliche Rüstammer*, s. 232-251.

⁴³² Během nichž bylo v roce 1690 rozdáno 23 363 hostií, srov. *Litterae annuae provinciae Austriae Societatis Iesu a. 1690*, ÖNB, Cod. 12087, s. 4.

⁴³³ Tamtéž, s. 31: “*Solemnior tamen tam ab hominum concursu quam dignissima Celsissimi ac Reverendissimi Principis praesentia, die infra Octavam Theophoriae pompa spectabatur, quando a Reverendissimo et Illustrissimo Domino Joanne Sigismundo Comite a Künburg Canonico Salisburgensi et Passaviensi velatus sub panio specie Christus circumferebatur, quem praeter triviales et elementares scholarum nostrorum classes et studiosorum et Civium caetus accentis singuli cercio, illustri ordine antecedeabant.*“

⁴³⁴ Jezuitské divadelní činnosti se ve své dizertaci věnovala KRUMP, Sandra: *In scenam datus est cum plausu : das Theater der Jesuiten in Passau (1612-1773)*. Berlin 2000.

Členem vídeňského profesního domu

Od roku 1694 až do jeho smrti v únoru 1721 tedy nalezneme Františka Antonína mezi zdmí vídeňského profesního domu, a to téměř doslova, protože alespoň podle jeho elogia prý skutečně téměř neopouštěl město, „pokud nebyl povolán na statky svých příbuzných“.⁴³⁵ Vídeňský profesní dům se nacházel od roku 1624 na náměstí Am Hof, v bývalé budově koleje, která se, jak již bylo řečeno v první části této kapitoly, přestěhovala do nových prostor u dnešního univerzitního kostela sv. Ignáce. K profesnímu domu patřil i k němu přiléhající kostel Devíti kůrů andělských, který byl v 60. letech 17. století barokně přestavěn.⁴³⁶

V profesním domě žili jezuité, kteří už dosáhli nejvyššího stupně začlenění do řádu, kdy složili tzv. profesní, tedy čtvrté sliby, jež měl František Antonín za sebou již v roce 1676. Profesní domy zaujímaly v organizační struktuře řádu specifické místo. Zde již pedagogická činnost nestála v centru aktivit, svým fungováním profesní dům více připomínal klasický klášter. Jednalo se o duchovní společenství již „hotových“ jezuitů, kteří se měli věnovat duchovnímu rozvoji a službě. Podle představ Ignáce z Loyoly neměl mít profesní domy, na rozdíl od jiných typů jezuitských komunit a institucí, žádné stále příjmy či výdělky, členové měli žít v chudobě a chod domu měl být financován díky dobrodiní ostatních, tedy pomocí darů či almužen, v případě nouze pak jezuiti mohli získávat prostředky žebráním. Faktem je, že právě profesní domy, i přes určitou míru specifického postavení a s tím spojené prestiže, trpěly dlouhodobě podfinancováním a původní ideál fungování nebyl úplně udržitelný.⁴³⁷

Navíc je zřejmé, že i v profesních domech nakonec žili také jezuitští bratři, kteří ještě neprošli čtvrtými sliby a ani kněžským svěcením, a to v pozici koadjutorů. Prozrazují to ostatně *catalogi breves*. V roce 1694, kdy Františka Antonína ve jmenném seznamu vídeňského profesního domu Am Hof nacházíme poprvé, zde včetně něj žilo 31 profesů, tedy kněží s posledními sliby, ale také 4 scholastici a 27

---

⁴³⁵ *Litterae annuae provinciae Austriae Societatis Iesu a. 1721*, ÖNB, Cod. 12090, fol. 86v: „*Quandia in domo Professoru[m] degebat ab A[nn]o 1694, semel duntaxat valetudinis causa Badenam concesserat, cae terum nec ad hortum suburbanum, nec extra urbem pedem etulit, imo nec ad urbem, nisi ab agris consanguineis accit[us].*“

⁴³⁶ O přestavbě a programu bohaté fasády stručně a ilustrativně např. FLECKL, Anton: *Die barocken Bauten*, s. 052-057.

⁴³⁷ Podrobněji např. FRIEDRICH, Markus: *Die Jesuiten: Aufstieg, Niedergang, Neubeginn*. München 2016, s. 270-271 nebo Týž: *Der lange Arm Roms?: Globale Verwaltung und Kommunikation im Jesuitenorden 1540-1773*. Frankfurt am Main – New York 2011, s. 149-150.

koadjutorů bez kněžského svěcení a čtvrtých slibů, kteří plnili různé funkce převážně provozního a hospodářského charakteru – kuchaře, vrátného, lékárníka, zásobovače nebo nočního hlídače.⁴³⁸

Profesní dům se v rakouské provincii každopádně nacházel pouze jeden a právě profesové, tito plní členově řádu z vídeňského domu Am Hof podle všech indicií představovali špičku provincie, co se týče styků a společenského významu. V jejich řadách nalezneme například soukromé zpovědníky a vychovatele členů habsburské rodiny – budoucího císaře Josefa I.⁴³⁹ a jeho bratra, arcivévody Karla, tedy pozdějšího císaře Karla VII.,⁴⁴⁰ ale také císařského páru, Leopolda I.⁴⁴¹ a Eleonory Magdaleny Falcko-Neuburské.⁴⁴²

František Antonín v profesním domě v prvních letech plnil roli monitora, respektive admonitora, duchovního prefekta a zpovědníka a nadále také prověřoval kandidáty do noviciátu.⁴⁴³ V letech 1699-1702 kromě těchto funkcí zastával také post poradce provinciála,⁴⁴⁴ což je zřejmě Františkova nejvýše dosažená meta v rámci řádu.⁴⁴⁵ Provinciálové měli k dispozici obvykle více poradců, s nimiž se měli pravidelně scházet a konzultovat nejrůznější záležitosti provincie, zpravidla jednou měsíčně.⁴⁴⁶ Podle údajů, jak je prezentují *catalogi breves*, měl rakouský provinciál obvykle z vídeňského profesního domu dva poradce a František tak byl po čtyři roky jedním z nich.

Od roku 1703 po dalších přibližně 10 let byl František opět duchovním prefektem, monitorem, zpovědníkem, prověřoval budoucí novice a také byl (kromě dvou let) jakýmsi rozhodčím nebo soudcem při různých sporech a konfliktech.⁴⁴⁷ V následujícím období už Františkovi s přibývajícími léty zřejmě ubývaly síly a tak se postupně omezoval i počet funkcí a úkolů, které měl na starost. V letech 1715-1718

---

⁴³⁸ LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum*, Bd. V, s. 241-242.

⁴³⁹ Zde vycházíme pro ilustraci z údajů pro rok 1699, tamtéž, s. 820: „*P. Franciscus Franzin, confessarius Augustissimi Regis*“.

⁴⁴⁰ Tamtéž, s. 819: „*P. Andreas Paur, confessarius Serenissimi Archiducis Caroli, eiusdem instructor*“.

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 820: „*P. Franciscus Menegatti, confessarius Augustissimi Imperatoris*“.

⁴⁴² Tamtéž: „*P. Germanus Plume, confessarius gynaecei Augustissimae Imperatricis*“.

⁴⁴³ V letech 1694-1698, srov. tamtéž, s. 541, 653, 709, 764: „*monitor/admonitor, praefectus spiritus, examinador candidatorum, confessarius domus et templis*“.

⁴⁴⁴ 1699-1700 Albert Mechtl, 1701-1702 Franz Voglmayr – který po Františkovi přebíral v 80. letech vedení linecké koleje, srov. LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum*, Bd. VI, s. 112.

⁴⁴⁵ Funkce je označována pojmy *consultor provinciae* nebo *consultor provincialis*, srov. tamtéž, s. 820; tamtéž, Bd. 6, s. 33, 87, 144.

⁴⁴⁶ FRIEDRICH, Markus: *Der lange Arm Roms*, s. 225-226.

⁴⁴⁷ 1703-1714, srov. LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum*, Bd. VI, s. 198, 255, 309, 356, 404, 452, 499, 547, 594, 644, 694, 743.

byl opět duchovním prefektem, monitorem a nadále měl na starost zájemce o noviciát.⁴⁴⁸ O rok později už byl pouze z odpovědníkem v rámci profesního domu.⁴⁴⁹ V roce 1720 a 1721 pak u Františkova jména nalezneme už jen jediné slovo – valetudinarius, čili churavý, vetchý, nemohoucí.⁴⁵⁰

František Antonín zemřel pravděpodobně na celkovou sešlost stářím 21. února roku 1721 ve věku necelých 78 let. Jak jsme mohli poznat, v souladu s naznačenými předpoklady nebyla jeho kariéra v rámci jezuitského řádu nijak vyjímečná. Jak se na jeho životní pouť (mimo jiné v souvislosti s jeho urozeným původem) díval samotný řád, jakým způsobem měla být uchována v paměti a předávána dál, to nás bude zajímat v kapitole o jezuitských elogiích, tedy nejen o tom Františkově, ale rovněž o elogiích některých dalších urozených členů řádu z prostředí zemí habsburské monarchie v kontextu typických narativních momentů tohoto typu pramene. Ještě předtím se však krátce zaměříme na dochované torzo Ditrichštejnovy korespondence s jeho bratrem Ferdinandem, kdy už byl František Antonín součástí Tovaryšstva Ježíšova.

---

⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 789, 835, 884; tamtéž, Bd. 7, s. 31: „*praefectus spiritus, monitor, examiner candidatorum*“.

⁴⁴⁹ Tamtéž, s. 92.

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 134, 186.

Františkova korespondence a vztahy s bratrem po roce

1668

František Antonín prožil v jezuitském řádu téměř 56 let svého života. I když počátek tohoto období, jak jsme již viděli, nebyl zrovna růžový a znamenal velké změny v dosavadních plánech knížete, který měl, viděnou jeho perspektivou, právo být minimálně značně rozčarován, kontakty mezi oběma bratry z pochopitelných důvodů přetrvaly i v následujících letech. Z nich však máme k dispozici pouhé torzo předpokládané korespondence – počítáno od Františkova vstupu do noviciátu (pokud nepočítáme jejich korespondenci ze začátku tohoto období, vztahující se přímo k záležitostem s kanonikáty) se jedná o celkem 13 jeho dopisů a jeden list knížete Ferdinanda, dochovaný ve formě opisu, z období let 1666-1690.⁴⁵¹

Jaký byl asi v té době vztah obou bratrů, když už se s plynoucím časem zřejmě postupně obrušovaly poněkud nepříjemné vzpomínky na římské listování? Z tak malého vzorku je asi nemožné dobrat se nějakých jednoznačnějších soudů. Vzhledem k tomu, že máme dochovány téměř výhradně Františkovy odeslané dopisy, pokusíme se vycházet ze skromných informací, které nám nabízejí či naznačují. Co do formy jsou listy vždy uctivé, i když neprozrazují nějaký skutečně blízký vztah, to ostatně nenaznačovaly ani dopisy dřívější. Při pozorném srovnání však čtenáře zarazí, že zatímco během studií František ve svých německy psaných řádkách bratra oslovuje obvykle formulkou „*Durchleüchtiger hochgebohrner fürst gnediger herr bruder*“,⁴⁵² od roku 1666 ze všech dopisů z oslovení důsledně mizí slovíčko „*bruder*“.⁴⁵³ Lákavou interpretací by bylo zjednodušení, že František vůči bratrovi poněkud zahořkl nebo jejich vztahy ochladly, stejně tak to ale může souviset s jeho nově nabytým stavem, kdy ho jeho identita novice a posléze plného člena řádu stavěla do poněkud jiného pozice ve vztahu k rodině. Jediný opis listu jeho bratra Ferdinanda totiž začíná obvyklým bratrským „*Insonder vilge[liebter] H[err] Brud[er]*“.⁴⁵⁴

Co se týče obsahové stránky dochovaných dopisů, naznačují, že spolu bratři byli v pravidelném písemném styku, v letech, kdy se František vyskytoval ve Vídni,

⁴⁵¹ Většina z nich v MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, kart. 455, inv. č. 1917/19; dva tamtéž, karton 355.

⁴⁵² MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, převážně kart. 359.

⁴⁵³ Tamtéž, převážně kart. 455.

⁴⁵⁴ MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, kart. 455, inv. č. 1917/19, fol. 036.

lze jistě předpokládat i osobní kontakt. Nejčastěji se jednalo o různá Františkova doporučení pro osoby širokého sociálního spektra s rozličnými účely – o službu poslíčkovi, který list knížeti donese a který byl Františkovy doporučen jeho nadřízeným, rektorem vídeňské koleje,⁴⁵⁵ přes plačícího prosebníka o přímluvu, jehož příbuzný byl uvězněn v Linci, kde zrovna kníže pobýval s císařem a jeho dvorem,⁴⁵⁶ po tlumočení prosby šlechtice, který žádal knížete o ubytování v jeho vídeňském paláci, což kníže musel z nedostatku kapacity kvůli již ubytovaným hostům odmítnout.⁴⁵⁷ Jindy měl zase kníže posloužit jako další zprostředkovatel doporučení samotné císařovně pro důstojníka ze šlechtické rodiny Buttlarů. František byl zřejmě dobrácká povaha, protože stejně jako u všech dalších prosebných dopisů i zde dodával, „že to mu přeci nemohl odmítnout“.⁴⁵⁸

Zdá se tedy, že byl jezuita František Antonín pro mnohé odrazovým můstkem, jak se dostat k jeho vysoce postavenému nevlastnímu bratrovi, jednomu z předních mužů monarchie, a od něj, jakožto hofmistra císařovny, případně ještě dále. Kromě zmíněných záležitostí byly obsahem dopisů jistě i události a novinky v rodině.⁴⁵⁹ Nezbyvá než vyjádřit politování, že se těchto střípků ze vzájemné korespondence obou bratrů nezachovalo více.

---

⁴⁵⁵ Tamtéž, fol. 041-042, dopis z Vídně z 23. února 1673: „*Mein whollerwirdich P[ater] Rector hat mir dießen H[errn] der EFG dießen briff bringen wird, auffs beste recommendiret, denselben EFG gehorshamst zu recommendiren, welchs ich hiemit thuen whollen.*“

⁴⁵⁶ Tamtéž, dopis z Vídně z 4. července 1684: „*Es hat mich dießer, der dießen brief bringet gebetten weineter, ich solte ihme EFG vnterdänigst recommendiren, wegen seinen Schw. so in arrest zu Lintz ist, welches weil ichs ihme nit abschlagen können.*“

⁴⁵⁷ Tamtéž, opis listu knížete z 15. března 1687: „*[...] ich wolte auf die beschehene recommendation dem Dornwekhinger gern willfahren, es ist aber der M[onsiuer] la Roche in haus, vnd wan die hoffstatt nacher Wienn kom[m]en solte, so wurde ich selbsten, weilen ich aniezo mehr leüthe habe, nicht genueg Zimmer haben, vnd kan man dise leüthe wan sie einmahl einrißen nit mehr wohl hinausbring[en].*“

⁴⁵⁸ Tamtéž, dopis knížeti z Lince z 24. května 1681: „*[...] es ist dießer mensch vas von Vnserm P[ater] General recommendiret worden, er ist aus den geschlecht des Bouttler, welches glaub ich ein general bey ihr weil einmhal gewesen ist, wie der alte G[raff] Leslie auch in Krieg wharr, dießer verlanget einsuppliciren ihr. May der Kayserin zu übergeben, alßo hat er mich gebetten, EFG von mir recommendiret zu wheren, vndt obwhollen ich meinete, es were nit von nhöten deßßentwegen ihme bey EFG zu recommendiren, habe ich doch ihme solches nit abschlagen können.*“

⁴⁵⁹ Jako například úmrtí knížete Gundakara z Ditrichštejna (1623-1690), o němž svého bratra informoval v nedochovaném dopise kníže Ferdinand, jak se dozvídáme z Františkovy odpovědi z 5. února 1690, srov. tamtéž, fol. 34.

Reflexe urozeného původu v jezuitském elogiu

Jak již bylo nadneseno v kapitole, věnující se kariéře šlechty z českých zemí v rámci různých církevních řádů se zaměřením na Tovaryšstvo Ježíšovo, zůstává zatím platné konstatování, že pro jezuity pocházející ze šlechtických rodin (vztaženo na středoevropský prostor)⁴⁶⁰ jejich původ neznamenal žádnou zvláštní výhodu v rámci kariérního postupu. Obvyklou nejvyšší metou, které dosahovali (a to jen někteří), bylo vedení některého z řádových domů nebo kolejí. Podobnou situaci jsme viděli i u Františka Antonína, jehož vrcholem kariéry bylo pouhé tříleté působení ve funkci jednoho ze dvou poradců rakouského provinciála. Většina členů řádu pocházela z obyčejných poměrů a obvykle tak pokryli kompletní hierarchické spektrum pozic v rámci poměrně rovnostářského prostředí řádu.⁴⁶¹

Nový člen řádu se zavazoval mimo jiné ke slibu chudoby, což znamenalo vzdát se svého majetku. V případě majetného šlechtice šlo tedy o to, zařadit se ekonomicky, ale i sociálně mezi ostatní členy řádu, na stejnou linii. Vzdání se světa, spojené s řeholním životem, v tomto kontextu pro šlechtice znamenalo také rezignaci na výhody a nároky spojené s jeho urozeným původem, se stavem, do něhož se narodil a jehož součástí dosud byl. Urozenost tedy pozbývala svého významu v řádu nejen ideově, ale (jak zatím nasvědčují dosud prezentované poznatky) podle všeho i prakticky.

To však neznamená, že by byl urozený původ daného člena řádu zcela zapomenut. Skutečnost, že se jedinec dobrovolně zřekl světských možností a lákadel, mu byla přičítána ke cti a naopak nacházela, jak uvidíme v případě nejen Františka Antonína, svou přímou tematizaci a idealizaci v posmrtném elogiu, kde dotvářela vyprávěný životní příběh zesnulého spolubratra a nabývala funkce exempla pro další členy řádu. To byl ostatně jeden z důležitých významů elogia jakožto žánru, kromě zachování paměti na daného jedince a oslavy jeho příkladného života (a tím i oslavy

---

⁴⁶⁰ To, že zakladatel řádu sv. Ignác a jeho první spolupracovníci pocházeli z urozeného prostředí, stejně jako mnozí jezuitští svatí z italského a španělského prostředí byli šlechtického původu, je samostatným fenoménem, který by stál za podrobnější zamyšlení.

⁴⁶¹ Pokud podíváme se na osobnosti rakouských provinciálů v době působení Františka Antonína, šlechtického původu byl již zmiňovaný Mikuláš Avancin či svobodný pán Rudolf von Lewenberg (od r. 1714) – v tomto případě se ovšem nejedná o příslušníky vysoce postavené aristokracie (jako byl František Antonín), jména ostatních provinciálů pak prozrazují, že jejich nositelé vzešli z běžných poměrů (Albert Mechtel, Franz Voglmayr, Jakob Wenner aj.), podrobněji příslušné svazky LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum*.

řádu, jehož byl součástí). Jezuitský řád a jeho vzdělávací systém se svou vědomou návazností na tradici antické rétoriky, ale také církevních Otců hojně stavěl na literárním pojetí příkladů a napodobování. Ve druhé polovině 17. století se i u nás prosadila sofistikovaná literární estetika s košatým rejstříkem rétorických figur, která dostala nejvíce prostoru v kázáních, ale dotkla se i žánru elogií,⁴⁶² která vzletnými jazykovými prostředky líčila život zesnulého a měla příkladně působit na ostatní členy řádu. Elogia existovala buď samostatně nebo jako součást každoročních litterae annuae (případně v obou variantách, kdy byl ve výročních zprávách text zkrácený). V obou případech byla předčítána v řádových domech, například při společném stolování, za účelem informování, ale také duchovní formace spolubratrů.⁴⁶³

František Antonín pohledem elogia

Podívejme se tedy nyní blíže na přibližně třístránkový text z litterae annuae pro rok 1721 a v něm obsažené vylíčení osobnosti a životní pouti Františka Antonína, a to s vědomím všech limitů a úskalí tohoto pramene.⁴⁶⁴ Litterae annuae jako jakési každoroční výroční zprávy, shrnující dění v jednotlivých řádových domech dané provincie, zpravidla zahrnovaly také elogia zesnulých členů.⁴⁶⁵ Tyto texty nelze brát, jak ostatně zdůrazňují ostatní badatelé, jako nějaký pravdivý, autoritativní životopis – elogium mělo především oslavnou, ale také výchovnou funkci v rámci řádu, mělo zdůraznit ctnosti, kvality a zásluhy zesnulého a tím rovněž konstituovat dobrý příklad pro další spolubratry.⁴⁶⁶ V tomto ohledu se také docela podobají jinému oblíbenému

---

⁴⁶² Stručným úvodem do problematiky je např. článek SVATOŠ, Martin: *Úvod do kapitoly: Literatura a rétorika jezuitů*. In: ČEMUS, Petronilla (ed.): *Bohemia Jesuitica 1556-2006*, sv. 2. Praha 2010, s. 777-791.

⁴⁶³ Podrobněji BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Litterae annuae provinciae Bohemiae (1623-1755)*. In: *Folia Historica Bohemica*, 25, 2010, č. 1, s. 23-49

⁴⁶⁴ Podrobněji o jezuitských pramenech s různou biografickou výpovědní hodnotou BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Jak vytvořit životopis jezuitů. Přehled řádových evidenčních pramenů, jejich dochování, dostupnost a vypovídací hodnota*. In: *Folia Historica Bohemica* 26, č. 2, 2011, s. 365-402. Přímou o elogiích pak SVATOŠ, Martin: *Jezuitská elogia jako historický pramen a elogia P. Martina Středy*. In: SKUTIL, Jan (ed.): *Morava a Brno na sklonku třicetileté války*. Praha 1995, s. 207-220.

⁴⁶⁵ V rakouské provincii je nalezneme obvykle na konci spisu. Podrobněji o vývoji, struktuře a funkci litterae annuae např. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Litterae annuae provinciae Bohemiae (1623-1755)*. *Folia Historica Bohemica* 25, č. 1, 2010, s. 23-39.

⁴⁶⁶ Elogia bývala často také přímo předčítána, například během společného jídla, ostatně jako kompletní litterae annuae, srov. tamtéž, s. 32-33.

žánru své doby, pohřebním kázáním, jejichž autory bývali často právě jezuité.⁴⁶⁷ Struktura elogií se typicky dotýká čtyř oblastí, tvořících (nejen) jezuitský ideál – zbožného života, pilného studia, ctností a dobré smrti.⁴⁶⁸

Ani František Antonín není v tomto směru výjimkou. Je připomínáno jak jeho studium v mládí v Římě, tak další vzdělání ve Vídni po složení věčných slibů.⁴⁶⁹ Ale ani později prý nezhálel, celý život se vzdělával četbou a byl velmi zběhlý v kánonech tridentského koncilu.⁴⁷⁰ Již od mládí byl velmi zbožný a měl v oblibě duchovní cvičení, dodržoval striktní režim a přesně si hleděl stanovených modliteb.⁴⁷¹ Ani v pokročilém věku se nechtěl vzdát sloužení mše a těchto duchovních cvičení.⁴⁷² Co se týče konce Františkovy pozemské pouti, vzhledem ke svým zdravotním problémům jej přepokládal a připravoval se na něj. Dokonce ještě v posledním roce se věnoval ignaciánským exerciciím, trávil čas modlitbou i rozjímáním.⁴⁷³ Když se přiblížila hodina jeho skonu, zesnul až v momentě (jak jinak), kdy byl zaopatřen svátostmi.⁴⁷⁴

Podle elogia, ve shodě s dalšími exempláři tohoto žánru, máme dojem, že řád opustil ten nejpokornější, nejzbožnější služebník Boží, ověncený nesčetnými ctnostmi. Ve Františkově případě (a zatím můžeme jen spekulovat, nakolik se jednalo o reálné

---

⁴⁶⁷ Problematika pohřebních kázáních je v posledních letech stále frekventovanějším badatelským tématem, kterému se u nás věnuje především Radmila Prchal Pavlíčková. Ze zahraniční literatury lze zmínit např. studii (a v podstatě celý svazek, v němž je obsažena) TERSCH, Harald: *Florentius Schillings „Totengerüst“*. *Zur Konstruktion der Biographie in der katholischen Leichenpredigt*. In: LENZ, Rudolph (Hgg.): *Leichenpredigten als Quelle historischer Wissenschaften*. Band IV. Stuttgart 2004, s. 303-346.

⁴⁶⁸ HAVLÍK, Jiří: *Bohemia (pia et) sancta Societatis Jesu – Die böhmische „Legende“ in der Gesellschaft Jesu (1650-1700)*. In: BACHHOFER, Heidemarie – BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina – ČERNUŠÁK, Tomáš (Hgg.): *Ordenshistoriographie in Mitteleuropa. Gestaltung und Wandlung des institutionalen und persönlichen Gedächtnisses in der Frühen Neuzeit*. Praha 2015, s. 48.

⁴⁶⁹ LA PA 1721, ÖNB, fol. 85r: „[...] Romae Philosophicum & Theologicum stadium decurisset [...]“; „[...] professis adscriptus est A[n]no 1676, annis duob[us] tradidit Dialecticam, Ethicam uno, Philosophiam quatuor, Controversias fidei duob[us], Theologiam moralem septem: annis totidem tum Decani, tum pro-Decani Philosophiae munere functus est [...]“

⁴⁷⁰ Tamtéž, fol. 87r: „In aliorum directionem se studio & lectione continua imbuebat solide: in concilio Tridentino ita versatus, ut prope memoria tenere totu[m] videret[ur].“

⁴⁷¹ LA PA 1721, ÖNB, fol. 87r: „Frequens, & fervens in actib[us] theologicis exercendis notabat[ur]. Quarta hora constanter a noxe in tyrocinio caepto usq[ue] in vitae finem surgere animadvertus, mentalis orationis pensum ad amussim persolvit, neq[ue] examen ullum toto vitae religiosae tempore a se unquam praetermissum ingenuo candore confitebat[ur].“

⁴⁷² Tamtéž, fol. 86v: „Magna externorum aedificatione in an[n]os compluret ultimo etiam in senio quotdieb[us] sacrum postremu[m] dixit ad magna[m] aram rubricaru[m] Ecclesiasticarum & peritissim[us], & observantissimus.“

⁴⁷³ Tamtéž, fol. 87r: „Porro qua vocali, qua interna oratione tempus exegerat, meditandi puncta ex usu Avancini a Patre quodam, cui vox acutior, sibi quotidie praelegi exoravit. Ultimo adhuc anno temp[us] quoddam delegit sibi, quo quantum fieri poterat, se octiduana S. P. is nostri asceti excoluit. Frequens, & fervens in actib[us] theologicis exercendis notabat[ur].“

⁴⁷⁴ Tamtéž: „Casus noctu factus mortem ei accersivit a superveniente tamen curatore protelatam. Subinde sacramentis refectus, & mentis compos lethargi quadam specie sopitus, catarrho, et apoplectico humore obrutus placidissime expiravit, vitamq[ue] religiosam beato fine clausit [...]“

vlastnosti) je akcentována jeho celoživotní poslušnost autoritám⁴⁷⁵ a ohleduplné zacházení s lidmi, díky čemuž byl prý velmi oblíben.⁴⁷⁶ Velice prý také dbal na dodržování norem řádu a pěstování řádových ctností,⁴⁷⁷ přičemž jeho doménou měla být zejména skromnost, pokora, náklonnost až k sebetřýznivé askezi a péče o čistotu – jak ducha, tak těla a prostředí, v němž žil.⁴⁷⁸

Na rozdíl od jiných elogií zde však nacházíme ještě jeden motiv, který se v textu objevuje na několika místech a souvisí s Františkovým původem a kariérou, jež se mu původně nabízela. František Antonín, „z knížecího rodiny, která byla krví spojena s nejurozenějšími rakouskými rody“,⁴⁷⁹ vstoupil do jezuitského řádu a v souvislosti s tímto krokem je v textu kromě obvyklého „vzdání se světa“ akcentováno i jeho pohrdnutí hodnostmi, které se mu nabízely.⁴⁸⁰ Naopak prý ve své pokoře jednal s ostatními, jako by sám byl nejmenší ze všech a naprosto si nenárokoval nějaké výhody plynoucí z jeho původu a mocného příbuzenstva.⁴⁸¹ V pasáži, parafrázující slova neznámého spolubratra o zesnulém, je František Antonín opět tím, jenž mohl být církevním knížetem, ale spokojil se s prostým církevním řádem.⁴⁸²

Lze se tedy domnívat, že i v rámci samotného řádu byl Františkův původ z knížecí rodiny a zejména jeho rozhodnutí rezignovat na výhody vysokých církevních postů a rozšířit jezuitské řady vnímáno jako neobvyklé a výjimečné a tento markantní kontrast mezi urozeností a jeho zálibou v prostotě a skromnosti působí v kontextu

---

⁴⁷⁵ Tamtéž, fol. 86v: „*Etsi isse longo & studio & experientia in spiritu magister, a conscientiae tamen suae directoris iudicio pendebat ut discipulus, neq[ue] quidquam sine ejus soasu unquam attentabat.*“

⁴⁷⁶ Tamtéž, fol. 85r: „*Quo in munere ob solertem omni tempore omnibus inserviendi promptitudinem & industriam amatus ab omnib[us] esti eq[ue] verbo minus, quam opere docuit perfectionem religiosam.*“

⁴⁷⁷ Tamtéž, fol. 85r: „[...] *virtutum in super Religiosorum insignia dedit Specimina quas omni deinceps vita studiose excoluerat.*“

⁴⁷⁸ Tamtéž, fol. 86v: „*Angelicae virtutis & amator, & custos erat. Singularis. Gradum puritatis excellentem fuisse consecutum probant modestia, sensuum, corporisq[ue] quotidiana flagellatione afflicandi studiu[m]. Et sicut cubiculu[m], vestimenta, omniaq[ue] munda; ita & animum mundissimum semper servare satagebat, crebra homologesi elutum [...]*“

⁴⁷⁹ Tamtéž, fol. 85r: „[...] *natus Principum e familia, cui tota prope Austriae prima de classe nobilitas sanguine juncta [...]*“

⁴⁸⁰ Tamtéž, fol. 85r: „[...] *die sequenti tyronib[us] nostris ad S. Andreae praeclarum mundi, et terrenarum dignitatu[m] contemptoris exemplum factus [...]*“

⁴⁸¹ Opět je třeba, vzhledem ke stavu výzkumu, brát vše s notnou rezervou, tamtéž: „*Luxit rara & praeclara prorsus humilitate, iudicio suo infimus omniu[m], fucum omne[m] & laudem pejus angue detestatus: Familiae suae celsissimae ne nomen quidem patienti aure admiserat; siq[ue] necesse foret quem pia[m] de suis appellare, frater meus, soror mea dicebat, nulla alia honoris tantae prosapiae debiti formula usurpata.*“

⁴⁸² Tamtéž, fol. 87r: „*Vir fuit sibi, & mundo mortuus, spiritu plenus, mente DEO semper conjunctissimus, sine hominum respectu, temperantiae, humilitatis, & paupertatis studiosissimus, vocationis suae amator praeprimis et aestimator, cum Ecclesiasticus Princeps esse posset, humili Religiosi ordinis statu contentissim[us].*“

oslavného elogia implicitně jako chvályhodný a příkladný. Poselství exemplárního vyznění je poměrně jasné – pokud je člověk z tak urozeného a významného prostředí schopen žít v prostotě, chudobě a odříkání ve prospěch zbožnosti a službě Bohu, pak je k podobnému výkonu povolán každý ze spolubratří a každý by měl být schopen se podobnému ideálu přibližovat. Ve druhém plánu je pak stejně evidentní snaha „použít“ Františka jako další kamínek v budování ještě větší prestiže a atraktivity řádu – pokud jsme my, jezuiti, schopni získat a povolát do svých řad člověka s Františkovým rodokmenem, tak to přeci o něčem svědčí. Minimálně z perspektivy tohoto oslavného životopisu se také zdá, že František Antonín, „*milovník a ctitel svého povolání*“,⁴⁸³ vnímal celoživotně své rozhodnutí z mládí – vzdor prvotnímu rozčarování jeho okolí – jako tu nejlepší možnou volbu.

Jak (pokud tedy vůbec) je skutečnost urozeného původu reflektována v elogiích jiných „bývalých“ šlechticů? Nalezneme v nich podobnou rétoriku? Pro pokus zodpovědět tuto otázku využijeme elogia, vážící se k již známým jménům z kapitoly na začátku této práce.

Téma šlechtického původu v dalších elogiích urozených členů řádu

Podívejme se nejprve na elogium Heřmana z Oppersdorfu, který z vybraného vzorku šlechticů po Františkovi Fragsteinovi z Načeslavic, zřejmě jediném urozeném českém jezuitském provinciálovi v době života Františka Antonína, v rámci hierarchie české provincie dosáhl trochu významnějšího postavení.⁴⁸⁴ V poměrně stručném elogiu, sepsaném po jeho skonu v posledním působišti, tedy slezském Kladsku, nalezneme zejména výčet funkcí, které během svého života zastával.⁴⁸⁵ Heřman byl po dlouhá léta rektorem různých kolejí v provincii, vedl pražský profesní dům a v úhrnu téměř jednu dekádu působil jako poradce provinciála. Jeho urozený původ je, jak to bývá obvyklé, zmíněn hned na začátku.⁴⁸⁶ Dále již však není nijak zvlášť zdůrazňován. Hojně jsou reflektovány Oppersdorfovy duševní kvality, a to jak

---

⁴⁸³ Tamtéž. „[...] *vocationis suae amator et aestimator* [...]“

⁴⁸⁴ Souhrnný přehled opět <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/1.dll?hal~1000100782> [cit. 10. dubna 2017].

⁴⁸⁵ *Litterae annuae provinciae Bohemiae Societatis Iesu a. 1729*, ÖNB, Cod. 12314, fol. 65r.

⁴⁸⁶ Tamtéž: „*Caput a stemmatis nobilissimae excellentiae*.“

osobnostní, tak intelektuální,⁴⁸⁷ což jde v podstatě ruku v ruce s jeho osudem dlouholetého rektora vzdělávacích ústavů v Nise, Vratislavi, Chomutově či Kladsku. Velký důraz je pak kladen na Heřmanovo pokorné přijetí zdravotních obtíží, jeho poručení se do vůle Boží a láskyplné, trpělivé snášení těchto obtíží.⁴⁸⁸

Podobně i u zmiňovaného Františka Fragsteina z Načeslavic, který byl v letech 1712-1715 provinciálem a pocházel ze slezské rodiny svobodných pánů, je jeho šlechtický původ konstatován v úvodu elogia,⁴⁸⁹ ale dále jsou spíše oceňovány jeho osobnostní kvality – intelekt, vůdčí schopnosti, osobní zbožnost, vlastnosti jako pevný, snad nekompromisní charakter a podobně, stejně jako nechybí klasická životopisná statistika.

V poměrně rozsáhlém elogiu Václava Libštejnského z Kolovrat, horlivého mladého jezuita, který zemřel už ve věku 25 let, se téma jeho urozeného původu a mladíkova vztahu k této skutečnosti objevuje několikrát. Pisatel elogia uvádí poměrně neobvyklou skutečnost – ač byl Václav jediným synem, přesto se jeho otec, císařský maršálek Zdeněk Lev Libštejnský z Kolovrat, rozhodl už při jeho narození syna obětovat „*Bohu, totiž aby jeho jednorozený syn později žil v Tovaryšstvu Ježíšovu.*“⁴⁹⁰

Malý Václav už od útlého věku projevoval velkou zbožnost a odhodlání ke svému budoucímu povolání. Postupně se stal nejen dědicem majetku svého otce, ale v 17 letech také strýce Oldřicha Františka,⁴⁹¹ to ho však v jeho odhodlání nezviklalo a dožadoval se, aby mu co nejdříve bylo umožněno vstoupit do řádu. S požehnáním matky i císařským svolením tedy na podzim roku 1650 vstoupil do noviciátu a podle

---

⁴⁸⁷ Tamtéž: „[...] *a donorum animi et corporio praeclara ubertate, ab humaniorum et sublimiorum literarum mira scientiam, a magna in agendo circumspectione et prudentiae, a laudabili tractandarum rerum etiam graviorum facilitate, a speciali in devinciendio hummorum quoque animis felicitate [...]*“

⁴⁸⁸ Tamtéž: „*Erat toto morbi tempore inter acutissimos dolores semper amoenus, ac patientissimus, in voluntatem DEI resignatissimus, inter continuos ardentissimos affectus DEI fui amantissimi cupidissimus neque adultimum pene sibi praesentissimus.*“

⁴⁸⁹ Litterae annuae provinciae Bohemiae Societatis Iesu a. 1728, ÖNB, Cod. 12313, fol. 45v: „*Secundus cui assera, ac dura Mors Sepulchralem fecit moveri lapidem, erat R. D. Franciscus Fragstein, Oppaviae in Silesia prognatus Anno 1667. 24 Augusti. Genitoribus, et ab Avitae Stirpis Equestris, et officiorum dignitate conspicuus.*“

⁴⁹⁰ Pracujeme s edičním překladem Václavova elogia v rámci publikace KOLÁČEK, Josef: *Václav Kolowrat*, s. 19.

⁴⁹¹ Oldřich František Libštejnský z Kolovrat (1607-1650), zastával během svého života významné dvorské i zemské úřady, naposledy byl nejvyšším hofmistrem Českého království (1646-1649). Jeho manželství s Lucií Otýlií z Martinic zůstalo bezdětné, srov. Ottův slovník naučný, sv. 14; Praha 1899, s. 600.

pisatele elogia hned na počátku jasně formuloval svou touhu odstříhnout se od světa a jeho lákadel, jež pro něj neměla žádnou hodnotu, a být s pokorou tím z nejmenších.⁴⁹²

Podobně jako František Antonín, i Václav úzkostlivě dbal na požadavky morálky a pokory, s čímž se pojilo jeho přání vzdát se i svého jména a jakýchkoliv výhod, které by z toho snad mohly plynout.⁴⁹³ Elogista následně uvádí další příklady tohoto pokorného přístupu nejen ke šlechtickému titulu, ale k poctám či úspěchům obecně– snahu zbavit se císařem darované mince a s tím i jakýchkoliv stop poct či přízně, důsledné odstraňování uctivého věnování z knih, které dostával darem, a další projevy.⁴⁹⁴ Václav také odmítal svátečnější jídlo, které „*by se hodilo tak pro nějakého hraběte z Kolowrat, jímž přestal být, než chudému řeholníkovi.*“⁴⁹⁵

Naopak prý ve všem vyhledával naprostou chudobu a prostotu, jako prostředek duchovního růstu a odříkání často vyhledával věci, které se mu přímo protivily či hnusily, což někdy útilo až do (z našeho dnešního pohledu poněkud extrémních) bizarních situací, o jejichž schválení prosíval své nadřízené.⁴⁹⁶

Elogium líčí také jeho přátelské a obětavé chování ke spolubratřím, neutuchající snahu se v ctnostech přibližovat svatým i statečné snášení utrpení, když v mladém věku ulehl na smrtelné lože. V případě Václava z Kolovrat tedy elogium, podobně jako u Františka Antonína, staví do kontrastu urozený původ a následnou až do extrému vyhocenou snahu o rovné zacházení a život v chudobě a odříkání.

Posledně zmíněná dvě elogia však patřila příslušníkům rodin vyšší šlechty s hraběcím, respektive knížecím titulem. V tomto případě tak zamýšlený kontrast „bohatství, postavení, vliv x dobrovolně zvolená chudoba, pokora, služba“ mohl působit skutečně silným dojmem. Jakým způsobem prezentují elogia osobnost

---

⁴⁹² Tamtéž, s. 22: „Zvolil jsem si být opovržený v domě svého Boha.“; „Na svátek Všech Svatých oblékám posvátný šat s ním se stávám novicem Tovaryšstva, v němž mám takové zalíbení, že bych zde rád prožil jedinou chvíli s veškerým utrpením, než žít ve světě navěky se všemi nahromaděnými rozkošemi.“

⁴⁹³ Tamtéž, s. 24: „Hned na počátku si vyprosil, aby mu nebylo přikázáno podpisovat „z Kolowrat“, a během svého života dodržoval tento zvyk, ba naléhavě žádal, aby mu bylo dovoleno zaměnit jméno nejjasnější rodiny za jakékoliv neznámé a lidové.“

⁴⁹⁴ Tamtéž, s. 25-27.

⁴⁹⁵ Tamtéž.

⁴⁹⁶ Velký (a poněkud úsměvný) problém Václavovi dělala například konzumace sýra, což elogista opakuje na několika místech. Jistě si dovedeme se soucitem představit, kolik příležitostí k přemáhání v tomto směru Václavovi nabízel jeho pobyt v Itálii. Kromě sýra měl Václav, soudě podle elogia, spoustu dalších drobných bizarních fobií – například kuchyňskou mastnotu a špinu. (Např. tamtéž, s. 25: „Tak zkrotil svůj přirozený odpor k sýru, když ho vyráběl a rozděloval do mís.[...] Tak přemohl hnus, který v něm vzbuzovaly promaštěné zástěry kuchařů. Někdy si je uvázal a jedl oběd a večeři na zemi.“)

zesnulého a jeho vztah k těmto skutečnostem, pokud v hierarchii šlechtických titulů sestoupíme opět níže, mezi vrstvu rytířskou?

Jako jeden z příkladů nám může posloužit elogium již zmíněného Ferdinanda Syrakovského z Pěrkova, který zesnul roku 1669 v brněnském probačním domě. Na začátku elogia je zmíněno, že pocházel z moravské rytířské rodiny.⁴⁹⁷ Poté se text soustředí na jeho studia v Olomouci a hlavně na statečnost, kterou projevil při švédském obléhání Prahy v roce 1648,⁴⁹⁸ jejíž obrany se jezuité a zejména jejich studenti aktivně účastnili.⁴⁹⁹ Tehdy utrpěl zranění nohy, které se nikdy nepodařilo zcela zahojit, hrozila i její amputace. Nakonec se po zbytek života Ferdinand musel potýkat s otevřenou ránou, která mu prý působila strašné bolesti.⁵⁰⁰ V elogiu je tedy obšírně líčeno jeho trpělivé snášení s tím spojených těžkostí a nejrůznějších dalších zdravotních problémů. Nenarazíme tady ovšem na podobným způsobem oslavovanou silnou zálibu v chudobě.

Na tomto místě je samozřejmě třeba zdůraznit, že příčiny mohou být různé a může jich být více. V první řadě je třeba si uvědomit vliv pisatele elogia a jeho tvůrčího vkladu. I když jsou si elogia svou formou a rámcově také obsahem často dost podobná, přece jen usilovala o prezentaci konkrétního životního osudu a pokud možno zdůraznění jeho výrazných momentů, což zde obstarala Ferdinandova statečná obrana Prahy a následné zdravotní problémy. Druhou možností je, že možná Syrakovský ve svém životě nepřisoudil chudobě a jejímu naplňování tak centrální místo, jako jeho výše zmiňovaní kolegové.

A konečně, čtenáře jistě napadne další důvod, který je nasnadě, uvědomíme-li si opět jednu z funkcí elogia jakožto žánru. K určité míře chudoby a odříkání, k životu v pokoře a skromnosti byli přeci povoláni všichni jezuité, měla to být přirozená součást jejich života v řádu. Vylíčení extrémní záliby v těchto závazcích a výzvách ovšem téměř jistě vzbuzovalo větší emoce a neslo v sobě silnější exemplární vyznění

---

⁴⁹⁷ Litterae annuae provinciae Bohemiae Societatis Iesu a. 1669, ÖNB, Cod. 12282, fol. 130r: „*P. Ferdinandus Syrakowsky, ex [...] oriundus familiae Moravorum Equitum de Pierkowa.*“

⁴⁹⁸ Tamtéž: „*Fuerat inter alios Societatis, contra Hostes Patriae, armatos viros, sollicitus M. Ferdinandus, ne miles Svecicus in Pragae maenibus aditum reperiret. Interca (ut Sors Martialis Iudere solet) nescio quis ferreus aut saxeus globus, dextro pede valnus aperiens [...]*“

⁴⁹⁹ Blíže např. ČORNEJOVÁ, Ivana: *Boje o Prahu roku 1648 a pražské univerzity*. In: *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru: sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru. Ústí nad Orlicí 2008*, s. 192-200.

⁵⁰⁰ Litterae annuae provinciae Bohemiae Societatis Iesu a. 1669, ÖNB, Cod. 12282, fol. 130r: „[...] *Hic enim cum periculum abscindendi pedis accederet.*“

v příběhu hraběte či knížecího syna, který se zřekl světa, než u příslušníka měšťanské vrstvy nebo člena zřejmě nepříliš významné rytířské rodiny.

Pokud je z tak malého ilustrativního vzorku možné vyvodit alespoň nějaké závěry, pak lze konstatovat, že šlechtický původ vybraných členů řádu, včetně Františka Antonína, je nějakým způsobem v elogiu vždy reflektován – minimálně zmíněn hned v první větě. V případně svobodných pánů nebo méně významných hrabat, kteří se v řádu často dostali k vyšším funkcím, než jejich ještě urozenější kolegové (dlouholetý rektor kolejí nebo na tři roky i jeden provinciál), pak obvykle urozený původ ve zbylé části elogia nepředstavoval nijak výrazné téma. Pokud jedinec pocházel z významnější rodiny vyšší šlechty (Kolovrat, Ditrichštejn) a osobními rysy více tíhnul k ideálu chudoby, bylo toto téma příhodně rozvinuto vyličením konkrétních vlastností a sklonů či dokonce vyprávěním jednotlivých případů, kdy a jakým způsobem daný řeholník odmítal pocty a či výhody svého urozeného jména. V takovém případě byl tento kontrast urozenosti a svobodné volby a následně skutečného prožívání života v chudobě využit jednak jakožto následováním hodný příklad pro ostatní, jednak jako jakýsi moment chlouby, že si jedinec z tak významné rodiny zvolil právě Tovaryšstvo Ježíšovo, skrze něž jsou k zasvěcenému životu Bohem povolání a přitahování jedinci i z vysoce postavených kruhů.

Závěr

Předkládaná diplomová práce se zabývala církevní kariérou hraběte Františka Antonína z Ditrichštejna. Tento nevlastní bratr knížete Ferdinand z Ditrichštejna byl od mládí určen duchovní kariéře, v duchu obvyklé praxe, nalézt pro mladší v rodině uplatnění v církevní sféře. V té době bylo pro jeho společenskou vrstvu nejobvyklejší variantou začlenit se do řad světského kléru, v němž se aristokratům nabízelo důstojné ekonomické zajištění i prestižní společenské postavení. Obvykle se mladí šlechticové snažili s pomocí své rodiny vybojovat kanovnické posty v některých z kapitul střední Evropy, které se lišily svým bohatstvím a vlivem.

František Antonín pocházel z rodiny, která se svým postavením, majetkovým, ale také sociálním kapitálem řadila k předním rodům monarchie a tradičním oporám katolické víry a služby císaři. Jeho prastrýc, olomoucký biskup kardinál František z Ditrichštejna a také otec, kníže Maxmilián II., nejvyšší hofmistr císaře, se velkou měrou podíleli na této dobré pověsti rodiny, na niž poté navázal Františkův bratr Ferdinand. František Antonín získal vzdělání, podobně jako další jeho blízcí i vzdálení příbuzní v 17. století, na jezuitských vzdělávacích ústavech. Po letech strávených na vídeňské jezuitské koleji, kde úspěšně zakončil studium filozofie knižním vydáním závěrečných tezí, se vydal se svým hofmistrem Josefem Seimem a vzdáleným příbuzným Vilémem Leslie do Říma, kde studoval teologii na jezuitském Collegiu Romanu a zároveň díky aktivnímu společenskému životu získával cenné kontakty a navazoval vztahy s vysoce postavenými osobnostmi katolické církve, případně využíval kontakty, které mu poskytl jeho bratr.

Ten se mezitím pro Františka snažil zajistit kanonikáty ve spolupráci s jeho hofmistrem Seimem, prodlouženou rukou knížete, který v Římě vyřizoval potřebné záležitosti. Snahy byly korunovány úspěchem, kromě kanonikátu v Pasově, získaného už v roce 1662, se podařilo pro Františka zajistit i místo v kapitule řezenské a olomoucké. Jak jsme mohli poznat z představené korespondence, kníže Ferdinand v zajištění bratrovy kariéry viděl i důležitý krok do budoucna, neboť doufal, že se získané posty v pozdějších letech podaří buď uchovat přímo pro jeho mladší syny (které měl v té době již tři, takže podobné plány do budoucna byly důležité), nebo že přítomnost bratra v kapitule a jeho přímluva a vliv později zvýší jejich šance při ucházení se o jiné uvolněné kanovnické posty. O to větší bylo pak přirozeně jeho

rozčarování, když se dozvěděl, že se František rozhodl změnit svůj dosavadní životní kurs a vstoupit do jezuitského řádu.

Otázka výjimečnosti takového rozhodnutí v aristokratickém prostředí byla již předtím byla pojednána v předchozí kapitole, která se zabývala souhrnem zatím nepříliš rozvinutého bádání o šlechtických církevních kariérách ve sledovaném období. Z dosavadních historiografických poznatků vyplývá, že šlechta z českých zemí (a pravděpodobně lze usuzovat na podobnou situaci v habsburské monarchii celkově) vyhledávala většinou, pokud to bylo v jejích možnostech, uplatnění v rámci světského kléru, tedy v kapitulách, na biskupských stolcích, případně ve vrcholných funkcích johanitského řádu, jehož postavení bylo poměrně specifické. Přitom zde platí přímá úměra, že čím vyšším postavením, vlivem a také majetkovým zázemím jedinec a jeho rodina oplývala, tím více vyhledávala tuto variantu církevní kariéry, i když lze samozřejmě nalézt mnohé případy neurozených kanovníků apod. – typickou byla v tomto směru v 17. století pražská svatovítská kapitula.

Naproti tomu volba klasického řeholního života byla obvyklá méně. Se šlechtou se sice setkáme téměř ve všech řádech té doby, ale nejedná se o počty nijak vysoké. Navíc zde převažují spíše příslušníci nižší šlechty, u nichž mohlo hrát větší roli i hledisko ekonomické. V případě vysoce urozených aristokratů už lze takovou situaci u nás označit za skutečně výjimečnou, neboť takových osob v našem prostředí nalezneme pomálu. Navíc, což je typické, obvykle nedosahovali nijak významného postavení v řádové hierarchii, snad s výjimkou Jana Karla Jáchyma Slavaty, svého času generála karmelitánského řádu, v prostředí Tovaryšstva Ježíšova byl výraznou postavou (ale spíše svým příběhem, než vlivem) Václav Libštejnský z Kolovrat.

V předkládané práci jsem se pokusila s pomocí internetové databáze řeholníků více zamyslet nad postavením aristokracie a četností jejího výskytu v rámci jezuitského řádu a zároveň také rozšířit množinu dosud známých postav s náčrtem jejich řádové kariéry. Zjištěné poznatky, i když jsou jen jakousi první podrobnější sondou a slouží spíše k dokreslení kontextu Františkova příběhu, potvrzují předpoklad, že v jezuitském řádu v našem prostředí na vyšší šlechtu narazíme pouze ojediněle. Častěji se setkáme s příslušníky nižší šlechty, s rodinami méně významnými i majetnými. Při přibližném srovnání kariér obou skupin se ukazuje, že jak nižší, tak vyšší šlechta dosahovala podobných postů v rámci řádové hierarchie a většinou její příslušníci nijak nevynikali mezi neurozenými členy řádu, nelišili se od nich svou kariérou ani v rámci své provincie, natož v širším měřítku. Obvykle je nalezneme ve

funkci rektorů, profesorů na kolejích, v několika případech ve vyšším věku jako představené rezidencí. Zřejmě jediný šlechtic, a to ještě z rytířské rodiny, ve sledovaném období působil ve funkci českého provinciála po dobu přibližně tří let. Jinou situaci ovšem vidíme zejména v prostředí italském a španělském, především v prvních přibližně padesáti letech existence řádu, kdy naopak z urozeného prostředí vzešla velká část zakladatelů řádu, jejich nástupců a později blahoslavených či svatořečených osobností (Ignác z Loyoly, František Xaverský, Alois Gonzaga, Stanislav Kostka aj.).

Právě jejich poměrně známé příběhy mohly mít vliv na rozhodnutí urozených mladíků vstoupit do jezuitského řádu, což můžeme předpokládat i u Františka Antonína. Je pravděpodobné, že se identifikoval s jejich osudy, stejně jako s případy svých současníků, o nichž se v korespondenci zmiňoval hofmistr Seim, a které zřejmě dolehly i k jeho uším. K tomu musíme připočítat i jeho dlouholeté studium v prostředí jezuitských vzdělávacích institucí, přátelské vztahy s jezuitou i setkání s inspirativními osobnostmi v Římě, jako byl Athanasius Kircher a jistě i další jeho vyučující. Dosavadní historiografie se obvykle s rezervou a opatrně vyjadřuje o motivaci aristokratů z významných rodin k volbě řeholního života. Chybějící prameny nedovolují přesně definovat jejich důvody, i když tušíme, že se zřejmě jednalo hlavně o motivaci vnitřní, osobní, vzhledem k tomu, že tyto šlechtice ve srovnání s prestižním a ekonomicky atraktivním uplatněním v řadách světského kléru z této perspektivy v církevních řádech (s výjimkou maltézských rytířů) nic moc zajímavého nečekalo.

Jak nám poodkrývá Františkova korespondence, u mladého Ditrichštejna musíme skutečně hledat důvody v osobní rovině a přiznat mu vlastně i jistou míru odvahy, že se po tolika letech snah a jednání o jeho co nejlepší zajištění rozhodl jít vlastní cestou. Kromě již řečených vlivů v jeho odhodlání hrály jistě podstatnou roli i Františkovy povahové rysy a vlastnosti. V korespondenci je na několika místech zmiňována jeho introvertní, skromná, kontemplativní povaha. I samotný František zdůrazňoval, že pro něj budoucnost, naplánovaná v kapitulách, není tím pravým řešením. Ostatně nebyl sám, kdo se k tomuto prostředí vyjadřoval rezervovaně. Raně novověká kapitula se spory ambiciózních kanovníků o moc/vliv/přízeň, jednoduše o „místo na slunci“, se zákulisními jednáními a intrikami skutečně zřejmě nebyla pro každého. I jeho vzdálenější příbuzný, Ignác Adolf z Ditrichštejna, mladý olomoucký kanovník, s nímž byl kníže Ferdinand v 60. letech v písemném kontaktu (což mu zajišťovalo přísun informací o dění v kapitule, která ho v té době zvláště zajímala), se

kriticky vyjadřoval o svých kolezích, o jejich věčných sporech a intrikách a z jeho dopisů se zdá, že zde tento mladý Ditrichštejn, který se ve srovnání s ostatními kanovníky navíc cítil jako „chudý příbuzný“, nebyl příliš šťastný.

Jak jsme viděli, rozhodnutí Františka Antonína jeho okolí nemile překvapilo. Informace o jeho zamýšleném vstupu do jezuitského řádu zjevně rezonovala i v širší rodině, například i v dopise tchýně knížete Ferdinanda.⁵⁰¹ Rozčarována byla samozřejmě také Františkova matka, ale zejména kníže Ferdinand, a to hned z několika důvodů. Jednak měl pocit, že peníze, investované do Františkovy studijní cesty, stejně jako do kanonikátů, přišly vniveč. Spolu s tím se bortil i jeho dlouhodobý záměr, zajistit v kapitulách místo pro své mladší syny nebo alespoň vliv blízkého příbuzného. Kvůli nízkému věku svých synů se pro ně posty, uvolněné jejich strýcem, nepodařilo získat. Pro tento účel se tedy kníže musel přeorientovat na podporu jiných šlechticů, kteří se o tato místa ucházeli. Z Ferdinandových synů se nakonec kanovníkem nestal žádný, nikdo z nich se ani neuplatnil v církevní sféře, i když se s tím v pozdějších letech počítalo u Waltera Xavera. (Ten však podnikl podobný „rebelský krok“ vůči svému otci, jako kdysi František Antonín, s tím, že se církevní kariéru rozhodl vzdát úplně.) Navíc se kníže Ferdinand musel zbavit rizika, že by se František při vstupu do noviciátu v rámci slibu chudoby vzdal zbylé části svého dědictví ve prospěch řádu, čemuž nakonec po vzájemné dohodě zabránil. Viděli jsme tedy, že se rodina s neobvyklou, novou situací přes počáteční nevoli nakonec vyrovnala a Františkovi tak jeho přání mohlo být splněno.

V kapitole, která sledovala jeho pozdější kariéru v řádu, jsme mohli sledovat místa jeho působení a funkce, které zastával. František po návratu z Říma, kde strávil noviciát, vyučoval na vídeňské akademické koleji. Později složil čtvrté sliby a získal doktorát z teologie. Později působil pár let jako rektor koleje v Linci a Pasově, mezitím opět ve Vídni jako profesor. V pozdějších letech svého života jej nalzáme ve vídeňském profesním domě, jakési čestné rezidenci pro plné členy řádu, obvykle v pokročilejším věku, kde zastával různé funkce. Asi nejvyšší příčkou, které přibližně na tři léta dosáhnul, byl post jednoho ze dvou poradců rakouského provinciála.

---

⁵⁰¹ Anna Maria Brandenburg Bayreuth (1609-1680), která knížeti vyjádřila účast s tím, že by Františkovi přeci jen v budoucnu slušel nějaký ten kardinálský klobouk, srov. MZA Brno, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 1530, kard. 355, dopis dat. 5. května 1666 na Valdštejně: „*Daß Euer Gn[aden] herr bruder am Palmen Sonntag sein erstes H[eiliges] Meßopfer zu Rom halten vnd 8. Tag nach Ostern in die Societat gehen sollen, thue ich mich mit Ihnen herzlichen ertreuen, iedoch gleichwollen der zuversicht gelebt den Cardinale huet wurde ihme nicht übel angestanden sein.*“

Provinciála, který byl před lety jeho nástupcem ve funkci rektora na linecké koleji a pocházel z neurozeného prostředí. Vidíme tedy, že Františkova kariéra v řádu, ve shodě s výše formulovaným předpokladem, nebyla nikterak výjimečná, uvážíme-li, že jeho bratr (v této době již zesnulý) byl nejvyšším hofmistrem císaře. Jak jsme ale měli možnost Františka poznat z jeho korespondence, zdá se, že právě takový život v relativním ústraní, zasvěcený službě druhým, zejména vzdělání mladé generace, mu naprosto vyhovoval. Pokud nějak využíval vlivu svého bratra, s nímž byl po celá léta v kontaktu, pak se, vzhledem k několika málo dochovaným dopisům, zdá, že téměř výhradně k doporučení prosebníků, kteří se na něj obraceli s rozmanitými žádostmi o pomoc.

Viděli jsme tedy, že šlechticové (nebo alespoň vzorek, který byl dosud představen) v jezuitském řádu v habsburské monarchii nedosahovali nijak výjimečné kariéry a že jejich urozený původ v tomto prostředí neměl téměř žádný praktický význam. To však neznamená, že by byl úplně ignorován. Naopak se zdá, že měl určitou hodnotu symbolickou, která byla využívána zejména v exemplárně laděných posmrtných elogiích těchto urozených jezuitů, jak ukázala poslední kapitola předkládané práce. Urozený původ členů řádu byl vždy nějakým způsobem zmíněn na začátku těchto textů, byť v případě nižší šlechty obvykle velice stručně. Jako jedno z nosných topoi elogia byl výrazněji rozvíjen v kontrastu se zálibou v prostotě a chudobě, a to zvláště u členů skutečně významných rodin, kteří k tomuto ideálu navíc osobně nějak výrazněji tíhli, jako byl právě František z Ditrichštejna a zejména Václav Libštejnský z Kolovrat, u něž tento sklon z našeho dnešního pohledu (i při přiznání jisté literární nadsázky) nabýval až extrémních podob. To, že se urozený mladík, zvyklý na bohatství a přepych, jemuž se otevíraly lákavé možnosti ve vyšších sférách církevní hierarchie, rozhodl vzdát nejen světa, ale i výhod svého stavu, a dobrovolně si zvolil život v chudobě a službě Bohu a lidem, byl silný motiv, jehož následováníhodné a inspirující vyznění bylo ideální právě po potřeby elogia, které sloužilo nejen k uchování památky na zesnulého člena řádu, ale také mimo jiné k předcítání spolubratřím za účelem jejich formace a edukace. Všechny dosud prezentované závěry jsou však zatím spíše reprezentativního charakteru a zasluhovaly by si rozsáhlejší, plošněji pojaté studium.

Františkovo elogium kromě jeho záliby v prostotě, snaže o to, aby s ním bylo jednáno jako s jakýmkoliv jiným členem řádu, a velké zbožnosti zmiňuje také to, že byl „*skutečným milovníkem svého povolání*.“ I když je žánr elogií, podobně jako další

útvary barokní jezuitské literární produkce, charakterizován různými obsahovými i formálními schémata a podobné formulace jsou poměrně časté, v případě Františka Antonína z Ditrichštejna se zřejmě rádi neubráníme dojmu, že tomu tak nejspíš skutečně bylo.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

MZA Brno, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 1530, 1532, kart. 355.

MZA Brno, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č., 1566, 1567, 1568, 1569, , kart. 358.

MZA Brno, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 1584, kart. 359.

MZA Brno, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 1917/19, 1917/23, kart. 455.

MZA Brno, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 1934/37, kart. 481.

Litterae annuae provinciae Austriae Societatis Iesu a. 1669, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 12063, 12066.

Litterae annuae provinciae Austriae Societatis Iesu a. 1674, ÖNB, Cod. 12071; 1676, ÖNB, Cod. 12073; 1680, ÖNB, Cod. 12077; 1682, ÖNB, Cod. 12257; 1683, ÖNB, Cod. 12258; 1689, ÖNB, Cod. 12086; 1690, ÖNB, Cod. 12087; 1693, ÖNB, Cod. 12089, 12260; 1721, ÖNB, Cod. 12090.

Litterae annuae provinciae Bohemiae Societatis Iesu a. 1669, ÖNB, Cod. 12282; 1681, ÖNB, Cod. 11964; 1687, ÖNB, Cod. 11965; 1692, ÖNB, Cod. 11966; 1699, ÖNB, Cod. 11968; 1701, ÖNB, Cod. 11972; 1720, ÖNB, Cod. 12306; 1728, ÖNB, Cod. 11974, 12313; 1729, ÖNB, Cod. 12314; 1735, ÖNB, Cod. 11976; 1742, ÖNB, Cod. 12350.

ZAO, pobočka Olomouc, fond Metropolitní Kapitula Olomouc, kart. 99, inv. č. 3197, sign. Did2, *František Antonín hr. DIETRICHŠTEJN*, 8 fol.

Vydané prameny:

GALL, Franz – SZAIVERT, Maria: *Die Matrikel der Universität Wien*. 5. Band, 1659/60-1688-89. Wien 1975.

Literatura:

AIGN, Albrecht: *Geschichte des Gymnasiums Passau*. Band 1: Das Jesuiten-Gymnasium, 1612-1773. Passau 1962.

BACKER, Augustin - BACKER Alois: *Bibliothèque des écrivains de la compagnie de Jésus ou notices bibliographiques*. Liège 1859.

BALCÁREK, Pavel: *Kardinál František Ditrichštejn 1570-1636. Gubernátor Moravy*. České Budějovice 2007.

BARTUŠEK, Václav: *Jezuité a piaristé – sourozenci*. In: Acta Universitatis Pragensis : Historia Universitatis Carolinae Pragensis, 50, 2010, č. 1, s. 43-51.

BĚLOHLÁVEK, Václav: *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*. Praha 1930.

BÍLEK, Tomáš Václav: *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště*. Brno 1897.

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Jak vytvořit životopis jezuitu. Přehled řádových evidenčních pramenů, jejich dochování, dostupnost a vypovídací hodnota*. In: Folia Historica Bohemica, 26, 2011, č. 2, s. 365-402.

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Jesuitica – prameny k církevním dějinám raného novověku*. In: PÁNEK, Jaroslav a kol.: *Ad fontes. Český historický ústav v Římě (1994-2014) v kontextu českého bádání v Itálii a Vatikánu v 19.-21. století*. Praha – Roma 2014, s. 91-100.

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Jezuitské gymnázium počátku 18. století*. In: MRÁZ, Karel – CHROUST, Václav (eds.): *Barokní jezuitské Klatovy*. Sborník textů ze symposia v Klatovech. 27.-29. dubna 2007. Klatovy 2007, s. 100-110.

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Praha 2006.

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Litterae annuae provinciae Bohemiae (1623-1755)*. In: Folia Historica Bohemica, 25, 2010, č. 1, s. 23-49.

BRÁZDOVÁ, Lucie: *Hudba a kardinál Dietrichstein 1599-1636*. Olomouc 2012.

BRUCKER, Joseph: *La Compagnie de Jésus : esquisse de son institut et de son histoire, 1521-1773*. Paris 1919.

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk: *Šlechta raného novověku v historickoantropologických proudech současné evropské historiografie*. In: Časopis Matice moravské, 122, 2003, č. 2, s. 375-410.

BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (eds.): *Paměť urozenosti*. Praha 2007

- CATALANO, Alessandro: *Bernard Ignác z Martinic a jezuité. Proměny vztahů mezi Tovaryštvem Ježíšovým a politickou mocí v Čechách v druhé polovině 17. století*. In: ČEMUS, Petronilla (ed.): *Bohemia Jesuitica 1556-2006*, sv. 1. Praha 2010, s. 247-258.
- CATALANO, Alessandro: *Příběh jednoho mýtu. Bernard Ignác z Martinic – Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu – Jezuité*. In: PŘIBYLOVÁ, Dana – PŘIBYL, Vladimír (eds.): *Slánské rozhovory 2005*. Itálie. Filosofie, hudba, dějiny umění, literatura. Slaný 2006, s. 35-40.
- CATALANO, Alessandro: *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách*. Praha 2008.
- COLPO, Mario – GRAMATOWSKI, Wiktor: *I Gesuiti nell'assedio di Vienna del 1683*. In: *Archivum historicum Societatis Iesu* 70, 1983, s. 276-305.
- COMMENDA, Hans: *Die Litterae annuae des Linzer Jesuitencollegs als Quelle der Volkskunde*. In: *Historisches Jahrbuch der Stadt Linz*. Linz 1962, s. 119-138.
- CONSTANTINI, Otto: *Die Linzer Jesuitenkirche*. Linz 1959.
- ČERNÝ, Karel: *Století jezuitských zázraků (1600-1722) v zápiscích P. Jana Millera SJ*. In: ČEMUS, Petronilla (ed.): *Bohemia Jesuitica 1556-2006*, sv. 1. Praha 2010, s. 405-417.
- ČERVENKA, Vladimír: *Maltézští rytíři v jihozápadních Čechách. Komendy Měcholupy, Obytce, Dožice a specifika jejich obsazování, držby a správy*. In: *Západočeské archivy*. Plzeň 2014, s. 26-40.
- ČORNEJOVÁ, Ivana: *Boje o Prahu roku 1648 a pražské univerzity*. In: *Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru: sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru*. Ústí nad Orlicí 2008, s. 192-200.
- ČORNEJOVÁ, Ivana: *Jezuité v českých dějinách. Historie a bajky o jezuitech*. In: ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.): *Barokní jezuitské Klatovy: sborník textů ze symposia v Klatovech 27.-29. dubna 2007*. Klatovy 2007, s. 10-22.
- ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha 1995.
- DAUBER, Robert L.: *Johanniter- und Malteserritter unter kaiserlichen Fahnen 1530–1918*. Gnas 2007.
- DEHIO, Georg – BRIX, Michael (Bearb.): *Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler. Bayern : 2. Niederbayern*. Berlin – München 1988.
- EVANS, Robert John Weston: *Vznik habsburské monarchie*. Praha 2003.
- FAZEKAS, István: *Jesuitenfrömmigkeit und Priesterausbildung am Pazmaneum, dem Ungarischen Seminar in Wien (17./18. Jahrhundert)*. In: OHLIDAL, Anna –

- SAMERSKI, Stefan (Hrsg.): Jesuitische Frömmigkeitskulturen. Konfessionelle Interaktion in Ostmitteleuropa 1570-1700. Stuttgart 2006, s. 163-176.
- FECHTNEROVÁ, Anna: *Rectores Collegiorum Societatis Iesu in Bohemia, Moravia ac Silesia usque ad annum MDCCLXXIII iacentum*. Pragae 1993.
- FELD, Helmut: *Ignatius von Loyola. Gründer des Jesuitenordens*. Köln – Wien 2006.
- FEYFAR, Mathias Maria: *Die erlauchten Herrn auf Nikolsburg: Eine geschichtliche Studie auf Original-Urkunden begründet*. Wien 1879.
- FILIPI, Hana: *Doklady původu olomouckých kanovníků v 17.-19. století*. Olomouc 2012, nepublikovaná bakalářská diplomová práce.
- FLECKL, Anton: *Die barocken Bauten des Jesuitenordens auf dem Gebiet des heutigen Österreichs*. Marburg 2011.
- FLETCHER, John Edward: *A Study of the Life and Works of Athanasius Kircher, Germanus Incredibilis*. Amsterdam 2011.
- FORESTA, Patrizio: *Gelehrte Seelsorger: Jesuiten und ihr Selbstverständnis*. In: SCHORN-SCHÜTTE, Luise: *Gelehrte Geistlichkeit – geistliche Gelehrte*. Berlin 2012, s. 135-153.
- FRIEDRICH, Markus: *Die Jesuiten: Aufstieg, Niedergang, Neubeginn*. München 2016.
- FRIEDRICH, Markus: *Der lange Arm Roms?: Globale Verwaltung und Kommunikation im Jesuitenorden 1540-1773*. Frankfurt am Main – New York 2011.
- FRÖHLE, Josef: Zur Schauspieltätigkeit der Studenten am Jesuitengymnasium. In: *Historisches Jahrbuch der Stadt Linz*. Linz 1955, s. 197-270.
- GARMS, Jörg: Überblick über die Schriftquellen zur österreichischen Ordensprovinz im römischen Ordensarchiv der Jesuiten. In: KARNER, Herbert – TELESKO, Werner (Hrsg.): *Die Jesuiten in Wien*. Wien 2003, s. 13-20.
- HASSENPFUG-ELZHOLZ, Eila: *Böhmen und die böhmischen Stände in der Zeit des beginnenden Zentralismus: Eine Strukturanalyse der böhmischen Adelsnation um die Mitte des 18. Jahrhunderts*. Oldenbourg 1982.
- HAVLÍK, Jiří M.: *Bohemia (pia et) sancta Societatis Jesu – Die böhmische „Legende“ in der Gesellschaft Jesu (1650-1700)*. In: BACHHOFER, Heidemarie – BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina – ČERNUŠÁK, Tomáš (Hrsg.): *Ordenshistoriographie in Mitteleuropa. Gestaltung und Wandlung des institutionalen und persönlichen Gedächtnisses in der frühen Neuzeit*. St. Pölten – Praha 2015, s. 47-70.

HAVLÍK, Jiří M.: *Česká katolická šlechta v jezuitské péči 1623-1773*. In: CHROUST, Václav – BURŠÍKOVÁ, Lenka – SVITÁK, Karel (eds.): *Dělám to k větší slávě Boží a chvále vlasti. Bohuslav Balbín a jeho doba: barokní jezuitské Klatovy 2014 – sborník příspěvků*. Klatovy 2014, s. 116-137.

HAVLÍK, Jiří M.: *Jan Fridrich z Valdštejna. Arcibiskup a mecenáš doby baroka*. Praha 2016.

HEISS, Gernot: *Princes, Jesuits and the Origins of Counter-Reformation in the Habsburg Lands*. In: EVANS, Robert John Weston: *Crown, Church and Estates. Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Century*. Basingstoke 1991, s. 92-109.

HENGST, Karl: *Jesuiten an Universitäten und Jesuitenuniversitäten*. Paderborn – München -Wien – Zürich 1981.

HOJDA, Zdeněk - CHODĚJOVSKÁ, Eva - HAJNÁ, Milena - TESÁŘÍKOVÁ, Alexandra: *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje. Svazek I., Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*. Praha 2014.

HOLUBOVÁ, Markéta: *Biografický slovník hudebních prefektů jezuitského řádu působících v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1556-1774*. Praha 2009.

HOLUBOVÁ, Markéta: *Superior – představený rezidence z pohledu jezuitských evidenčních pramenů*. In: *Folia Historica Bohemica*, 26, 2011, č. 1, s. 89-103.

HRDINA, Karel: *Studenti z českých zemí na vysokých školách v cizině*. In: *Věstník České akademie věd a umění*, 18-19, 1919-1920, s. 32-66.

HYLMAR, František: *Ignaciánská spiritualita*. In: ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.): *Barokní jezuitské Klatovy: sborník textů ze symposia v Klatovech 27.-29. dubna 2007*. Klatovy 2007, s. 94-99.

CHODĚJOVSKÁ, Eva: *I giovani nobili provenienti dalle Terre ceche nel loro viaggio d'educazione a Roma. Topografia della loro vita quotidiana nella Città eterna del XII secolo*. In: *Bolletino dell' Instituto Storico Ceco di Roma*, n. 8, Praga – Roma 2012, s. 87-114.

JETTER, Christina: *Die Jesuitenheiligen Stanislaus Kostka und Aloysius von Gonzaga: Patrone der studierenden Jugend - Leitbilder der katholischen Elite*. Würzburg 2009.

KARNER, Herbert – TELESKO, Werner (Hrsg.): *Die Jesuiten in Wien*. Wien 2003.

- KASTNER, Jörg: *Die Jesuiten in Passau: Schule und Bibliothek 1612-1773*. Passau 1987.
- KLÍMA, Jan: *Dějiny Portugalska*. Praha 2007.
- KOCH, Ludwig: *Jesuiten-Lexikon. Die Gesellschaft Jesu einst und jetzt*. Paderborn 1934.
- KOLÁČEK, Josef: *František Borgiaš. Z vévody jezuitou*. Roma 2014.
- KOLÁČEK, Josef: *Václav Kolowrat*. Velehrad 2000.
- KORDIOVSKÝ, Emil – SVOBODA, Miroslav (eds.): *Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba. XXIX. mikulovské sympozium, 11. - 12. října 2006*. Mikulov 2006.
- KRUMP, Sandra: *In scenam datus est cum plausu : das Theater der Jesuiten in Passau (1612-1773)*. Berlin 2000.
- KUBEŠ, Jiří: *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*. Pelhřimov 2013.
- KUBEŠ, Jiří: *Der jüngste Sohn auf Kavalierstour: Philipp Sigmund von Dietrichsteins Reise zu hohen Ämtern bei Hofe in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts*. Bohemia 54, 2014, Heft 2, s. 319-347.
- KUCHAŘOVÁ, Hedvika – OPPELTOVÁ, Jana – BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina: *Historiografické a biografické prameny v prostředí českých, moravských a slezských řeholních domů raného novověku. K formám zpřístupňování rukopisů a metodám jejich formálního a obsahového popisu*. In: *Folia Historica Bohemia*, 30, 2015, č. 1, s. 197-219.
- KULÍKOVÁ, Martina: *Cesty bratří ze Šternberka a jejich cestovní deníky*. Magisterská diplomová práce. Praha 2001.
- LINKA, Jan: *Rozjímání iuxta morem Societatis v české provincii Tovaryšstva Ježíšova aneb Lanciciovo století (1636-1739)*. In: *Folia Historica Bohemica*, 26, 2011, č. 1, s. 57-75.
- LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S.I.*, Bd. IV, V, VI, VII. Romae 1990.
- LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogus generalis seu nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551-1773). Pars I, A-H*. Romae 1987.
- MATOUŠ, Petr: „...Ať mi Bůh umožní, abych se mohl těšit ze samoty v mém srdci“. *Život v poustevně bosých karmelitánů Montevirgino v 17. a 18. století*. In: *Kuděj*, 2, 2000, č. 1, s. 14-25.

- MATOUŠ, Petr: *Carolus Felix a S. Theresia (Příspěvek k poznání karmelitánského řádu)*. České Budějovice 1999 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).
- MAŤA, Petr: *Leopold I. a poslední Slavata. K osobní korespondenci panovníků raného novověku*, In: *Facta probant homines: sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové*. Praha 1998, s. 245-257.
- MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1550-1700)*. Praha 2004.
- MAŤA, Petr: *Zwischen Heiligkeit und Betrügerei. Arme-Seelen-Retter, Exorzisten, Visionäre und Propheten im Jesuiten- und Karmelitenorden*. In: OHLIDAL, Anna – SAMERSKI, Stefan (Hrsg.): *Jesuitische Frömmigkeitskulturen. Konfessionelle Interaktion in Ostmitteleuropa 1570-1700*. Stuttgart 2006, s. 177-206.
- MÜHLBERGER, Kurt: *Die Matrikel der Universität Wien*. In: KLINGENSTEIN, Grete – FELLNER, Fritz – HYE, Hans Peter: *Umgang mit Quellen heute. Zur Problematik neuzeitlicher Quelleneditionen vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. Wien 2003, s. 80-90.
- MÜHLBERGER, Kurt: *Universität und Jesuitenkolleg in Wien. Von der Berufung des Ordens bis zum Bau des Akademischen Kollegs*. In: KARNER, Herbert – TELESKO, Werner (Hrsg.): *Die Jesuiten in Wien*. Wien 2003, s. 21-38.
- OBRŠLÍK, Jindřich – ŘEZNÍČEK, Jan – VOLDÁN, Vladimír: *Rodinný archiv Ditrichštejnů 1222-1944, inventář fondu G140, sv. I-III*, Brno 1979.
- ORTNER, Marie-Therese: *Die Jesuiten in ihrer Bedeutung für das österreichische Bildungswesen vor und nach der Aufhebung des Ordens im Jahre 1773*. Wien 1994, Diplomarbeit.
- ORÁLKOVÁ, Zuzana: *Evropská cesta a římský studijní pobyt Františka Antonína z Ditrichštejna v letech 1662-1666 ve světle korespondence hofmistra Josefa Seima*. Bakalářská práce, FF UP Olomouc, 2014
- Ottův Slovník naučný : ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Sv. 7, 14, 21, 23, 24, 25, 26. Praha 1893-1907.
- PÁNEK, Jaroslav a kol.: *Ad fontes. Český historický ústav v Římě (1994-2014) v kontextu českého bádání v Itálii a Vatikánu v 19.-21. století*. Praha – Roma 2014.
- PARMA, Tomáš: *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii : prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno 2011.
- PERKMANN, Rochus: *Die Jesuiten und die Wiener Universität*. Leipzig 1866.
- POLGÁR, László: *Bibliographie zur Geschichte der Gesellschaft Jesu*. Rom 1967.
- PROKOP, Krzysztof Rafał: *Polscy kardynałowie*. Kraków 2001.

- RAJNOCH, Karl: *Das Wiener Pazmaneum*. In: LION, Michal (Hrsg.): *Austria Slovaca - Slovacia Austriaca. Dimensionen einer Identität*. Wien 1996, s. 35-44.
- RIEDL, Johann: *Salzburg's Domherren. Von 1514-1806*. In: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 7, 1867, s. 122-278.
- RILL, Gerhard: *Linzer Regesten aus den Litterae annuae der Jesuiten in der Wiener Nationalbibliothek*, Bd 1-4. Linz 1954-1960.
- SCHARDINGER, Hermann: *Die Rektoren (Superioren), Praefekten und Lehrer am Linzer Gymnasium unter den Jesuiten (1608-1773)*. In: *Historisches Jahrbuch der Stadt Linz*. Linz 1955, s. 135-196.
- SCHMIDT, Peter: *Das Collegium Germanicum in Rom und die Germaniker. Zur Funktion eines römischen Ausländerseminars. (1552–1914)*. Tübingen 1984.
- SCHURHAMMER, Georg: *Franz Xaver, sein Leben und seine Zeit*. 4 Bände. Freiburg 1955-1973.
- SMÍŠEK, Rostislav: *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I*. České Budějovice 2009.
- SMÍŠEK, Rostislav: *Důvěra nebo nenávisť? Obraz Španěla v korespondenci císaře Leopolda I. s knížetem Ferdinandem z Dietrichsteina*. In: *Časopis Matice moravské*, 123, 2004, č. 1, s. 47-76.
- SMÍŠEK, Rostislav: *Služba a paměť. Dvorská kariéra barokních Ditrichštejnů jako nadgenerační životní ideál*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (eds.): *Paměť urozenosti*. Praha 2007, s. 157-170.
- STÖGER, Johann Nepomuk: *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis*. Vídeň 1855.
- STRNAD, Alfred A.: *Der letzte Losensteiner aus der Sicht römischer Quellen*. In: *Ecclesia peregrinans. Josef Lenzenweger zum 70. Geburtstag*. Wien 1986, s. 209–221.
- SVATOŠ, Martin: *Jezuitské litterae annuae a jejich podání náboženského života v Kutné Hoře v morovém roce 1680*. In: *Listy filologické*, 124, 2001, č. 1-2, s. 69-106.
- SVATOŠ, Martin: *Materiály týkající se staré České provincie SJ, dochované v generálním archivu Tovaryšstva Ježíšova v Římě (1623-1773)*. In: *Archivní časopis*, 57, 2007, č. 4, s. 255-261.
- SVATOŠ, Martin: *Úvod do kapitoly: Literatura a rétorika jezuitů*. In: ČEMUS, Petronilla (ed.): *Bohemia Jesuitica 1556-2006*, sv. 2. Praha 2010, s. 777-791.
- SVATOŠ, Martin: *Quellen und Formen des Patriotismus der Jesuiten der Böhmisches Provinz im XVII. und XVIII. Jahrhundert*. In: MONOK, István – ÖTVÖS, Péter:

Lesestoffe und kulturelles Niveau des niederen Klerus. Jesuiten und die nationalen Kulturverhältnisse. Szeged 2001, s. 92-100.

ŠEJNOVÁ, Iveta: *Hrabě Maxmilián z Ditrichštejna (1638-1692). Osudy mladšího sourozence v 2.polovině 17. století.* Diplomová práce, Univerzita Pardubice 2014.

TERSCH, Harald: *Florentius Schillings „Totengerüst“.* *Zur Konstruktion der Biographie in der katholischen Leichenpredigt.* In: LENZ, Rudolph (Hgg.): *Leichenpredigten als Quelle historischer Wissenschaften.* Band IV. Stuttgart 2004, s. 303-346.

TOGNER, Milan: *Mars Moravicus Antonína Martina Lublinského.* In: *Acta Universitatis Palackianae Olomoucen sis, Facultas Philosophica – Studia Moravica* 3, 2005, s. 125–133.

VILLOSLADA, Ricardo Garcia: *Storia del Collegio Romano.* Roma 1954.

WEISS, Sabine: *Zur Herrschaft geboren : Kindheit und Jugend im Haus Habsburg von Kaiser Maximilian bis Kronprinz Rudolf.* Innsbruck – Wien 2008.

WINKELBAUER, Thomas: *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. století do poloviny 17. století.* In: *Český časopis historický*, 98, 2000, č. 3, s. 476-540.

WÓJCIK, Zbigniew: *Jan Kazimierz Waza.* Wrocław 1997.

ZELENKOVÁ, Petra (ed.): *Skrytá tvář baroka : grafika 17. století v českých zemích : [Národní galerie v Praze - Sbirka grafiky a kresby, 22. červenec - 16. říjen 2011, Konírna paláce Kinských.* Praha 2011.

ZEMEK, Metoděj: *Piaristé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: 1631-1950.* Prievidza 1992.

ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století: 1695-1777.* Praha 1987-2003.

Internetové odkazy:

<http://www.hiu.cas.cz/cs/databaze/bio-bibliograficka-databaze.ep/> [cit. 21. 3. 2017].

https://books.google.cz/books?id=ToFiAAAAcAAJ&pg=RA1-PR3&dq=francisco+antonio+dietrichstein&hl=cs&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=francisco%20antonio%20dietrichstein&f=false [cit. 6. 12. 2016]

<https://books.google.cz/books?id=bhfhAAAAcAAJ&pg=PA903&dq=constantin+von+liechtenstein+1662&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwjNsfSA5rXTAhUGQpoKHRvU>

AOkQ6AEIQjAE#v=onepage&q=constantin%20von%20liechtenstein%201662&f=fa
else [cit. 19. dubna 2017].

<http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bthunw.html> [cit. 1. května 2017]

https://de.wikisource.org/wiki/BLKÖ:Hartmann-Klarstein,_das_Grafengeschlecht
[cit. 15. dubna 2017].

<http://www.deutsche-biographie.de/pnd100019382.html> [cit. 6. 5. 2016].

<http://www2.fiu.edu/~mirandas/1605-1700-a-z-all.htm> [cit. 7. 11. 2014].

<http://genealogy.euweb.cz/dietrich/dietrich4.html> [cit. 29. 3. 2017].

<http://genealogy.euweb.cz/dietrich/dietrich6.html> [cit. 1. května 2017].

<http://genealogy.euweb.cz/kolowrat/kolowrat2.html#JLB> [cit. 15. dubna 2017].

<http://genealogy.euweb.cz/bohemia/gutstein3.html> [cit. 15. dubna 2017].

<http://patricus.info/Rodokmeny/Hartmann.txt> [cit. 15. dubna 2017].

Resumé

Die vorgelegte Diplomarbeit beschäftigt sich mit der Persönlichkeit von Franz Anton von Dietrichstein und seiner kirchlichen Karriere. Dieser Aristokrat aus einer der bedeutendsten Familien der damaligen Habsburgermonarchie wurde als einer der jüngeren Söhne des Fürsten Maximilian II. von Dietrichstein für die geistliche Karriere bestimmt. Wie die andere Kapitel dieser Arbeit über die aristokratischen kirchlichen Karrieren im 17. Jahrhundert zeigt, die üblichste Variante im diesen adeligen Milieu war der weltlicher Klerus. Auch Franz Anton sollte Kanoniker in mehreren Kapiteln werden, wozu ihm sein Bruder, Fürst Ferdinand erfolgreich geholfen hat. Dann kam es aber zur Franz Antons (scheinbar) plötzlichen Entscheidung, während seiner Studienaufenthalt in Rom im Jahre 1666 in den Jesuitenorden einzutreten und auf einige schon erhaltene Kanonikate zu verzichten.

Diese individuelle Geschichte wird im Kontext der bisherigen Forschung im Bereich der aristokratischen kirchlichen Karriere behandelt, oder besser gesagt im Bezug auf noch nicht besonders entwickelte Erkenntnis der Schicksäle der in verschiedene Orden eintretenden Adelligen im Laufe des 17. Jahrhunderts dargestellt. Die kirchliche Karriere des Adels in der frühen Neuzeit war vor allem Domäne der jüngeren Söhne im Rahmen der Familie. Die wahrscheinlich meist aufgesuchte Variante, die den adeligen Vorstellungen über einen ausbalancierten ökonomischen und repräsentativen Standard entsprach, stellten die Dom- oder Stiftkapitel dar. Demgegenüber scheint das Ordensleben bei der Aristokratie eher eine Ausnahme zu sein. Die ganze Problematik verdient jedoch ein ausführlicheres Studium.

Franz Antons Entscheidung war (inwiefern die Quellen andeuten) Resultat seiner persönlichen Frömmigkeit, wobei seine Familie zuerst dagegen war. Später hat ihm sein Stiefbruder, Fürst Ferdinand von Dietrichstein seine Einwilligung gegeben. Diese Diplomarbeit beschäftigt sich auch mit möglichen Einflüssen und Inspirationsquellen, zum Beispiel in den Lebensgeschichte wichtiger Jesuiten und Gründer des Ordens. Auch die Dietrichsteinische Familie und ihre Stellung zur katholischen Kirche und zur kirchlichen Karriere wird vorgestellt. In selbstständigen Kapiteln wird auch der Kontext der adeligen kirchlichen Karriere im Rahmen der tschechischen Länder behandelt, wobei wird versucht, sich näher mithilfe einer Webdatenbank auf einzelne Geschichten einiger Adelligen zu konzentrieren, die in den Jesuitenorden eingetreten sind. Dann wird auch Franz Antons Karriere und Leben im

Jesuitenorden vorgestellt, wobei die Erkenntnisse den bisherigen Behauptungen der Fachliteratur entsprechen, dass die Adligen meistens keine wichtige Stellung in der Ordenshierarchie erreichten. Als Hauptquelle für diese Arbeit dienen die Evidenzquellen des Jesuitenordens und die Korrespondenz zwischen Franz Anton, seinem Hoffmeister Seim und seinem Stiefbruder, Fürsten Ferdinand und versucht zu analysieren, wie Franz Anton zu dieser Entscheidung gekommen sein konnte, warum es für seine Familie problematisch war und wie die Situation gelöst wurde.

Im letzten Teil dieser Arbeit wird Franz Antons Entscheidung zum Ordensleben und seine adelige Herkunft aus der Perspektive der Eloge aus dem Jahre 1721 behandelt, wobei auch andere Elogen einiger adeligen Jesuiten analysiert werden. Wie die bisherige Analyse andeutet, war die adelige Herkunft im Jesuitenorden im Hinblick auf ihre praktische Wirkung nicht besonders wichtig – die Adligen hatten im Vergleich zu gewöhnlichen Ordensmitglieder nur sehr übliche Karrieren. Demgegenüber in Elogen der Jesuiten aus wirklich bedeutenden Familien tritt diese Herkunft (im Kontrast mit Leben in Armut, Askese und im Gottes Dienst) implizit als ein lobenswertes und beispielhaftes Motiv auf.

Přílohy

1. *Kníže Maxmilián II. z Ditrichštejna (1596-1655), otec Františka Antonína. (zdroj: <http://www.historie.hranet.cz/dietrichstein/majitele.htm>)*

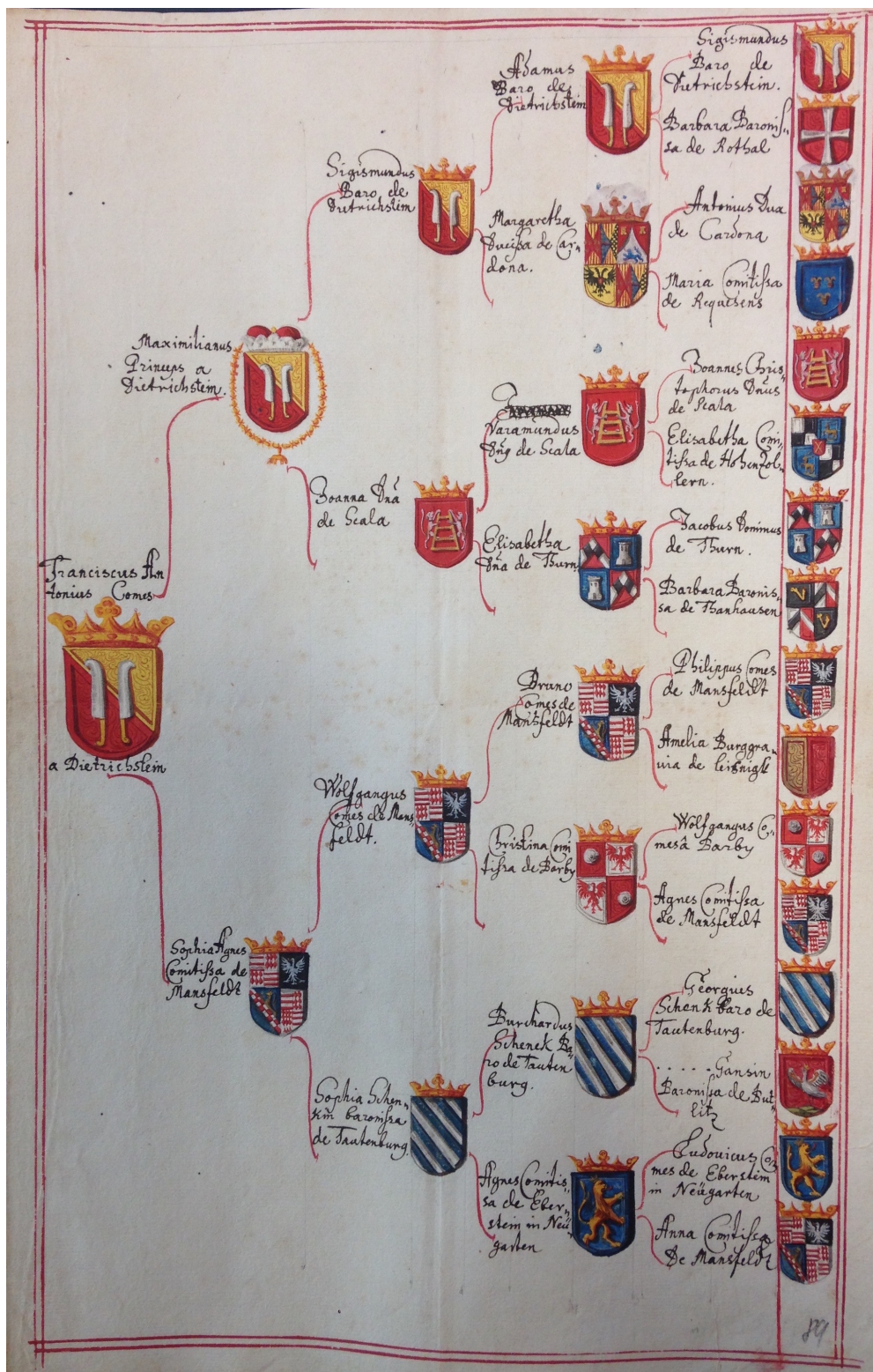
2. *Kníže Ferdinand Josef z Ditrichštejna (1636-1698), nevlastní bratr Františka Antonína. (zdroj: https://de.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_Joseph_von_Dietrichstein)*

3. *Vítězný boj Ferdinanda z Dietrichsteinu a jeho rodu nad „luteránskou zhoubou“, podle M. A. Lublinského, 1670. (zdroj: ZELENKOVÁ, Petra (ed.): Skrytá tvář baroka, s. 45)*

4. *Římský kostel Sant'Andrea al Quirinale a přilehlý jezuitský seminář – místo noviciátu Františka Antonína (zdroj: <http://www.laboratorioroma.it/ALR/SAndreaQuirinale/sant%27andreaquirinale.htm>)*

5. Vývod Františka Antonína z Ditrichštejna, součást požadovaných dokumentů k přijetí do řezenské kapituly v roce 1664 (zdroj: MZA Brno, fond RA Ditrichštejnů, inv. č. 1530, fol. 089; foto: autorka práce)

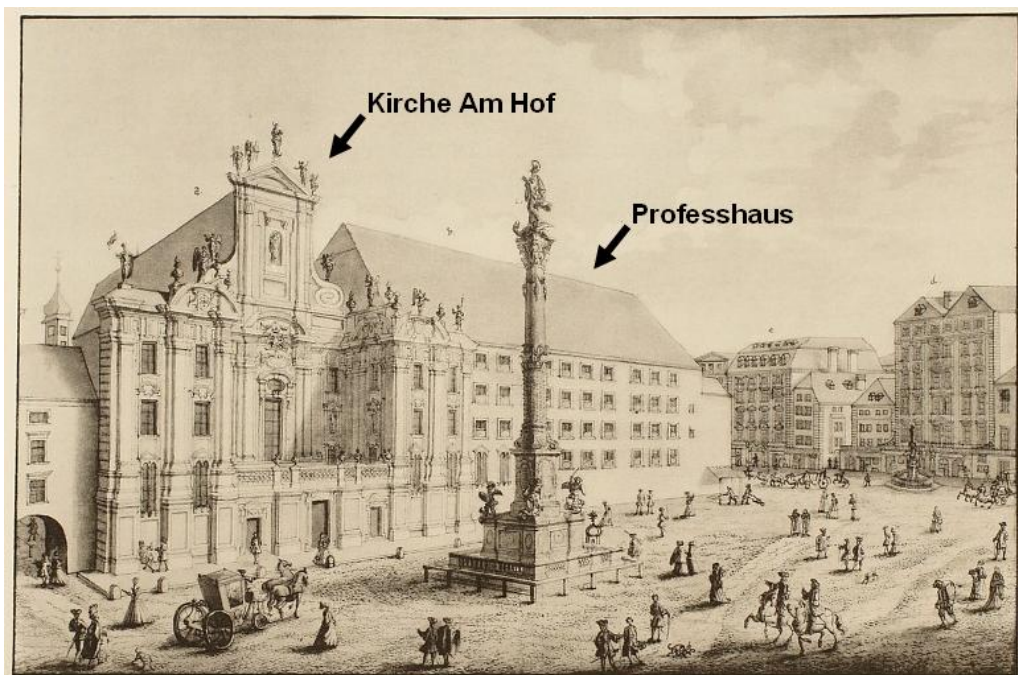
6. Jezuitský univerzitní kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Vídni (vzhled po přestavbě z roku 1703) s budovou jezuitské koleje po pravé straně, rytina Salomona Kleinera z roku 1724 (zdroj: <http://blog.univie.ac.at/herbst-1673-albrechts-standesgemaesses-und-kurzweiliges-studium-in-wien/2/>)

7. Jezuitský univerzitní kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Vídni (zdroj: http://www.jesuitenwien1.at/fileadmin/user_upload/Jesuiten-Wien1/Startseitenbilder/Jesuitenkirche_Wien_Werckmeister.jpg)

8. Vídeň, náměstí Am Hof, jezuitský kostel Devíti kůru andělských (zdroj: autorka)

9. Vídeň, náměstí Am Hof, jezuitský kostel Devíti kůru andělských a přilehlý profesní dům (dnes přestavba z 19. století), rytina Salomona Kleinera z roku 1724 (zdroj: <http://www.minoritenkirche-wien.info/daten/lndk-meditation2015-2.htm>)

10. Starý dóm v Linci – jezuitský kostel sv. Ignáce z Loyoly (zdroj: http://dioezese-linzold.at/redsys/templates/extern_jesuiten/images/alterdom2.jpg)

11. Bývalá jezuitská kolej v Linci, Domgasse 1, dnes pošta
(zdroj: http://www.linz.at/archiv/denkmal/bilderprod/denkmal349/kleinformat/Domgasse_1a.jpg)

12. Kostel sv. Michaela a komplex bývalé jezuitské koleje v Pasově, dnes gymnázium (zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2f/Gymnasium_Leopoldinum_Passau.jpg)

13. Dobový pohled na jezuitský areál v Pasově (zdroj: http://www.staatliche-bibliothek-passau.de/03_geschichte.html)

Anotace

Jméno a příjmení: Bc. Zuzana Orálková

Katedra a fakulta: Katedra historie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

Rok obhajoby: 2017

Název práce: František Antonín z Ditrichštejna a jeho duchovní dráha. Cesta šlechtice do řad Tovaryšstva Ježíšova ve 2. polovině 17. století.

Název práce v angličtině: Franz Anton von Dietrichstein and His Ecclesiastic Career. The Aristocrat's Journey to The Society of Jesus in the Second Half of the 17th Century

Rozsah práce: 289 981 znaků (125 stran)

Jazyk práce: čeština

Anotace: Práce se zabývá duchovní kariérou Františka Antonína z Ditrichštejna (1643-1721). Tento šlechtic z významné rodiny byl jako mladší syn předurčen duchovní dráze. Během svého teologického studia v Římě odmítnul s pomocí bratra připravenou kariéru v podobě kanovníckých postů a rozhodl se vstoupit do jezuitského řádu. Práce pracuje s korespondencí, v níž sleduje Františkovo rozhodnutí, reakci jeho rodiny, důvody a důsledky těchto změn. Poté se zabývá i jeho pozdějším životem v jezuitském řádu. Práce se snaží jeho příběh zasadit do zatím nepříliš probádaného kontextu církevních kariér šlechty v řádech a pracuje s předběžnou tezí, že řádová kariéra byla v takto urozeném prostředí spíše výjimečná a šlechticové v nich nedosahovali předních postů. V závěru se věnuje pohledu jezuitských elogií na urozené členy řádu.

Klíčová slova: jezuité; šlechta z českých zemí; církevní kariéra; církevní řády; Ditrichštejna, František Antonín z (1643-1721); Ditrichštejna, Ferdinand z (1636-1698); jezuitská elogia; raný novověk

Anotace v angličtině: This master thesis deals with the ecclesiastic career of Franz Anton von Dietrichstein (1643-1721). This aristocrat from a powerful noble family was supposed to become a clergyman, probably canon or bishop with a high social status. However, during his theological studies in Rome he decided to reject this career, which was organised by his older brother, and he decided to enter the Jesuit order. This thesis analyses his family correspondence, in which Franz's decision, the reaction of his family, its reasons, as well as its consequences are observed. Afterwards also his life in the Jesuit order is presented. The Dietrichstein's story is described in the (yet not so well known) context of ecclesiastic careers of aristocrats in religious orders and develops the preliminary idea, that aristocrats entered various religious orders (including the Jesuit order) rather rarely and that in most cases they didn't reach leading positions. The last chapter focuses on eulogies in the Jesuit order and their view on noble members of the order.

Klíčová slova v angličtině: Jesuits; Czech nobility; ecclesiastic career; religious orders; Dietrichstein, Franz Anton von (1643-1721); Dietrichstein, Ferdinand von (1636-1698); eulogies; early modern period